

Österbottens välfärdsområde
Pohjanmaan hyvinvointialue

POHJANMAAN HYVINVOINTIALUEEN VALMIUSSUUNNITELMA

YLEINEN OSA

SISÄLLYSLUETTELO

1	VARAUTUMISVELVOLLISUUS	4
1.1	Lait ja asetukset.....	5
2	VARAUTUMISEN PERUSTEET	6
2.1	Tavoiteltava loppuasetelma (johdon tahtotila).....	6
2.2	Varautumisen vastuut.....	6
2.2.1	Hallintosääntö.....	6
2.2.2	Konserniohje.....	7
2.2.3	Käytännön toteutus.....	7
3	KESKEISET KÄSITTEET	8
4	VALMIUDEN JA VARAUTUMISEN YHTEEN SOVITTAMINEN SEKÄ OHJAUS	8
4.1	Valvonta	9
5	POHJANMAAN HYVINVOINTIALUEEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ (TOIMINTAYMPÄRISTÖANALYYSI)	9
5.1	Pohjanmaan hyvinvointialueen sisäinen toimintaympäristö.....	11
5.2	Pohjanmaan hyvinvointialueen ulkoinen toimintaympäristö	13
5.3	Sidosryhmät ja varautuminen	15
5.3.1	Yhteistyö muiden hyvinvointialueiden kanssa	15
5.3.2	Yhteistyö yhteiskunnan muiden toimijoiden kanssa	16
5.3.3	Yhteistyö alueen kuntien kanssa.....	16
5.3.4	Yhteistyö kolmannen sektorin toimijoiden kanssa	17
5.3.5	Yhteistyö elinkeinoelämän toimijoiden kanssa	18
6	HAITALLISET TEKIJÄT JA RISKIENHALLINTA	23
7	HÄIRIÖTILANTEET JA NIIDEN HOITO	26
7.1	Päätöksenteko häiriötilanteissa	27
7.2	Johtaminen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.....	28
7.3	Tilannekuvan muodostaminen ja luovuttaminen	28
7.4	Johtamisen viestijärjestelmät.....	31
7.4.1	Viranomaisverkko (VIRVE)	32
7.4.2	Julkisen hallinnon turvallisuusverkko (TUVE).....	33
7.4.3	Hätäkeskustietojärjestelmä (ERICA)	33
7.4.4	Kenttäjohtamisjärjestelmä (KEJO)	34
7.5	Häiriötilanneilmoitukset ja niiden eteneminen	35
7.6	Heti ilmoitettavat asiat	36
7.6.1	Häiriötilanneilmoitusten eteneminen ja käsittely.....	37
7.7	Toimintaedellytysten turvaaminen ja palvelujärjestelmän suojaaminen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.....	38
7.7.1	Kohteiden vartiointi normaalioloissa.....	39
7.7.2	Kohteiden vartiointi ja suojaaminen normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa.....	39
7.7.3	Korkean riskitason kohteiden vartiointi ja suojaaminen poikkeusoloissa	40
8	VALMIUDEN SÄÄTELY	40
8.1	Valmiustilat.....	40
8.1.1	Valmiuden nostaminen	41
8.1.2	Valmiuden laskeminen.....	42
9	VIESTINTÄ	42

9.1	Tiedottaminen ja ulkoinen viestintä normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.....	43
10	AINEISTOHALLINTA.....	43
10.1	Suunnitelman päivittäminen.....	43
10.2	Valmiussuunnitelmien eri osien säilytys.....	44
10.3	Varautumisen harjoitukset ja suunnitelmien kouluttaminen.....	45
LIITE 1	.....	46
LIITE 2	.....	47
LIITE 3	.....	48
LIITE 4	.....	49

1 VARAUTUMISVELVOLLISUUS

Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnitelmakokonaisuus koostuu valmiussuunnitelman yleisestä osasta, toimialojen- ja tulosalueiden valmiussuunnitelmista sekä liitännäissuunnitelmista, joita ovat muun muassa suuronnettomuussuunnitelma, pandemiasuunnitelma, joditablettien varautumissuunnitelma säteilyonnettomuuksien ja laskeuman varalta sekä alueellisten väestön siirtojen evakointisuunnitelma.

Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnittelu nojaa jatkuvuudenhallintaan. Jatkuvuudenhallinnassa on kyse prosessista, jonka avulla organisaatio

- analysoi sisäistä ja ulkoista toimintaympäristöään (toimintaympäristöanalyysi),
- kykenee tunnistamaan suojattavat kriittiset prosessit sekä priorisoimaan toimintoja (analyysi kriittisten toimintojen tunnistamiseksi ja toimintojen priorisoimiseksi),
- tunnistaa toimintansa uhkat, riskit, häiriötilanteet ja riippuvuudet (riskianalyysit),
- arvioi uhkien vaikutukset organisaatiossa (vaikutusanalyysi),
- organisoii ja toteuttaa menettelytavat häiriötilanteiden varalle (varautumisen keinovalikoima),
- varmistaa kriittisten kumppaneidensa kyvyn toimia häiriötilanteissa (sidosryhmäanalyysi) sekä
- pyrkii varautumisen keinovalikoimaan tukeutumalla suojaamaan ja varmistamaan tuottamansa palvelut kaikissa tilanteissa (valmiussuunnitelmakokonaisuus).

Varautumisen keinovalikoimaan tukeutumalla Pohjanmaan hyvinvointialueen on kyettävä luomaan sellaiset toimintatavat, joilla se kykenee suojaamaan ja varmistamaan tuottamansa väestön toimintakykyä turvaavat palvelut niin normaalioloissa, normaaliolojen häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa. Kyse on jatkuvuudenhallinnasta, joka organisaation näkökulmasta on omaehtoista toimintaa. Joillakin aloilla, kuten sosiaali- ja terveyspalveluissa, kuitenkin lait ja asetukset velvoittavat organisaatioita varmistamaan toimintansa jatkuvuuden ja turvaamaan tuottamansa palvelut. Sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta se tarkoittaa väestön toimintakykyä tukevia palveluita ja pelastuslaitoksen osalta kykyä tunnistaa alueen onnettomuusriskit, ehkäistä onnettomuudet, varautua onnettomuuksiin ja väestönsuojeluun sekä minimoida hätätilanteiden vaikutukset pelastustoiminnan keinoin. Sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden että pelastuslaitoksen tuottamissa palveluissa on kyse yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisesta.

Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot muodostuvat asioista, jotka pitävät turvallisen arjen rattaat pyörimässä. Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa elintärkeät toiminnot on tästä syystä otettu kaiken varautumistyön lähtökohdaksi. Yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja varmistamalla ja suojaamalla kyetään myös vahvistamaan väestön resilienssiä mahdollisia kriisejä vastaan. Kun yhteiskunnan perustoiminnot ovat kunnossa, voidaan kriiseistä myös toipua ja palata normaaliin elämään ilman, että koko yhteiskunnan perusta järkkyy. Tästä syystä jatkuvuudenhallinnan tulee kattaa myös toipumissuunnitelma siitä, miten kriiseistä palautumista kyetään edistämään. Toipumissuunnitelman avulla organisaation paluu normaaliin olisi kyettävä toteuttamaan niin, että organisaation omista toimista ei aiheutuisi enää lisähaittaa organisaation jo alentuneelle palvelutuotannolle ja edelleen väestön toimintakykyille. Pohjanmaan hyvinvointialueella normaaliolojen häiriötilanteiden ja poikkeusolojen hallintaan on nimetty varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmä. Yhdessä toimialojen, hallinnon ja tukitoimintojen kanssa se pyrkii kaikissa turvallisuustilanteissa varmistamaan sen, että hyvinvointialueen tuottamien ja väestön toimintakykyä turvaavien palveluiden jatkuvuus kyetään varmistamaan ja turvaamaan normaaliloissa, normaaliolojen häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa (Hallintosääntö; Liite 3).

Jatkuvuudenhallinta nojaa varautumisen keinovalikoimaan, johon turvautumalla organisaatio pyrkii varmistamaan toimintojensa mahdollisimman häiriöttömän jatkumisen kaikissa olosuhteissa ja turvallisuustilanteissa. Varautumisen keinovalikoimaan kuuluvat valmiussuunnittelu, etukäteisvalmistelut, koulutus sekä valmiusharjoitukset. Näiden avulla organisaatio pyrkii varmistamaan siitä, että sen palvelutuotannon kannalta kriittiset toimitilat, henkilöstö, laitteet, palveluntoimittajat, tietojärjestelmät ja muu toiminnan kannalta kriittinen infrastruktuuri ovat sen käytössä kaikissa mahdollisissa tilanteissa.

Toisaalta organisaation on kyettävä varautumaan varautumisen keinovalikoimaan tukeutumalla myös sellaisiin tilanteisiin, joissa jokin edellä mainituista ei olisi sen käytössä. Kyse on varautumisen kokonaisuudesta, jota tuetaan sopimalla toimijoiden välisestä yhteistoiminnasta ja yhteistyöstä, varmistamalla toiminnan kannalta merkityksellisten sidosryhmä- ja yhteistyörakenteiden toimivuus sekä määrittämällä varautumisen liittyvät vastuut. Hyvinvointialueiden osalta velvoitteet varautumiselle ja turvallisuustyölle löytyvät myös lainsäädännöstä.

1.1 Lait ja asetukset

Tärkeimmät hyvinvointialueiden varautumista ohjaavat lait ja asetukset ovat

- Valmiuslaki (1552/2011),
- Laki hyvinvointialueesta (611/2021),
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021),
- Valtioneuvoston asetus hyvinvointialueiden varautumisesta häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin (Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain [612/2021] 50 §:n 4 momentti) ja siihen liittyvä STM:n muistio sekä
- Laki pelastustoimen järjestämisestä (613/2021).

Valmiuslain (1552/2011) 12 §:n mukaan ”valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaisten, valtion itsenäisten julkisoikeudellisten laitosten, muiden valtion viranomaisten ja valtion liikelaitosten sekä hyvinvointialueiden ja hyvinvointiyhtymien, kuntien, kuntayhtymien ja muiden kuntien yhteenliittymien tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa”.

Laissa hyvinvointialueesta (611/2021) todetaan, että ”hyvinvointialueen on valmiussuunnitelmin ja normaaliolojen häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muin toimenpitein huolehdittava siitä, että sen toiminta jatkuu mahdollisimman häiriöttömästi normaaliolojen häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa”. Valtioneuvoston asetusluonnoksessa hyvinvointialueen varautumisesta todetaan, että ”hyvinvointialueen on varautumisessaan varmistettava palvelujen jatkuvuuden turvaaminen myös silloin, kun palveluja toteutetaan hankkimalla niitä yksityisiltä palveluntuottajilta” (150 §).

Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) todetaan, että ”hyvinvointialueen on varauduttava ennakkoon tehtävillä valmiussuunnitelmilla sekä muilla toimenpiteillä yhteistyössä alueensa kuntien ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueensa hyvinvointialueiden kanssa häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin”. Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueen (YTA-alue) hyvinvointialueet muodostavat yhteistoimin sosiaali- ja terveydenhuollon alueellista yhteensovittamista, kehittämistä, yhteistyötä ja vastuunjakoja varten. Laissa (612/2021) myös todetaan, että ”hyvinvointialueen on varautumisessaan varmistettava palvelujen jatkuvuuden turvaaminen myös silloin, kun palveluja toteutetaan hankkimalla niitä yksityisiltä palveluntuottajilta” (50 §). Yhteistyöalueen sisällä varautumisen ohjausvelvoite kuuluu yliopistollista sairaalaa ylläpitävälle hyvinvointialueelle. Tämän osalta laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä todetaan, että ”sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueella yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tehtävänä on sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueellaan ohjata sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua valtakunnallisten yhtenäisten periaatteiden mukaisesti” (51 §). Tämän varmistamiseksi samaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueeseen kuuluvien hyvinvointialueiden on tehtävä yhteistyösopimus valtuustokausittain. Tehtävän yhteistyösopimuksen tarkoituksena on varmistaa yhteistyöalueeseen kuuluvien hyvinvointialueiden työnjako, yhteistyö ja yhteensovittaminen siltä osin kuin se on tarpeellista hyvinvointialueiden lakisääteisten tehtävien toteutumisen ja sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusvaikuttavuuden turvaamiseksi, kuten laissa todetaan (612/2021; 36 §).

Lisäperusteita hyvinvointialueen varautumisesta normaaliolojen vakaviin häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin antavat valmiuslaki 1552/2011, pelastuslaki 379/2011 sekä 1.4.2023 voimaan tullut

valtioneuvoston asetus, jolla säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 50 §:n 4 momentin 1 §:n nojalla, että ”hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisen on perustuttava ennakolta tehtäviin valmiussuunnitelmiin, joiden yhtenäistä valmistelua sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueella ohjaa yliopistollista sairaalaa ylläpitävä hyvinvointialue ja että hyvinvointialueen tulee ylläpitää valmiuttaan säännöllisin harjoituksin ja muin toimenpitein”. Asetustekstin mukaisesti hyvinvointialueen varautumisen tulee perustua valtakunnallisiin riskinarvioihin, joita täydennetään alueellisilla ja paikallisilla riskinarvioilla. Asetustekstin (612/2021; 50 §:n 4 momentin) 1 §:n mukaisesti hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnitelman tulee sisältää häiriötilanteisiin varautumiseksi sekä jatkuvuudenhallinnan turvaamiseksi ainakin

- valmiuden säätelyn tasot ja hälytysjärjestelyt,
- menettelytavat sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 51 §:ssä tarkoitetun tilannekuvatiedon keräämiseksi ja jakamiseksi,
- suunnitelmat henkilöstö-, tila- ja materiaaliresurssien sekä tukipalveluiden toiminnan riittävyyden varmistamiseksi,
- suunnitelmat yhteistyön toteutuksesta viranomaisten, yksityissektorin ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa häiriötilanteisiin varautumisessa ja niiden hoitamisessa,
- suunnitelmat sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön valmiuskoulutusten ja valmiusharjoitusten toteutuksesta ja seurannasta ja
- suunnitelmat valmiustoimintaan liittyvästä yleisestä viranomaisviestinnästä sekä viestinnästä häiriötilanteissa.

2 VARAUTUMISEN PERUSTEET

2.1 Tavoiteltava loppuasetelma (johdon tahtotila)

Pohjanmaan hyvinvointialueen tuottamat ja väestön toimintakykyä ylläpitävät kriittiset palvelut on kyetty varmistamaan (turvaamaan ja suojaamaan) kaikissa uhkamalleissa (skenaariot ja riskit) ja turvallisuustilanteissa.

2.2 Varautumisen vastuut

2.2.1 Hallintosääntö

Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnittelulla luodaan kansallisen-, alueellisen- ja hyvinvointialueen oman riskiarvion pohjalta häiriötilanteiden hallintamalli, jolla varmistetaan johtamisjärjestelmä ja toimintatapamallit palveluiden jatkuvuuden turvaamiseksi (Hallintosääntö; Liite 3). Hallintosääntö mukaisesti Pohjanmaan hyvinvointialueen aluevaltuusto päättää varautumisen peruseriaatteista sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista (Hallintosääntö §17). Hyvinvointialuekonsernin kokonaisturvallisuudesta ja varautumisesta yhteistyössä alueen kuntien, elinkeinoelämän ja järjestöjen kanssa vastaa aluehallitus. Aluehallitus vastaa myös varautumisen, valmiussuunnittelun ja kokonaisturvallisuuden järjestämisen käytännön toteutuksesta aluevaltuuston päättämien periaatteiden mukaisesti (Hallintosääntö §18). Tätä varten aluehallitus nimittää sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan jaoston, joka vastaa riskienhallinnan järjestämisestä, jotta hyvinvointialueen toiminnan kannalta olennaiset riskit kyetään tunnistamaan ja kuvaamaan sekä riskien toteutumisen vaikutukset, toteutumisen todennäköisyys sekä mahdollisuudet hallita niitä, kyetään arvioimaan. Valmiussuunnitelmista vastaa hyvinvointialueen johtaja sekä muut johtavat viranhaltijat tehtäväjakonsa mukaisesti (Hallintosääntö; Liite 3, § 3). Johtavat viranhaltijat vastaavat myös sisäisen valvonnan ja riskien hallinnan toimeenpanosta ja tuloksellisuudesta toimialallaan tai tulosalueellaan. Tähän kokonaisuuteen kuuluvat myös omavalvonta, varautuminen, hyvä hallinto, lainmukaisuus sekä sopimushallinnon toteutuminen. Heidän vastuullaan on myös ohjeistaa alaisiaan toimintayksiköitä sekä raportoida aluehallituksen antamien ohjeiden mukaisesti (Hallintosääntö § 101). Hallintosääntö § 101 mukaisesti kaikki esihenkilöt vastaavat oman yksikkönsä riskien tunnistamisesta, arvioinnista sekä riskienhallinnan toimenpiteiden toteutuksesta ja toimivuudesta sekä raportoivat niistä aluehallituksen

antamien ohjeiden mukaisesti. Hiljaisten signaalien seuranta ja tehdyistä havainnoista ilmoittaminen kuuluu jokaiselle Pohjanmaan hyvinvointialueen palveluksessa olevalle henkilölle. Edellä esitettyä on pidettävä ennakkoehtona sille, että Pohjanmaan hyvinvointialueen palvelutuotantoa ja/tai toimintoja uhkaaviin haitallisiin tekijöihin (skenaarit ja riskit) kyetään vastaamaan proaktiivisesti jo ennen kuin niistä on aiheutunut haittoja organisaation palvelutuotannolle ja/tai palvelujärjestelmälle.

2.2.2 Konserniohje

Laki hyvinvointialueesta (611/2021) velvoittaa hyvinvointialuetta antamaan konserniohjeen varautumissuunnittelusta (49 §). Pohjanmaan hyvinvointialueen hallintosäännön liite 3, joka käsittelee toimintaa normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa, vastaa lain veloitteeseen. Pohjanmaan hyvinvointialueen hallintosäännön liitettä 3 sovelletaan normaaliolojen häiriötilanteissa ja valmiuslaissa määritellyissä poikkeusoloissa sekä niihin varautumisessa. Pohjanmaan hyvinvointialueen aluehallitus vastaa varautumisen, valmiussuunnittelun ja kokonaisturvallisuuden järjestämisen käytännön toteutuksesta aluevaltuuston päättämien periaatteiden mukaisesti. Valmiussuunnitelmista vastaa hyvinvointialueen johtaja sekä muut johtavat viranhaltijat tehtävajakonsa mukaisesti. Hyvinvointialueen turvallisuus- ja valmiuspäällikkö sekä valmiussuunnittelija tukevat ja yhteen sovittavat hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua. Pelastuslaitoksen siitä vastaa pelastuslaitoksen valmiuspäällikkö. Hallintosäännön liitteen kolme mukaisesti Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnitelma koostuu yleisestä osasta ja hallinto- ja tukipalveluiden sekä toimialojen valmiussuunnitelmista. Valmiussuunnitelmaa täydentävät toimialojen ja tulosalueiden valmiussuunnitelmat sekä tulosyksiköiden turvallisuussuunnitelmat ja toimintakortit häiriö- ja poikkeustilanteita varten.

2.2.3 Käytännön toteutus

Hyvinvointialuekonsernin yleisten periaatteiden, sopimusten, ohjeiden sekä linjattujen käytäntöjen mukaisesti varautuminen, valmiussuunnittelu sekä riskienhallinta ovat hyvinvointialueen toimivan johdon tehtäviä (Laki hyvinvointialueesta 4§). Käytännön työ tehdään kuitenkin toimialoilla. Pohjanmaan hyvinvointialueen palvelujärjestelmä koostuu yhdeksästä toimialasta, jotka ovat asiakas- ja resurssikeskus, koti- ja asumispalvelut, psykososiaaliset palvelut, kuntoutus, sosiaali- ja terveyskeskus, sairaalapalvelut, pelastuslaitos, asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus sekä hallinto. Toimialat jakautuvat edelleen tulosalueisiin ja tulosalueet tulosyksiköihin. Aluehallitus määrää niiden välisestä tehtävänjaosta siltä osin kuin hallintosäännössä ei ole asiasta määrätty. Toimialaa johtaa toimialajohtaja, joka vastaa toimialueensa talouden, toiminnan, palveluverkon, laadun, turvallisuuden, asiakaslähtöisyyden ja prosessien suunnittelusta, johtamisesta ja seurannasta. Toimialajohtaja voi kuitenkin siirtää hänelle määrättyä toimivaltaa edelleen alaiselleen viranhaltijalle (Hallintosääntö, § 47). Pohjanmaan hyvinvointialueen palvelutuotannon osalta he vastaavat myös oman toimialansa varautumisesta ja valmiussuunnittelusta (Hallintosääntö, § 104).

Tulosalueiden osalta palveluiden saatavuudesta, palveluiden laadusta, asiakas- ja potilasturvallisuudesta, vaikuttavuudesta ja asiakaslähtöisyydestä strategian ja toiminta- ja taloussuunnitelman linjausten mukaisesti vastaavat tulosalueen vastuuhenkilöt. He kehittävät vastuualueensa keskeisiä prosesseja yhteistyössä toimialajohtajan ja resurssijohtajien kanssa sekä raportoivat taloudesta, toiminnasta, prosesseista, palveluiden yhdenvertaisesta saatavuudesta sekä niiden laadusta toimialajohtajalle. Asiakas- ja potilasturvallisuudesta, palveluiden vaikuttavuudesta sekä henkilöstöasioista he raportoivat resurssijohtajalle. Tulosalueen vastuuhenkilö vastaa omassa linjassaan ja omalta osaltaan siten tulosalueensa palvelukokonaisuuden toiminnasta koko hyvinvointialueella. Tulosalueen vastuuhenkilön tehtävänä on myös kehittää vastuualueensa keskeisiä prosesseja yhteistyössä toimialajohtajan ja resurssijohtajien kanssa (Hallintosääntö 43 §). Näihin keskeisiin prosesseihin kuuluu myös varautuminen ja valmiussuunnittelu, joten tulosalueen vastuuhenkilö, toimialajohtajansa ja resurssijohtajansa ohjaamana, on vastuussa tulosalueensa valmiussuunnitelman tuottamisesta. Toimielimet kuten toimialat, voivat kuitenkin siirtää niille määrättyä toimivaltaa ja niille

kuuluvia tehtäviä edelleen alaisilleen toimijoille. Tämä koskee myös varautumiseen liittyviä tehtäviä mutta sillä edellytyksellä, että ne, joille näitä tehtäviä ja/tai toimivaltaa on siirretty, eivät voi siirtää niitä edelleen. Tällaisista edelleen siirretystä toimivallasta sekä niihin liittyvistä tehtävistä on pidettävä erillistä luetteloa (Hallintosääntö § 27).

Sosiaali- ja terveydenhuollon (SOTE) valmiussuunnittelua Pohjanmaan hyvinvointialueella koordinoivat Pohjanmaan hyvinvointialueen turvallisuus- ja valmiuspäällikkö sekä valmiussuunnittelija. Pelastuslaitoksen (PELA) valmiussuunnittelua koordinoi pelastuslaitoksen valmiuspäällikkö. Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnitelman yleisen osan tuottaa valmiussuunnittelija (SOTE), joka konsultoi pelastuslaitoksen valmiuspäällikköä siltä osin, kuin valmiussuunnitelman linjauksilla on vaikutusta myös pelastuslaitokseen toimialana. Pelastuslaitos yhtenä yhdeksästä toimialasta tuottaa oman valmiussuunnitelmansa.

3 KESKEISET KÄSITTEET

Pohjanmaan hyvinvointialueen varautumiseen ja valmiussuunnitteluun liittyvät keskeiset käsitteet on kuvattu liitteessä 4.

4 VALMIUDEN JA VARAUTUMISEN YHTEEN SOVITTAMINEN SEKÄ OHJAUS

Lakiin aluehallintovirastoista (896/2009) on kirjattu, että aluehallintoviraston tehtävänä on ”varautumisen yhteensovittaminen alueella ja siihen liittyvän yhteistoiminnan järjestäminen, valmiussuunnittelun yhteensovittaminen, alueellisten maanpuolustuskurssien järjestäminen, kuntien valmiussuunnittelun tukeminen, valmiusharjoitusten järjestäminen sekä alue- ja paikallishallinnon turvallisuussuunnittelun edistäminen. Lain 4 §:ssä myös todetaan, että viranomaisten johtaessa turvallisuuteen liittyviä tilanteita alueellaan, on aluehallintoviranomaisen tehtävänä tukea toimivaltaisia viranomaisia ja tarvittaessa yhteen sovittaa niiden toimintaa. (Laki aluehallintovirastoista; 4 §).

Lakiin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) on kirjattu, että ”sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueella yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tehtävänä on sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueellaan ohjata sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua valtakunnallisten yhtenäisten periaatteiden mukaisesti”. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä; 51 §).

Pohjanmaan turvallisuusfoorumi toimii maakunnan ylimmän johdon suunnittelu- ja tiedonvaihtofoorumina turvallisuus- ja valmiusasioissa. Sen esikuntana toimii turvallisuusfoorumin sihteeristö, joka valmistelee asioita ja tekee turvallisuusfoorumille nostoja muun muassa varautumiseen liittyvistä kysymyksistä. Pohjanmaan turvallisuusfoorumi moniviranomaistyöryhmä, joka on muodostettu yhteistyöviranomaisista, alueen kuntien edustajista, kolmannen sektorin-, liike-elämän- sekä seurakuntien edustuksesta. Turvallisuusfoorumin tehtävänä on muodostaa ja jakaa viranomaisten kesken yhteisesti muodostettua tilannekuvaa sekä osoittaa maakunnan varautumisen ja valmiussuunnittelun painopisteet mukaan lukien toimijoiden resurssit ja yhteiset tavoitteet. Sen toiminta perustuu ylimmän johdon keskinäiseen sopimiseen, mutta päätäntävaltaa sillä ei ole. Turvallisuusfoorumin puheenjohtajana toimii hyvinvointialueen johtaja ja hänen varahenkilönä on pelastusjohtaja.

Konsernitasolla Pohjanmaan hyvinvointialueen varautumista ja valmiussuunnittelun kokonaisuutta yhteen sovittavat ja tukevat Pohjanmaan hyvinvointialueen turvallisuus- ja valmiuspäällikkö, valmiussuunnittelija (SOTE) sekä pelastuslaitoksen valmiuspäällikkö (PELA). Kts. Liite 2 (Pohjanmaan hyvinvointialueen varautumisen kokonaisuus).

4.1 Valvonta

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden asianmukaisuuden valvonta kuuluu aluehallintovirastolle. Aluehallintoviranomaisen tehtävänä on valvoa, että hyvinvointialueiden lakisääteiset tehtävät, varautuminen mukaan lukien, toteutuvat hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Valmiuslain 12 §:n (varautumisvelvollisuus) mukaan valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaisten, valtion itsenäisten julkisoikeudellisten laitosten, muiden valtion viranomaisten ja valtion liikelaitosten sekä hyvinvointialueiden ja hyvinvointiyhtymien, kuntien, kuntayhtymien ja muiden kuntien yhteenliittymien tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa”. Edellä mainitun osalta aluehallintoviranomaisen valvontavelvollisuus koskee myös hyvinvointialueiden varautumista ja valmiussuunnittelua. Aluehallintoviranomaisen valvontavelvollisuudessa on kyse ulkoisesta valvonnasta, joka hallintosäännön mukaisesti on järjestettävä toimivasta johdosta riippumattomaksi (Hallintosääntö § 89). Ulkoisen valvonnan ohella hyvinvointialue suorittaa myös sisäistä valvontaa ja omavalvontaa. Sisäisen valvonnan, joka on osa johtamista, järjestämisestä on vastuussa aluehallitus. Omavalvonnassa on sen sijaan kyse toiminnasta ja menettelyistä, joilla on pyrittävä varmistamaan palveluiden laatu- ja palvelutasovaatimusten täyttyminen myös normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Näin ollen omavalvonta kattaa myös varautumisen kokonaisuuden ja on erottamaton osa organisaation jatkuvuudenhallintaa.

5 POHJANMAAN HYVINVOINTIALUEEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ (TOIMINTAYMPÄRISTÖANALYYSI)

Toimintaympäristöanalyysissä on kyse menetelmästä, jolla arvioidaan organisaation toimintaympäristön tilaa ja sellaisia muutostekijöitä, jotka vaikuttavat sen toimintaan yleisellä tasolla. Toimintaympäristöanalyysia tehdään valtakunnallisella-, alueellisella- mutta myös paikallisella tasolla. Sen tuloksia hyödynnetään sekä riskienhallinnassa (haittatekijöiden selvittämisessä) että organisaation varautumisessa (valmiussuunnittelu). Pohjanmaan hyvinvointialueen strategisena tehtävänä sekä alueellisen elinvoiman edellytyksenä sen väestön toimintakyky näkökulmasta ovat hyvinvoivat, työ- ja toimintakykyiset sekä osallistuvat asukkaat. On sekä kuntien, kaupunkien että hyvinvointialueiden yhteinen etu panostaa niihin elinvoimatekijöihin, joilla kokonaisturvallisuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen näkökulmasta tuetaan väestön toimintakykyä ja palveluita. Tämä väistämättä edellyttää oman toimintaympäristön sisäistä ja ulkoista tuntemusta.

Organisaation toimintaympäristön tunnistamista sekä sen sidosryhmien tarpeiden ja odotusten ymmärtämistä on organisaation strategisena tehtävänä (olemassaolon edellytys) ohella pidettävä kaiken varautumisen lähtökohtana. Se edellyttää organisaation tuottamaa analyysiä niistä sisäisistä ja ulkoisista tekijöistä, joilla on vaikutusta organisaation kykyyn ylläpitää kaikissa olosuhteissa ja turvallisuustilanteissa strategisena tehtävänsä mukaisia toimintoja ja prosesseja. Hyvinvointialueen osalta se tarkoittaa niitä sisäisen ja ulkoisen toimintaympäristön attribuutteja (tekijöitä), joilla on vaikutusta hyvinvointialueen palvelutuotantoon ja palvelujärjestelmään. Kyse on siis niistä sisäisistä ja ulkoisista tekijöistä, joilla on vaikutusta hyvinvointialueen kykyyn tuottaa väestön toimintakykyä tukevat ja ylläpitävät palvelut kaikissa olosuhteissa ja turvallisuustilanteissa. Myös sellaisen hyvinvointialueen, jolla on jo toimivat prosessit ja kattava laatu- ja palvelujärjestelmä, on aika ajoin syytä palata näihin alkumäärittelyihin kts. Liite 4 (Jatkuvuuden hallinnan vuosikello). Organisaation toimintaympäristö voidaan siis jakaa kahteen osa-alueeseen, jotka ovat sisäinen toimintaympäristö ja –ulkoisen toimintaympäristö.

Sisäinen toimintaympäristö käsittää muuan muassa

- organisaation hallinnon ja toimintamallit,
- henkilöstön roolit ja vastuualueet,
- palvelusta saadut aiemmat kokemukset ja opit,

- työehtoihin ja työtiloihin liittyvät vaatimukset,
- toimintakulttuurin,
- konsernin toimintamallit ja vaatimusmäärittelyn,
- hyödynnettävät teknologiat ja laitteet sekä
- työntekijöiden työturvallisuuden.

Vastaavasti ulkoinen toimintaympäristö käsittää muun muassa

- lakeihin ja määräyksiin perustuvat vaatimukset,
- ympäröivä kulttuurin ja yleiset menettelytavat,
- paikalliset toimintatavat ja tottumukset,
- alan säädökset,
- sidosryhmät sekä
- yhteiskunnan ja asiakkaiden toiveet ja vaatimukset.

Organisaation sisäinen toimintaympäristö käsittää sen ympäristön, jossa sille asetetut ja sen itselleen asettamat tavoitteet pyritään saavuttamaan. Ulkoinen ympäristö vastaavasti koostuu niistä organisaatiosta irrallaan olevista tekijöistä, joilla on kuitenkin joko ohjaava tai velvoittava vaikutus sen palvelutuotannon ja palvelujärjestelmän ylläpitämiseen ja edelleen sille asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen vrt. poliittinen päätöksentekojärjestelmä. Myös laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) velvoittaa hyvinvointialueen yhteistyöhön sen keskeisten sidosryhmien kanssa. Valtioneuvoston antamassa ja 1.4.2023 voimaan tullessa asetuksessa todetaan, että ”hyvinvointialueen on sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevissa valmiussuunnitelmissaan otettava huomioon niiden yhteensopivuus alueensa pelastustoimen, kuntien ja yhteistyöalueen muiden hyvinvointialueiden kanssa.” Tätä varten hyvinvointialueen tulee 30.6.2023 mennessä perustaa yhteistyöryhmä, jossa on perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon, sosiaalihuollon ja pelastustoimen edustus sekä asiantuntemusta myös ympäristöterveydenhuollosta sekä alueen kuntien varautumisesta (sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 50 §:n 4 momentin 3 §). Tämä yhteistyöryhmä on kuitenkin mahdollista korvata jo olemassa olevia rakenteita hyödyntäen, ilman että tuotettaisiin päällekkäisiä rakenteita. Näin menetellään myös Pohjanmaan hyvinvointialueella, jossa yhteistyöryhmän korvaa Pohjanmaan turvallisuusfoorumi.

Pohjanmaan hyvinvointialueella asetuksen velvoite ottaa sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevissa valmiussuunnitelmissaan huomioon niiden yhteensopivuus alueensa kuntien valmiussuunnitelmien kanssa, toteutettiin osallistamalla alueen kunnat suunnitteluprosessiin heti suunnittelukierroksen alkuvaiheessa. Tämä toteutettiin niin, että ensinnäkin alueen kunnilta pyydettiin niiden valmiussuunnitelmat ristiriitaisuuksien minimoimiseksi asetuksen hengen mukaisesti. Toiseksi alueen kuntia pyydettiin tuottamaan niiden omista lähtökohdistaan toimintaympäristökuvaukset, josta kävisivät ilmi ne paikalliset ja yhteisölle ominaiset toimintatavat ja tottumukset, jotka parhaiten kuvaavat kunnan kulttuurista perintöä ja siinä asuvalle väestölle ominaisia toiminta- ja menettelytapoja. Kolmanneksi alueen kunnilta pyydettiin sidosryhmänäkemyksiä niistä tekijöistä ja/tai periaatteista, joihin kyseinen kunta haluaa Pohjanmaan hyvinvointialueen varautumisessaan (valmiussuunnittelussaan) kiinnittävän huomiota. Kokonaisturvallisuuden näkökulmasta kyse on niiden Pohjanmaan hyvinvointialueen tuottamien ja väestön toimintakykyä tukevien palveluiden varmentamisesta ja suojaamisesta, jotka kyseisessä kunnassa nähdään tärkeiksi ja joihin kyseinen kunta haluaa Pohjanmaan hyvinvointialueen kiinnittävän varautumisessaan (valmiussuunnittelussa) erityistä huomiota.

Pohjanmaan hyvinvointialueen kuntayhtymä aloitti toimintansa 1.1.2022 yhdistämällä 13 kunnan ja kahden kuntayhtymän terveydenhuollon ja 12 kunnan sosiaalihuollon yhdeksi yhteiseksi organisaatioksi. SOTE -uudistus astui voimaan 1.1.2023, jolloin Pohjanmaan hyvinvointialueen kuntayhtymästä, Kruununpyyn kunnan SOTE-palveluista, Korsnäsin sosiaalihuollon palveluista, Pohjanmaan pelastuslaitoksesta sekä erityishuoltopiireistä Eskoo ja Kärkulla muodostettiin Pohjanmaan hyvinvointialue. SOTE -uudistuksen voimaan astumisesta (1.1.2023) alkaen Pohjanmaan hyvinvointialue on vastannut palvelutuotannollaan vastuualueensa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä

pelastuspalvelujen järjestämisestä. Pohjanmaan hyvinvointialue kuuluu Länsi-Suomen yhteistyöalueeseen (YTA-alue). Yhteistyöalueet on muodostettu sosiaali- ja terveydenhuollon alueellista yhteensovittamista, kehittämistä, yhteistyötä ja vastuunjakoa varten. Länsi-Suomen YTA-alueeseen kuuluvat Pohjanmaan hyvinvointialueen lisäksi Satakunnan ja Varsinais-Suomen hyvinvointialueet, joista jälkimmäisessä sijaitsee yliopistollinen sairaala ja valmiuskeskus.

Pohjanmaan hyvinvointialueen toiminnasta ja taloudesta vastaa aluevaltuusto, joka käyttää ylintä päätösvaltaa. Aluevaltuuston vahvuudeksi 2021 elokuun väestötietojen perusteella määräytyi 59 jäsentä. Aluevaltuusto asettaa aluehallituksen ja hyvinvointialueen muut toimielimet sekä valitsee hyvinvointialuejohtajan. Aluehallituksen tehtävänä on johtaa hyvinvointialueen toimintaa, hallintoa ja taloutta. Se myös vastaa varautumisen, valmiussuunnittelun ja kokonaisturvallisuuden järjestämisen käytännön toteutuksesta aluevaltuuston päättämien periaatteiden mukaisesti (Hallintosääntö § 3).

5.1 Pohjanmaan hyvinvointialueen sisäinen toimintaympäristö

Pohjanmaan hyvinvointialueen palveluksessa on ~8000 henkilöä. Pohjanmaan hyvinvointialueen henkilöstö koostuu lääkäreistä, hoitohenkilöstöstä, sosiaalihuollon henkilöstöstä, pelastusalan henkilöstöstä, asiantuntijoista sekä hallinnon- ja tukipalveluiden henkilöstöstä. Tämä henkilöstö on integroitu palvelujärjestelmään, joka koostuu perusterveydenhuollosta, sosiaalihuollosta, erikoissairaanhoidosta, erityishuollosta ja pelastustoimesta. Integraation ytimen muodostaa Pohjanmaan hyvinvointialueen hyväksytty organisaatio, johon kuuluu yhdeksän toimialaa (kts. KUVIO 1 alla). Nämä toimialat ovat siis hallinto, asiakas- ja resurssikeskus, koti- ja asumispalvelut, psykososiaaliset palvelut, kuntoutus, sosiaali- ja terveyskeskus, sairaalapalvelut, Pohjanmaan pelastuslaitos ja asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus. Toimialoja johtavat toimialajohtajat, jotka vastaavat palvelutuotannon osalta toimialansa varautumisesta ja valmiussuunnittelusta (Hallintosääntö § 104). Toimialojen alle asemoituvat tulosalueet ja niiden alle edelleen tulosityksiköt. Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnittelu koskevassa suunnitteluprosessin kuvauksessa (Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnitelman tuottaminen), joka on hyväksytty varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmässä, on määritelty ne periaatteet, joiden mukaan kaikki SOTE -puolen valmiussuunnitelmat laaditaan niin toimialueille kuin tulosalueille mutta sillä poikkeuksella, että asiakas- ja resurssikeskukselle sekä asiakas- ja potilasturvallisuuskeskukselle laaditaan pelkästään toimialan valmiussuunnitelma. Yhteisesti sovitun mukaisesti Pohjanmaan pelastuslaitos vastaa omasta varautumisestaan. Pohjanmaan pelastuslaitos toimialana tuottaa valmiussuunnitelman tukeutumalla pelastusalan hyviin käytänteisiin sekä hyvinvointialueen valmiussuunnitelman yleisen osaan siltä osin, kun yleisessä osassa on määritelty asioita, jotka koskevat yhtäläisesti kaikkia toimialueita, kuten valmiuden säätelyn periaatteet. Toimialojen ja tulosalueiden valmiussuunnitelmat laaditaan Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnitelman yleisen osan valmistuttua syksyn 2023 aikana järjestyksessä toimialat ja sitten tulosalueet. Syksyn 2023 aikana on päivitettävä myös pelastuslaitoksen valmiussuunnitelma ainakin siltä osin, kuin siinä ilmenee ristiriitaisuuksia Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnitelman yleisen osan kanssa. Valtioneuvoston asetuksella säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 50 §; 4 momentin nojalla, että asetuksen 1 §:ssä tarkoitettu valmiussuunnittelu tulee olla tehtynä vuoden 2023 loppuun mennessä.

VERKSAMHETSOMRÅDEN OCH RESULTATOMRÅDEN 2023
TOIMIALAT JA TULOSALUEET 2023

FÖRVALTNING HALLINTO	KUND- OCH RESURSCENTER ASIAKAS- JA RESURSSIKESKUS	HEM- OCH BOENDESERVICE KOTI- JA ASUMIS-PALVELUT	PSYKOSOCIAL SERVICE PSYKO-SOSIAALISSET PALVELUT	REHABILITERING KUNTOUTUS	SOCIAL- OCH HÄLSOCENTRAL SOSIAALI- JA TERVEYSKESKUS	SIUKHUSSERVICE SAIRAALAPALVELUT	ÖSTERBOTTENS RÄDDNINGSVÄRK POHJANMAAN PELASTUSLAITOS	KUND- OCH PATIENTSÄKERHETS-CENTER ASIAKAS- JA POTILAS-TURVALLISUUSKESKUS
Välfärdsområdesledning Hyvinvointialuejohto	Klient- och servicehandledning Asiakas- ja palveluohjaus	Boendeservice Asumispalvelut	Psykosocial service för barn och unga Lasten ja nuorten psykososiaaliset palvelut	Funktionsförmåga- och kompetenscentrum Toimintakyky- ja osaamiskeskus	Öppen social- och hälsovårdsservice Sosiaali- ja terveydenhuollon avopalvelut	Akuttsjukhus, Jourverksamhet Akuuttsairaala, päivystystoiminta	Räddningsverksamhet Pelastustoiminta	Klient- och patient-säkerhetscenter Asiakas- ja potilas-turvallisuuskeskus
Förvaltning Hallinto	Sekreterartjänster Sihteeripalvelut	Service som ges hem Kotiin annettavat palvelut	Psykosocial öppenvårds- och boendeservice för vuxna Aikuisten psykososiaaliset avoholto- ja asumispalvelut	Funktionshinder-service Vammispalvelut	Barn- och familjeservice Lapsi- ja perhepalvelut	Akuttsjukhus, operationsverksamhet Akuuttsairaala, leikkaustoiminta	Förebyggande av olyckor Onnettomuksien ehkäisy	
Fastigheter, teknik och IT Kiinteistö-, teknikka ja IT	Resurshanterings-tjänster Resurssihallintayksikkö		Psykosocial service för vuxna, vårdavdelningar Aikuisten psykososiaaliset palvelut, hoito-osastot	Delaktighetsstöd Osallisuuden tuki	Specialsjukvårdens öppenvård Erikoissairaanhoidon avopalvelut	Medicinska ägärdensheter Medisinsiet toimintapiseysiköt	Beredskap Varautuminen	
Ekonomi- och materialförvaltning Talous- ja materiaalihallinto	Läkar-, tandläkar- och sakkunnigtjänster Läkäri-, hammaslääkäri- ja asiantuntijapalvelut				Munhålsövård Suun terveydenhuolto	Vårdavdelningar Hoito-osastot		
Personalförvaltning Henkilöstöhallinto						Diagnostik och stödfunktioner Diagnostiikka ja tukitoiminnot		
Strategi och utveckling Strategia ja kehittäminen								
Kvalitet och tillsyn Laatu ja valvonta								

KUVIO 1: toimialat ja tulosalueet

Pohjanmaan hyvinvointialueen mission mukaisesti Pohjanmaan hyvinvointialueen tehtävä on luoda vaikuttavasti turvaa, toimintakykyä ja hyvinvointia kahdella kielellä yhdessä alueen ihmisten kanssa. Strategiaan kirjattu Pohjanmaan hyvinvointialueen visio nojaa siihen pyrkimykseen, että alueen (Pohjanmaa) väestö Suomen hyvinvoivin ja toimintakykyisin. Pohjanmaan hyvinvointialueen itselleen asettamien tavoitteiden mukaisesti Pohjanmaan hyvinvointialueen

- turvallisuus ja laatu ovat Pohjoismaiden huippua,
- sen palveluksessa ovat Suomen parhaat hyvinvointityöntekijät ja
- sen käyttöön saamat resurssit käytetään vaikuttavasti.

Tätä tavoitteenasettelua tukee Pohjanmaan hyvinvointialueen asiakkailleen antama lupaus siitä, että

- asiakas tulee ensin,
- hyvinvointialueen tuottama palvelukokonaisuus on yhteen sovitettu ja kestävä,
- asiat etenevät yhdellä yhteydenotolla,
- palvelu on laadukasta kaikkina vuorokauden aikoina ympäri vuoden (24/7),
- hyvinvointialue tukee väestöä ylläpitämään hyvinvointia ja auttamaan läheisiä sekä
- Pohjanmaan hyvinvointialue on aina lähellä, kun asiakkaat sen palveluita tarvitsevat.

Asiakkailleen antamaan lupaukseen Pohjanmaan hyvinvointialue pyrkii palvelutuotantonsa ja palvelujärjestelmänsä kautta. Tämä palvelutuotanto, joka palvelujärjestelmällä tuotetaan, on kyettävä ylläpitämään niin normaalioloissa kuin myös normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Tähän Pohjanmaan hyvinvointialue pyrkii varmistamalla ja suojaamalla kriittiset toimintonsa eriasteisilta haittatekijöiltä varautumalla tämän dokumentin kohdassa 5 (haittatekijät) kuvattuihin skenaarioihin ja riskeihin. Kertaantumalla ja ketjuuntumalla (kumuloitumalla) haittatekijästä voi aiheutua Pohjanmaan hyvinvointialueen palvelutuotannolle ja/tai palvelujärjestelmälle uhka, joka vaarantaa sen toimintavapauden. Tällaisiin tilanteisiin Pohjanmaan hyvinvointialue vastaa valmiuttaan kohottamalla ja poikkeusoloissa resurssiaan kohdentamalla. Valmiuden kohottamista ja siihen liittyviä toimia käsitellään ja kuvataan kohdassa 8 (Valmiuden säättely) ja liitteessä 1 (Valmiuden säättelyn tasot) sekä resurssien kohdentamista, kriittisten toimintojen varmentamista ja suojaamista priorisoimalla toimintoja toimialojen ja tulosalueiden valmiussuunnitelmassa.

5.2 Pohjanmaan hyvinvointialueen ulkoinen toimintaympäristö

Pohjanmaan hyvinvointialueeseen kuuluu 14 kuntaa, jotka ovat

	Kaskisten kaupunki
	Korsnäsins kunta
	Kristiinankaupungin kunta
	Kruunupyyn kunta
	Laihian kunta
	Luodon kunta
	Maalahden kunta
	Mustasaaren kunta
	Närpiön kaupunki
	Pedersören kunta
	Pietarsaaren kaupunki
	Uudenkaarlepyyn kaupunki
	Vaasan kaupunki
	Vöyrin kunta

Kts. KUVIO 2 alla.

KUVIO 2: Pohjanmaan hyvinvointialueen toimialue.

Pohjanmaan hyvinvointialueen 14 kunnassa oli 31.3.2023 tilastokeskuksen mukaan 176 450 asukasta ja alueen väestötiheys oli 23,84 as./km². 30 viimeisen vuoden aikana alueen väestö on kasvanut vain noin 28 000 hengellä. Asukasmäärältään suurin kaupunki on suurin Vaasassa, jossa asuu ~67 000 asukasta. Vastaavasti pienin kaupunki on Kaskinen, jonka asukasluku vuoden 2022 viimeisenä päivänä oli 1 257 asukasta ja väestötiheys 118,3 as./km². Yli 20% hyvinvointialueen asukkaista on alle 18-vuotiaita, mikä on suurempi luku kuin maassa keskimäärin (18,7 %). Ala-ikäisten osuus on suurin Luodossa (34%), kun taas Kaskisissa ja Kristiinankaupungissa heidän osuutensa on pienin (14–15%). Suuntaus kuitenkin on, että nuorten osuus vähenee ajan mittaan koko alueella. Se taas tarkoittaa keski-ikänsä nousua, jolla on merkittävää vaikutusta Pohjanmaan hyvinvointialueen palvelutuotantoon pitkällä aikavälillä. THL:n viimeisimmän sairastavuustilaston mukaan ikävakiointu sairastavuus on Manner-Suomessa Pohjanmaata alhaisempi vain Uudenmaan hyvinvointialueilla ja Helsingin kaupungissa. Pohjanmaan sairastavuusindeksi alittaa valtakunnallisen keskiarvon kaikissa sairausryhmissä.

Työikäisen väestön (18–64-vuotiaiden) osuus Pohjanmaalla on 56%, mikä on hieman alle maan keskitason. Eniten työikäisiä on Vaasassa (61% asukkaista) ja vähiten Kaskisissa (44% asukkaista). Trendinä on jo pitkään ollut, että työikäisen väestön (18–64 –vuotiaiden) osuus tulee pienenemään, ellei syntyvyyttä saada nousuun tai maahanmuutto erityisesti nuorissa ikäryhmissä lisäänyt huomattavasti. Jo nyt alueella on monin paikoin työvoimapulaa, joka tulee vain pahentumaan entisestään ilman syntyvyyden tai maahanmuuton huomattavaa kasvua. Vuoden 2022 lopussa 65 vuotta täyttäneiden osuus (hieman alle 24 % alueen väestöstä) oli lähellä maan keskiarvoa. 65 vuotta täyttäneiden osuus oli tuolloin suurin Kaskisissa (41 %), kun taas Luodossa heidän osuutensa oli vuoden 2022 lopussa pienin (noin 15 %). Trendinä kuitenkin on, että 65 vuotta täyttäneiden osuus kokonaisväestöstä kasvaa koko ajan ja väestöpyramidin muoto on päinvastainen kuin sen tulisi olla. Kaikkein vanhimman ikäryhmän eli yli 85-vuotiaiden määrän ennakoitaan kasvavan Pohjanmaalla noin 6000 hengestä yli 11000 henkeen vuoteen 2040 mennessä. Syntyvyys ja alle 18-vuotiaiden osuus väestöstä ovat olleet Pohjanmaalla vuosien ajan maan korkeimpia. Tästä huolimatta työikäisten osuus on laskenut ja ikäihmisten osuus kasvanut. 75 vuotta täyttäneiden osuus alueella on hieman maan keskitasoa suurempi (11,4 %) ja sen ennustetaan kasvavan 27% vuosina 2021–2040. Samalla ajanjaksolla alle 15-vuotiaiden lasten määrä vähenee noin 16%. Hyvinvointialueen kuntien välillä on kuitenkin suuria eroja. Virallisen väestöennusteen mukaan Pohjanmaan väestö tulee vähenemään noin 6000 hengellä vuoteen 2040 mennessä. Maakunnan kaikissa osissa on kuitenkin rakenteilla tai suunnitteilla suurehkoja teollisuuslaitoksia. Tähän ja oletettuun maahanmuuton kasvuun luottaen Pohjanmaan liitto pitää tavoitteenaan, että vuoteen 2040 mennessä Pohjanmaan väestön lisäys olisi noin 13000 henkeä.

Tulomuutolle Suomen muilta alueilta, paluumuutolle sekä jatkuvalle työperusteiselle maahanmuutolle on alueella kuitenkin suuri tarve, koska väki vanhenee. Näin on asian laita siitäkin huolimatta, että pohjanmaalle on tullut viime vuosien aikana varsin paljon pakolaisia. Tästä kertoo ensinnäkin se, että esimerkiksi vuonna 2020 Pohjanmaa vastaanotti maassamme väestömäärään suhteutettuna eniten pakolaisia ja vuonna 2021 määrä oli hieman yli maan keskitason. Toiseksi siitä kertoo se, että Pohjanmaalla muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien asukkaiden osuus on maan suurimpia ja suurempi se on vain Uudenmaan hyvinvointialueilla sekä Varsinais-Suomessa. Maahanmuuton osalta vuosi 2022 muodostui kuitenkin poikkeukselliseksi, vaikka tilastotiedot Ukrainasta maahan saapuneista osin vielä puuttuvat, koska osa saapuneista asuu sukulaisten tai ystävien luona. Jotain maahan saapuneiden ukrainalaisten määrästä kertoo kuitenkin se, että runsaan vuoden aikana lähes 50000 Suomeen saapuneelle ukrainalaiselle on myönnetty oleskelulupa tilapäisen suojelun perusteella. Myös tämän osalta kuntien välinen vaihtelu on ollut suurta. Myös työvoimaperusteisten maahanmuuttajien määrä jatkoi vuonna 2022 kasvua alueen kunnissa, mutta talouteen liittyvän epävarmuuden oletetaan hillitsevän kasvua ainakin jollain aikavälillä.

Maahan saapuneiden sekä toisen polven maahanmuuttajien sukupuolijakauma on melko tasainen, kun heistä ~52% on miehiä ja ~48% naisia. Vaikka valtakielinä ovat siis ruotsi ja suomi, on kielten moninaisuus muun maan tapaan kasvanut merkittävästi viimeisimmän 30 vuoden aikana. Vuoden 2022 lopussa vajaalla 8 prosentilla asukkaista oli jokin muu äidinkieli kuin ruotsi tai suomi ja Närpiössä

tällaisten asukkaiden osuus hieman yli 18% kaupungin väestöstä. Vastaavasti Laihialla vieraskielisten osuus on alhaisin eli noin 2%.

Erinäisiä Pohjanmaan väestöä kuvaavia tunnuslukuja:

- Perhekoko Pohjanmaalla on keskimäärin 2,82 henkilöä.
- Pohjanmaalla on Suomen alhaisin työttömyysaste 4%.
- Pohjanmaalla on Suomen korkein elinajanodote (82,8 vuotta).

Varautumisen näkökulmasta haasteita aiheuttavat erityisesti demografiset tekijät, joista väestön ikääntymistä on pidettävä tärkeimpänä. Se nimittäin johtaa Pohjanmaan hyvinvointialueen osalta väistämättä toiminnan pirstaloitumiseen. Tämän seurauksena Pohjanmaan hyvinvointialue toimii jo yli 400 eri jakeluosoitteessa ja vanhushoidon tarpeen lisääntyessä toimipisteiden määrä tulevina vuosina tulee kasvamaan. Näin ollen monet haittatekijät, kuten häiriöt sähköjakelussa, voimahuollossa tai vesihuollossa aiheuttavat väistämättä suuria haasteita Pohjanmaan hyvinvointialueen varautumiselle. Tämä koettiin jo viime talvena (2022-2023), kun sähköpula aiheutti suurta huolta siitä, miten esimerkiksi vanhusten huollon yksiköt kyetään pitämään lämpöisinä kovilla pakkasilla. Vain noin 10% Pohjanmaan hyvinvointialueiden toimipisteistä löytyy nimittäin varavoimaa. Toinen varautumiselle haasteita aiheuttava tekijä on pitkään alentunut syntyvyys, mikä on kääntänyt väestöpyramidin pääläelleen. Jo nyt henkilöstöresurssien kanssa on suuria haasteita, mutta tulevaisuudessa nämä haasteet tulevat kasvamaan entisestään, ellei tilannetta kyetä maahanmuuton avulla korjaamaan. Pääläelleen kääntynyt väestöpyramidi tulee väistämättä kasvattamaan palvelutarvetta ja palvelupisteiden määrää samalla, kun tekevien käsien määrä vähenee uhkaavasti ja toimipisteiden määrä kasvaa samassa suhteessa. Varautumisen näkökulmasta se tarkoittaa umpikujaa.

5.3 Sidosryhmät ja varautuminen

Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä todetaan, että ”hyvinvointialueen on varauduttava ennakkoon tehtävillä valmiussuunnitelmissa sekä muilla toimenpiteillä yhteistyössä alueensa kuntien ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueensa hyvinvointialueiden kanssa häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin” (611/2021; 50 §). Tämä tarkoittaa, että Pohjanmaan hyvinvointialueen tulee varautumisessaan tehdä tiiviistä yhteistyötä Länsi-Suomen yhteistyöalueen muiden hyvinvointialueiden, naapureiden, alueensa kuntien, In–House –yhtiöiden sekä yhteiskunnan muiden toimijoiden kanssa vrt Pohjanmaan turvallisuusfoorumi. Samassa laissa myös todetaan, että ”hyvinvointialueen on varautumisessaan varmistettava palvelujen jatkuvuuden turvaaminen myös silloin, kun palveluja toteutetaan hankkimalla niitä yksityisiltä palveluntuottajilta” (611/2021; 50 §). Lainsäädäntö velvoittaa hyvinvointialueita ottamaan varautumiseen liittyvät kysymykset huomioon myös sen tekemissä palvelutuotosopimuksissa (ostopalvelu- tai hankintasopimukset). Erityisesti tämä koskee ostopalveluina hankittavia tukipalveluja kuten siivouspalveluita, kiinteistöhuoltoa, tilaturvallisuutta, ruokahuoltoa ja siihen liittyviä toimitusketjuja, muita kuljetus- ja logistiikkapalveluita sekä vartiointipalveluita, mutta myös muut sopimusperusteisen varautumisen menettelyjä. Näiden merkitys tulee analysoida ja arvioida toimialojen ja tulosalueiden valmiussuunnitelmissa ainakin siltä osin, kuin niihin liittyvillä häiriöillä on vaikutusta toimialan palvelutuotantoon vrt. 3. skenaario (Merkittävä palvelun toimittaja tms. ei ole käytettävissä).

5.3.1 Yhteistyö muiden hyvinvointialueiden kanssa

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 50 §:n 4 momentin nojalla, että ”hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon varautuminen perustuu ennakolta tehtäviin valmiussuunnitelmiin, joiden yhtenäistä valmistelua sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueella ohjaa yliopistollista sairaalaa ylläpitävä hyvinvointialue ja HUS-yhtymä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 51 §:ssä tarkoitetulla tavalla”. Yhteistyö varautumisen kysymyksissä nojaa Länsi-Suomen yhteistyöalueella lähinnä sisäiseen tiedonvaihtoon eikä niinkään

suoraan ohjaukseen. Tästä on osoituksena perjantaisin järjestettävä Länsi-Suomen yhteistyöalueen viikkopalaveri, jossa käsitellään varautumiseen ja turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä ja jossa osallistujilla on mahdollisuus vertailuanalyysiin (benchmarking).

Yhteydenpito YTA-alueen ulkopuolisiin naapureihin eli Etelä-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueisiin on ollut täysin riittämätöntä ja vaatii toimia. Yhteistyön lisäämiseen voisi soveltaa samanlaista mallia kuin Länsi-Suomen yhteistyöalueen sisällä pidettävä viikkopalaveri. Naapureiden kanssa käytävään yhteydenpitoon riittäisi kuitenkin kuukausipalaveri (Teams) ja kerran vuodessa tai puolessa vuodessa toteutettava tapaamisyhteys periaatteella ´vuoroin vieraisissa´.

5.3.2 Yhteistyö yhteiskunnan muiden toimijoiden kanssa

Varautumiseen liittyvä yhteistyö yhteiskunnan muiden toimijoiden kanssa tapahtuu erilaisissa yhteistyöelimissä ja foorumeissa. Tällaisia ovat muun muassa Pohjanmaan turvallisuusfoorumi ja sen sihteeristö sekä alueellisen riskiarvion työryhmä. Näiden yhteistyöelinten tehtävänä ei ole ohjata Pohjanmaan hyvinvointialueen varautumista, eikä niillä ole päätösvaltaa. Tästä huolimatta niitä on pidettävä arvokkaina jo sinänsä, sillä ne mahdollistavat moniviranomaisyhteistyön ja niissä on mahdollista vertailuanalyysiin tukeutuen käsitellä avoimesti niihin osallistuvien organisaatioiden varautumisen kysymyksiä ja siten edistää niihin kuuluvien organisaatioiden varautumista. Valtioneuvosto on myös asetuksella säätänyt (612/2021; 50 §:n 4 momentin nojalla), että "hyvinvointialueella on oltava alueellinen yhteistyöryhmä ohjaamaan ja yhteen sovitamaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiutta ja varautumista". Pohjanmaan hyvinvointialueella valtioneuvoston asetuksen veloitteen täyttää Pohjanmaan turvallisuusfoorumi ja sen sihteeristö. Sihteeristön tehtävänä on valmistella varautumiseen ja turvallisuuteen liittyviä asioita turvallisuusfoorumille sekä tehdä nostoja esimerkiksi hiljaisten signaalien perusteella.

5.3.3 Yhteistyö alueen kuntien kanssa

Laki velvoittaa Pohjanmaan hyvinvointialueen yhteistyöhän alueensa kuntien kanssa varautumiseen ja valmiussuunnitteluun liittyvissä kysymyksissä (612/2021; 50 §). "Hyvinvointialueen on varauduttava ennakkoon tehtävillä valmiussuunnitelmilla sekä muilla toimenpiteillä yhteistyössä alueensa kuntien... kanssa häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin". Kuntien osallistamiseksi Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnitteluprosessiin, lähetettiin alueen kunnille tammikuun alussa (2023) pyyntö, jossa alueen kuntia pyydettiin laatimaan niiden omista lähtökohdista lyhyt toimintaympäristökuvaus, josta ilmenisivät ne paikalliset toimintatavat ja tottumukset, jotka parhaiten kuvaavat kunnan kulttuurista perintöä ja sille ominaisia menettelytapoja. Toiseksi alueen kuntia pyydettiin laatimaan kuntakohtainen sidosryhmänäkemys siitä, mitä toiveita ne haluavat Pohjanmaan hyvinvointialueelle varautumiseen ja valmiussuunnitteluun liittyen esittää. Kyselyn tarkoituksena oli siten selvittää niitä toiveita, joita alueen kunnat kokonaisturvallisuuden näkökulmasta haluavat Pohjanmaan hyvinvointialueelle väestön toimintakykyä ja hyvinvointia turvaavien palveluiden osalta tuoda esille ja joihin ne toivovat Pohjanmaan hyvinvointialueen varautumisessaan ja valmiussuunnittelussaan kiinnittävän erityistä huomiota.

Vain noin kolmasosa alueen kunnista vastasi esitettyyn pyyntöön, mutta saadut vastaukset olivat konsistentteja keskenään. Yhteenvedon perusteella alueen kunnissa toivottiin, että

- palvelut sijaitsivat mahdollisimman lähellä asukkaita ja helposti saavutettavissa,
- tukea väestönsuojelun suunnittelussa sekä henkilöstön koulutuksessa väestönsuojeluvälmiuden ylläpitämiseksi valmiuslain 1552/2011 luvun 17 mukaisesti,
- sopimista tai määrittelyä siitä, mitkä tehtävät ovat normaaliolojen häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa kunnan vastuulla ja mitkä hyvinvointialueen vastuulla,
- hyvinvointialueen valmiussuunnitelma jaetaan alueen kunnille,
- hyvinvointialueen valmiussuunnitelmaan sisältyy nimilista yhteyshenkilöistä, joihin alueen kunnat voivat erilaisissa häiriötilanteissa ottaa yhteyttä ja

- Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnitelma on konkreettinen kokonaisuus niistä varautumisen toimenpiteistä, joilla Pohjanmaan hyvinvointialue pyrkii jatkuvuudenhallinnan näkökulmasta varmistamaan (turvaamaan ja suojaamaan) tuottamansa väestön toimintakykyä ja hyvinvointia turvaavat kriittiset palvelut kaikissa uhkamalleissa ja turvallisuustilanteissa.

Väestön toimintakyvyn ja hyvinvoinnin näkökulmasta kriittisten palveluiden varmistaminen sekä toimintojen priorisointi normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa suunnitellaan toimialojen valmiussuunnitelmissa ja niiden suojaaminen tulosalueiden valmiussuunnitelmissa.

Tämä toteutetaan

- määrittelemällä ne haitalliset tekijät, joihin varaudutaan (yleinen osa),
- luokittelemalla kriittiset palvelut (toimialan valmiussuunnitelma),
- priorisoimalla palvelutuotanto toimialoittain (toimialan valmiussuunnitelma),
- selvittämällä vaikutusanalyysiin tukeutuen haitallisten tekijöiden vaikutukset kriittisiksi luokiteltuihin palveluihin (toimialojen- ja tulosalueiden valmiussuunnitelma),
- selvittämällä miten kriittiset palvelut kytetään suojaamaan haitallisilta tekijöiltä (tulosalueiden valmiussuunnitelma) sekä
- selvittämällä miten häiriötilanteesta on mahdollista toipua palauttamalla toimijan toimintavapaus (tulosalueiden valmiussuunnitelma).

5.3.4 Yhteistyö kolmannen sektorin toimijoiden kanssa

Kolmas sektori on määritetty julkisen sektorin, markkinoiden ja kotitalouksien väliin jääväksi alueeksi, jolla toimitaan vapaaehtoistyön, järjestökentän sekä muun kansalaisaktiivisuuden toimin. Se on nähty myös yritysten, valtion, kuntien, perheiden ja nyt myös hyvinvointialueiden välisiä suhteita ja vuorovaikutusta luovana ja välittävänä mekanismina tai elämänalueena. Kolmannen sektorin organisatoriseen perustaan, työllistävyyteen ja vapaaehtoispanokseen liittyvän tilastoinnin ja vertailun mahdollistamiseksi on kolmas sektori rajattu siten, että se koostuu ei-valtiollisiksi ja voittoa tuottamattomiksi luokiteltavissa olevista toimijoista. Niitä ovat ensi sijassa erilaiset yhdistykset, säätiöt sekä järjestöpohjaiset osuuskunnat. Kolmannella sektorilla on monissa asioissa myös oman laisensa toimintalogiikka, jossa korostuu voittoa tavoittelematon toiminta, riippumattomuus valtiosta ja yrityssektorista sekä ennen muuta toiminnan vapaaehtoisuus. Kolmas sektori näyttäytyy siten eräänlaisena luonnollisena ja poliittikalle ulkoisena ihmissuhteiden alueena. Samalla se nähdään myös eräänlaisena poliittisen hallinnoinnin elementtinä.

Kun julkisesti ja professionaalisesti tuotettujen ja byrokraattisesti organisoitujen palveluiden organisoimisessa nähdään puutteita tai kun niiden kustannukset ovat ylittäneet yhteiskunnan kantokyvyn, nousee pyrkimys ´kolmannen tilan´ tai itseorganisoidun avun, organisaatioiden vastuullisuuden ja eettisen yhteisöllisyyden aktivointiin. Kolmannesta sektorista puhutaan erityisesti silloin, kun kolmannen sektorin järjestöjen palveluista sekä vertaisuuteen ja samaistumiseen perustuvista tuen muodoista pyritään hakemaan vaihtoehtoja julkisten hyvinvointipalvelujen tuottamiselle. Edellä esitetyistä syistä on esitetty näkemyksiä monien palvelujen ja tehtävien siirtämisestä julkisyhteisöiltä kolmannelle sektorille. Taloudellisten säästöjen lisäksi perusteluina on käytetty kolmannen sektorin toimintatapojen joustavuutta, hyvin toimivia sosiaalisia verkostoja ja kolmannen sektorin yhteisvastuullisuutta. Vuonna 1919 voimaan astuneen yhdistyslain (1/1919) jälkeen Suomeen on perustettu lähes 8 000 sosiaali- ja terveystalouden yhdistystä. Viime vuosikymmenten aikana kolmannelle sektorille sijoittuvien SOTE -alan järjestöjen ja yhdistysten tehtävät ovat monipuolistuneet. Niiden tehtäväkentän laajentuessa ei pelkkä vapaaehtoistoiminta ole niille enää riittänyt, vaan kolmannen sektorin järjestöt ovat viime vuosikymmenten aikana lähteneet mukaan julkisten palveluiden tuottamiseen. Samalla niiden toiminta on ammattimaistunut vrt. Pohjanmaan kriisikeskus Valo. Nykyisin niiden paikallisyhdistykset toimivat kuitenkin enimmäkseen informaatiota jakavana ja edunvalvontaa harjoittavina kansalaistoiminnan ryhmittyminä. Sen sijaan valtakunnalliset yhdistykset tuottavat osin palkallisena toimintana myös sosiaali- ja terveystalouksia.

Monilla kolmannen sektorin järjestöillä on myös yleishyödyllisiin päämääriin sovitettua liiketoimintaa. Toiminnasta syntyvät tulot ohjataan järjestön toimintaan ja yritystoiminnalla halutaan edistää näiden järjestöjen asettamia sosiaalisia tavoitteita, joita voivat olla esimerkiksi maksukyvyltään heikon väestöryhmän erityistarpeiden tyydyttäminen tai vajaakuntoisten työllistäminen vrt. SPR. Asiakkaan, kuten hyvinvointialueen näkökulmasta, kolmannen sektorin järjestöt koetaan usein matalan kynnyksen paikoiksi. Moniongelmatilanteiden yleistyessä kolmannen sektorin järjestöjen osaamiseen tukeutumalla on kuitenkin mahdollista tehostaa vakiintuneiden instituutioiden kuten hyvinvointialueiden toimintaa vahvistamalla moniammatillisen tiimityön ja osaamisen resursseja. Kompleksinen toimintaympäristö ja turvallisuuden käsitteen laaja-alaisuus edellyttävät toimijakentän laajentamista sekä toimijoiden välistä tiivistä yhteistoimintaa.

Suomessa on pitkät perinteet viranomaisten ja järjestöjen yhteistoiminnasta kokonaisturvallisuuden kehittämisessä (Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2012). Kolmannen sektorin yhteiskunnallinen asema korostuu erityisesti varautumisen kehittämisessä, resilienssin vahvistamisessa sekä turvallisuuden käytännön toteuttamisessa. Kolmannen sektorin rooli nähdään merkittävänä myös etsintä- ja pelastustoiminnassa, lento- ja meripelastustoiminnassa, väestönsuojelussa ja palokuntatoiminnassa, vapaaehtoisessa maanpuolustuksessa, ensiaputoiminnan järjestämisessä sekä henkisessä tuessa. Sen vahvuutena voidaan pitää nopeaa toimintavalmiutta ja kykyä toimia myös ilman viranomaisohjausta. Pohjanmaan hyvinvointialueen näkökulmasta on tärkeää, että kolmannen sektorin toimijoita kyetään sitouttamaan varautumissuunnitteluun erilaisia yhteistoimintamalleja luomalla. Tämän osalta on jo normaalioloissa (perusvalmiudessa) on kyettävä luomaan toimiva perusta kolmannen sektorin hyödyntämiselle normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa (Turvallisuuskomitea 2015).

Mahdollisuus hyödyntää kolmannen sektorin toimijoita on otettava huomioon erityisesti liitännäissuunnitelmissa kuten evakuointisuunnitelmissa suunniteltaessa poikkeusoloissa toteutettavia alueellisia väestön siirtoja laajamittaisina evakuointeina mutta myös toimeenpantaessa normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa alueen sisäisiä valmiusevakuointeja. Normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusolojen haastavissa turvallisuustilanteissa ja uhkakuivissa kolmannen sektorin toimijoiden rooli korostuu erityisesti siksi, että hyvinvointialueen SOTE -sektorin rajalliset resurssit on täysvalmiudessa sidottu muihin väestön toimeentuloa ja hyvinvointia palveleviin tehtäviin. Myös toimialojen ja tulosalueiden on valmiussuunnitelmissaan arvioitava sitä, miten kolmatta sektoria on mahdollista hyödyntää erilaisissa uhkakuivissa ja turvallisuustilanteissa. Keskeisiä yhteistyökumppaneita ovat esimerkiksi SPR, Vapepa, MPK ja Pohjanmaan Valo. Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa todetaankin, että kansallisen kriisinkestokyvyn parantamisen näkökulmasta on olennaista kehittää yhteiskunnan eri sektoreiden ja toimijoiden välistä yhteistoimintaa. Tässä varautumisen ja kokonaisturvallisuuden kehitystyössä on kuitenkin otettava huomioon kolmannen sektorin järjestöjen alueellisista eroista johtuvat haasteet, jotka liittyvät yhteistyön järjestämiseen (Valtioneuvosto 2010b ja Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017).

Syksyllä 2023 toimeenpantavassa suunnitteluharjoituksessa, jonka tavoitteena on tuottaa perusteet Pohjanmaan hyvinvointialueen evakuointisuunnitelmalle, on kolmannen sektorin rooli huomattava. Normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa hyvinvointialueen resurssit on sidottu väestön toimintakyvyn kannalta kriittisten toimintojen varmentamiseen (täysvalmius). Tällaisissa uhka ja turvallisuustilanteissa kolmannen sektorin hyödyntäminen on välttämätöntä ja sen tarjoamat tukipalvelut on ainakin tulosalueiden valmiussuunnitelmissa arvioitava kunkin haittatekijän (skenaariot ja riskit) osalta erikseen.

5.3.5 Yhteistyö elinkeinoelämän toimijoiden kanssa

Kansallisen varautumisen yhteistoimintamallia kutsutaan kokonaisturvallisuuden malliksi. Siinä yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä. Hyvinvointiturvallisuus sisältää kaikki ne toimet, joilla pyritään ehkäisemään turvallisuusriskejä ja -uhkia. Kompleksisessa toimintaympäristössä vuorovaikutus, kommunikaatio ja

rajapintojen ylittäminen antavat mahdollisuuden turvallisuuden ja turvallisuusympäristön hallintaan ja tunnistamiseen. Luottamukseen perustuva yhteistyö on keskeinen toimintamalli. Kansallisen huoltovarmuuden strateginen tavoite onkin turvata kriittisten infrastruktuurien, tuotannon ja palveluiden toimivuus niin, että niihin tukeutumalla kyetään täyttämään väestön, talouselämän ja maanpuolustuksen välttämättömimmät perustarpeet kaikissa olosuhteissa. Kansallisen huoltovarmuuden ylläpitämisessä elinkeinoelämän toimijoilla on ratkaiseva rooli. Huoltovarmuustyön keskeisenä tavoitteena on ollut, että yhteiskunnan elintärkeät toiminnot kyetään turvamaan pitkälti kansallisin toimenpitein. Tämä ei kuitenkaan poista riippuvuutta ulkomailta hankittavista ja kriittisinä pidettävistä tuotteista sekä monista palveluista, kuten kansainvälisistä verkkoyhteyksistä, joiden toimittamisessa ja jakelussa elinkeinoelämän toimijoilla on ratkaiseva rooli. Sosiaali- ja terveydenhuollon osalta valtioneuvosto on päätöksessään huoltovarmuuden tavoitteista (2018) nostanut yhdeksi keskeiseksi kohdaksi lääkehuollon sekä sosiaali- ja terveydenhuollon laitteiden ja niiden varaosien saatavuuden varmistamisen. Soveltuvilta osin tämä koskee Pohjanmaan hyvinvointialueen osalta myös pelastuslaitoksen kriittisiä laitteita ja niiden varaosia. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen kannalta vakavimmaksi mahdolliseksi uhkaksi Huoltovarmuuskeskus on nostanut tilanteen, jossa yhteiskunnan kyky tuottaa tai hankkia näitä kriittisinä pidettäviä tuotteita ja/tai palveluita on väliaikaisesti vaikeutunut tai jopa keskeytynyt.

Elinkeinoelämän alueelliset varautumisyhteistyön toimikunnat (ELVAR) ovat keskeinen osa huoltovarmuusorganisaatiota. Niiden tehtävänä on kehittää elinkeinoelämän varautumista alueilla ja maakunnissa sekä varmistaa osaltaan elinkeinoelämän, julkishallinnon ja kolmannen sektorin alueellinen yhteistoiminta ja tiedonvaihto. Toimikunnat toimivat alueellisina suunnittelu- ja yhteistyöfoorumeina, joissa elinkeinoelämän alueellista varautumista yhteen sovitetaan. Toimikunnat jakavat tietoa ja parhaita käytäntöjä eri toimijoiden kesken ja tuottavat maksuttomia palveluita ja valmiuksia, joilla kehitetään alueiden elinkeinoelämän varautumista ja jatkuvuuden hallintaa. ELVAR-toimikuntien avulla alueellinen varautuminen kytkeytyy myös valtakunnallisesti hoidettavaan varautumiseen. Näissä laaja-alaisissa, poikkialueellisissa toimikunnissa on osaamista mm. muista huoltovarmuus-organisaation alueellisista toimijoista, sähkö- ja lämpö-, polttoaine-, elintarvike- ja talousvesijakelun, sosiaali- ja terveydenhuollon, rakentamisen sekä tieto- ja viestintäverkkojen yrityksistä. ELY-keskukset koordinoivat näiden toimikuntien työtä, jossa ovat mukana myös aluehallintovirastojen, kauppakamarien, pelastuslaitosten ja puolustusvoimien edustajat. ELVAR-toimikuntien työn tavoitteena on luoda puitteet alueen yhteiselle varautumisen kehittämiselle elinkeinoelämän näkökulmasta. ELVAR-toimikuntien työ tuo konkreettista hyötyä siihen osallistuville yrityksille ja yhteiset toimialariippumattomat projektit auttavat kehittämään kaikkien osapuolten varautumista ja kykyä varmistaa yritysten kriittiset tehtävät, joilla yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja turvataan. Pohjanmaan hyvinvointialueen osalta se tarkoittaa edellä mainittuja kriittisinä pidettäviä tuotteita, kuten lääkkeitä sekä pelastuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon laitteita ja niiden varaosia. Lääkkeiden osalta se tarkoittaa myös velvoitevarastointia (Valtioneuvoston asetus 1114/2008). Asetuksen mukaisesti kaupallisten toimijoiden on kyettävä turvaamaan velvoitevarastoinnin piiriin asetettujen lääkkeiden saatavuus 3-10 kuukaudeksi lääkkeestä riippuen. Toimialojen ja tulosalueiden on omassa valmiussuunnitelmassaan otettava kantaa siihen, miten lääkkeiden sekä pelastuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon laitteiden ja niiden varaosien saanti kyetään varmentamaan normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa sekä miten niiden saannissa ilmenevät häiriöt kyetään joko kiertämään tai kompensoimaan muilta toimijoilta tehtävillä hankinnoilla. Tähän liittyy esimerkiksi ensihoidon ja pelastuslaitoksen kriittisten ajoneuvojen polttoaineen saannin varmentaminen silloin, kun sen saanti kaupallisilta toimijoilta on katkennut.

Valtioneuvoston asetus lääkkeiden velvoitevarastoinnista (1114/2008) määrittelee ne lääkkeineet, joita varastointivelvollisuus koskee. Se antaa myös tarkempia määräyksiä muun muassa varastointivelvoitteen järjestämisestä eräissä erityistilanteissa sekä määrittelee ne perusteet, joilla erityistapauksissa voidaan vapautua varastointivelvoitteesta sekä säätää korvausten maksamisesta ja valvonnasta. Velvoitevarastoinnin piiriin kuuluvat valmisteet nimikkeittäin vahvistaa tarvittaessa Fimea (Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus). Velvoitevarastointiasetuksella tarkoitetaan lääkkeiden velvoitevarastoinnista annettua valtioneuvoston asetusta (1114/2008), sekä valtioneuvoston asetuksia (308/2012) ja (1106/2015), joilla on muutettu alkuperäisen valtioneuvoston asetuksen 1-3 §.

Velvoitevarastointilainsäädännön tarkoituksena on turvata lääkkeiden saatavuus ja käyttömahdollisuudet tilanteissa, joissa lääkkeiden tavanomainen saatavuus maahamme on vaikeutunut tai estynyt lääkkeiden toimituskatkosten, vakavan kriisin tai muun näihin verrattavan syyn takia. Lakia velvoitevarastoinnista (979/2008) sovelletaan lääketehdäisiin, lääkevalmisteiden maahantuojiin, terveydenhuollon toimintayksiköihin ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitokseen (THL). Lääkkeiden velvoitevarastointiasioista vastaavat viranomaiset ovat velvoitteen toteutumista valvova Fimea sekä velvoitevarastoinnin aiheuttamista kustannuksista lääketehdäille ja lääkkeiden maahantuojille korvauksia maksava Huoltovarmuuskeskus. Ainakin sairaalapalveluiden toimialana on otettava omassa valmiussuunnitelmassaan kantaa lääkkeiden saatavuudessa ilmeneviin ongelmiin arvoimalla sitä, miten toimitaan sellaisessa tilanteessa, jos jonkin kriittisen lääkeaineen saatavuudessa ilmeni ongelmia.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestäjän on tehtävä varautumisen ja riskienhallinnan osalta yhteistyötä alan viranomaisten, kuntien, aluehallintoviraston, ELY-keskuksen, sosiaali- ja terveysministeriön, pelastuslaitoksen, sähköverkkoyhtiön, vesilaitoksen, järjestöjen ja keskeisten elinkeinoelämän toimijoiden kanssa. Toiminnan yhteensovittamisella kyetään ehkäisemään häiriötilanteita ja lieventämään niiden vaikutuksia palvelutuotantoon. Vastuita jakamalla voidaan vahvistaa organisaation resilienssiä sekä nopeuttaa toipumista. Koska 'kaikkia munia ei ole järkevää laittaa yhteen koriin', voidaan varautumista erilaisiin uhkakuviin ja turvallisuustilanteisiin tehostaa jakamalla vastuita. Pyrkimys kustannussäästöihin ja palvelutuotannon monipuolistuminen on johtanut tilanteeseen, jossa sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaverkostossa palveluita on enenevässä määrin ulkoistettu tai niitä on alettu hankkia ostopalveluina. Myös poliittiset tavoitteet ovat osin ohjanneet toimintaa siihen suuntaan, että yksityisen palvelutuotannon rooli sosiaali- ja terveydenhuollon sektorilla on kasvanut. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaympäristö rakentuu nykyisin sekä julkisten toimijoiden että yksityisten palveluntuottajien yhteistoiminnan varaan.

Palveluiden tuottaminen ostopalveluina, siis niiden hankkiminen yksityisiltä elinkeinonharjoittajilta, asettaa sosiaali- ja terveydenhuollon varautumiselle väistämättä haasteita. Mikäli palvelut tai niiden osa hankitaan yksityiseltä palveluntuottajalta, jatkuvuudenhallinnasta ja varautumisesta on sovittava sopimusteknisin järjestelyin. Tämä edellyttää vaatimusten kirjaamista yksityisen palveluntuottajan kanssa tehtäviin sopimuksiin yksityiskohtaisesti ja yksiselitteisesti. Sopimusperusteinen varautuminen on siten kiinteä osa varautumisen ja jatkuvuudenhallinnan turvaamista. Se on myös tärkeä osa johtamista ja riskienhallintaa. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaverkostossa palveluiden toimintavarmuus ja luotettavuus turvataan siis sopimusperusteisella varautumisella, jossa yhteistoiminnan perustana on kumppanien välinen tiedonvaihto. Jatkuvalle tiedonvaihdolle on kyettävä varmistumaan siitä, että kumppanit eli palvelutuotannosta lakisääteisesti vastuussa oleva taho sekä palvelun tuottava elinkeinoelämän toimija (yritys) pystyvät sopimaan vastuista ja toistensa tukemisesta jo sopimusta tehtäessä (ex-ante). Tällä palvelutuotannosta vastuussa oleva taho kykenee varmistumaan siitä, että yksityiseltä palveluntuottajalta hankittavat kriittiset palvelut kyetään varmentamaan ja suojaamaan haittatekijöiden varalta. Tämä on otettava huomioon toimialojen valmiussuunnitelmissa. Erityisesti tämä koskee koti- ja asumispalveluita, kuntoutusta, sosiaali- ja terveyskeskusta sekä sairaalapalveluita. Niiden on suunnitteluvaiheessa tarkistettava tehdyt palvelusopimukset ja kirjattava valmiussuunnitelmiinsa ne havaitsemansa puutteet, jotka voivat vaarantaa ostopalveluna hankittavan kriittisen palvelun varmentamisen ja/tai suojaamisen normaaliolojen häiriötilanteessa tai poikkeusoloissa. Nämä puutteet tulee korjata sopimuksia uusittaessa, sillä ex-post eli jälkikäteen niiden korjaaminen voi olla haastavaa tai kallista.

Varautumisvelvollisuus määritellään "velvollisuudeksi huolehtia onnettomuuksien ehkäisystä ja valmistautumisesta toimintaan onnettomuuden uhatessa tai sattuessa sekä velvollisuudeksi varmistaa tehtävien mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa" (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2017). Pohjanmaan hyvinvointialueen kannalta kyse on niistä sen tuottamista väestön toimintakykyä turvaavista kriittisistä palveluista, joiden toimivuuden Pohjanmaan hyvinvointialueen on kyettävä varmistamaan ja jotka sen tulee kyetä suojaamaan kaikissa uhka- ja turvallisuustilanteissa vrt. toiminnan vaikutusanalyysi. Näiden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta kriittisten väestön

toimintakykyä turvaavien palveluiden määrittely on tehtävä toimialoittain ja tarvittaessa myös tulosalueittain riippumatta siitä, tuottaako Pohjanmaan hyvinvointialue ne itse vai hankkiiko se ne ostopalveluina. Lähtökohtaisesti sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän perustana tulisi kuitenkin olla julkisen toimijan tuottama sosiaali- ja terveydenhuolto. Koska sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutuotanto kuitenkin jatkuvasti monipuolistuu, kasvaa myös yksityisen palvelutuotannon rooli. Vastuu palvelun tuottamisesta säilyy kuitenkin aina järjestämisvastuussa olevalla organisaatiolla eli hyvinvointialueella. Tähän järjestämisvastuuseen kuuluu myös velvoite valvoa tehtyjä sopimuksia. Valvonnan laiminlyönti tarkoittaa, että järjestämisvastuuta ei ole toteutettu. Palveluntuottajalla on vastuu tuottamansa palvelun laadusta sekä tuotetun palvelun lain- ja sopimuksen mukaisesta toteutumisesta niin normaalioloissa kuin myös normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Tämän toteutuminen edellyttää valvontaa kaikissa uhka- ja turvallisuustilanteissa.

Toimintaympäristön muutos sekä toimialan sisäiset muutostarpeet vaikuttavat osaltaan varautumiseen ja sen toteutuksen periaatteisiin. Mikäli palvelut hankitaan yksityiseltä palveluntuottajalta, tulee varautumisesta ja palveluiden jatkuvuudenhallinnasta sopia palvelutuottamista koskevassa sopimuksessa. Palveluntuottajien ja/tai materiaalien toimittajien kanssa tehdyillä sopimuksilla on kyettävä turvaamaan ulkoistettujen ja/tai ostopalveluina tuotettavien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden sekä tukipalveluiden jatkuvuus. Tämä koskee myös In-House yhtiöiden tuottamia palveluita. In-House -yhtiö on valtion, kunnan tai hyvinvointialueen omistama ja määräysvallassa oleva yhtiö, jolta tehdyt hankinnat voidaan toteuttaa ilman hankintalain mukaista kilpailutusta. Julkishallinnon organisaatioiden omistamat kotimaiset In-House-yhtiöt ylläpitävät yhteiskunnan huoltovarmuutta varmistuen sidosyksiköiden toiminnan myös kriisitilanteissa. Sopimusperusteinen varautuminen koskee myös niitä. Erityisesti 2M-IT:n tuottamia tietojärjestelmä- ja tietoliikennepalveluita on Pohjanmaan hyvinvointialueen palvelutuotannon ja palvelujärjestelmän kannalta pidettävä kriittisinä kts. Kohta 6; skenaario 4. Tietojärjestelmä- ja tietoliikennepalveluissa ilmenevät vakavat häiriöt voivat lamauttaa koko hyvinvointialueen palvelutuotannon ja palvelujärjestelmän. Tästä syystä toimialojen ja tulosalueiden on omissa valmiussuunnitelmissaan pyrittävä löytämään ratkaisuja siihen, miten palvelutuotanto ja palvelujärjestelmä kyetään varmentamaan ja suojaamaan esimerkiksi kyberriskussa. Kyberriskussa voi olla kyse joko terminaaleista (päätelaitteet) lamauttavasta iskusta tai verkkoyhteydet lamauttavasta palvelunestohyökkäyksestä.

Jatkuvuudenhallintaa helpottamaan on elinkeinoelämän ja julkishallinnon yhteistyönä on laadittu erilliset SOPIVA-suositukset. Ne sisältävät 28 erillistä suositusta ja ne voidaan liittää varsinaisen hankinta- ja/tai yhteistyö- tai muun sopimuksen liitteeksi. Varautumisen ja jatkuvuudenhallinnan näkökulmasta on tärkeää, että sopimusperusteisesti hankittavien kriittisten palveluiden ja materiaalien (lääkkeet sekä sosiaali- ja terveydenhuollon laitteet ja niiden varaosat) saatavuus kyetään varmistamaan sopimalla ehdoista jo hankintaprosessin alkuvaiheessa ennen varsinaisen sopimuksen allekirjoittamista (ex-ante). Varautumisen kannalta on huomioitavaa, että hankintalain säännökset koskevat pääosin sopimuksen solmimista edeltävää aikaa (ex-ante). Varautumisen kannalta haasteellisin säännös on kielto tehdä olennaisia sopimusmuutoksia sopimuskaudella.

Hankintasopimukseen ei voi ilman lisäkustannuksia lisätä jälkikäteen sellaisia ehtoja, jotka eivät ole olleet tarjoajien tiedossa hankinnan kilpailuttamisen aikana. Jatkuvuudenhallinnan kannalta tämä on otettava huomioon jo sopimuksia valmisteltaessa (ex-ante). Vaikka vastuuta jakamalla elinkeinoelämän toimijoiden kanssa kyetään vahvistamaan palvelutuotannon resilienssiä ja nopeuttamaan kriiseistä toipumista, on tarkkaan harkittava sopimuskumppaneiden luotettavuutta ja hankittavien palveluiden ja/tai materiaalien korvattavuutta ex-ante. Listaus kriittisistä sopimuskumppaneista (elinkeinoelämän toimijat) ja arvio ostopalveluina hankittavien palveluiden, materiaalien, laitteiden sekä niiden varaosien korvattavuudesta on lisättävä toimialojen ja tarvittavilta osin tulosalueiden valmiussuunnitelmien liitteisiin. Tämä korvattavuusluokittelu on toteutettava niiden toimialojen ja tulosalueiden osalta, joiden palvelutuotannossa hyödynnetään ostopalveluita. Korvattavuusluokittelu on tehtävä riippumatta siitä, onko hankittavissa palveluissa kyse organisaation palvelutuotannon kannalta kriittisistä palveluista tai

palvelujärjestelmän kannalta kriittisistä materiaaleista, kuten lääkkeistä tai sosiaali- ja terveydenhuollon laitteista tai niiden varaosista. Tämä koskee soveltuvin osin myös pelastuslaitosta.

Ostopalveluina hankittavien palveluiden ja/tai materiaalien (laitteet ja niiden varaosat) korvattavuusluokittelu:

1. Kriittinen eikä korvattavissa sekä
  - muodostaa välittömän uhan terveydelle tai hyvinvoinnille,
  - muodostaa suoran uhan palvelutuotannon ydintoiminnoille ja/tai palvelujärjestelmälle ja
  - mahdollisuus vaihtoehtoisten ja tilapäisten järjestelyjen tekemiseen on mahdotonta tai se kestää kauan.
2. Tärkeä ja vaikeasti korvattavissa sekä
  - muodostaa viiveellä syntyvän tai välillisen uhan terveydelle tai hyvinvoinnille,
  - johtaa taloudellisiin menetyksiin ja
  - vaihtoehtoisten järjestelyjen tekeminen on kuitenkin mahdollista, mutta vie useita päiviä.
3. Normaali ja korvattavissa sekä
  - häiriötilanteessa palvelun tai materiaalin saanti kyetään turvaamaan etukäteen määritellylle minimitasolle,
  - asiakas/ potilas selviytyy joko avustetusti tai omatoimisesti häirtatekijästä johtuvista haasteista,
  - kyse on sopimuskumppanista, joka on helposti ja nopeasti korvattavissa esimerkiksi puite ja tai aiesopimusjärjestelyillä.

Palveluiden ja toimintojen kriittisyysarvioinnin ohella on tehtävä päätös siitä, miten sopimuskumppanien (elinkeinoelämän toimijoiden) toimintavarmuutta arvioidaan ja valvotaan sopimuskauden aikana. Samalla määritetään ne keinot, joilla havaittuihin varautumisen ja jatkuvuudenhallinnan epäkohtiin sopimuskauden aikana voidaan tai on reagoitava. Tämä kuitenkin edellyttää, että sopimukseen on valmisteluvaiheessa (ex-ante) kirjattu, miten sopimuskumppaneiden varautumisen tasoa voidaan arvioida ja valvoa sopimuksen solmimisen jälkeen (ex-post). Varautuminen ja siihen liittyvä valvonta ovat siten keskeinen osa ostopalveluiden laadun seurantaa. Toisaalta myös sopimuskumppanin tulee itsearviointilla (omavalvonta) tunnistaa ne varautumiseen liittyvät puutteet, jotka saattavat jatkuvuudenhallinnan näkökulmasta sen toimintaa uhata. Tätä tulee vaatia myös sopimuksen tekemisen jälkeen (ex-post). Varautumiseen ja jatkuvuudenhallintaan liittyvät sopimusehdot, kuten se, että sovelletaanko hankinnassa SOPIVA-suosituksia ja/tai omia sopimusehtoja, on esitettävä jo tarjouspyynnössä (ex-ante). Toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi on varautumiseen liittyvät sopimusehdot kirjattava velvoittaviksi ja mahdollisimman konkreettisiksi, jotta niiden mittaaminen, arviointi ja valvonta ovat mahdollisia sopimuskauden aikana (ex-post). Tämä ei kuitenkaan poista tai vähennä korvattavuusluokittelun merkitystä.

Ostopalvelusopimukseen tulisi jatkossa kirjata, miten sopimuskumppani raportoi merkittävimmistä riskeistään, epävarmuustekijöistä, riskienhallinnasta sekä arvioinnin keskeisistä johtopäätöksistä. Sopimuskumppanien toimintavarmuuden arviointiin on jatkuvuudenhallinnan näkökulmasta mahdollista soveltaa Kuntaliiton kehittämää kehittämistoimenpiteiden tarpeellisuuden arviointia (pikatesti) tai jatkuvuudenhallinnan arviointimallia (KUJA-arviointimalli). Pohjanmaan hyvinvointialueen ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen kannalta kriittisimpien palveluiden arvioinnissa voidaan tukeutua käyttämään myös ulkopuolista auditointia. Näin on syytä menetellä erityisesti silloin, kun itsearviointi ei tuota riittävää tietoa siitä, kyetäänkö hankittavien palveluiden tai materiaalien saatavuus turvaamaan kaikissa uhkakuvissa ja/tai turvallisuustilanteissa kts. Kohta 6. Sopimuskauden aikana varautumista on pyrittävä kehittämään yhdessä kriittisten sopimuskumppaneiden kanssa järjestämällä yhteisiä valmiusharjoituksia. Näissä harjoituksissa testataan hankittavan palvelutuotannon ja/tai palvelujärjestelmän kykyä selviytyä erilaisissa uhkakuvissa ja turvallisuustilanteissa. Velvoite varautumistoimenpiteiden yhteisestä suunnittelusta ja harjoittelusta on kirjattava tehtäviin hankintasopimukseen. Tehdyt hankintasopimukset on tarkistettava suunnittelukierroksen aikana ja niissä

havaituista puutteista on tehtävä merkinnät valmiussuunnitelmien liitteisiin ainakin siltä osin, kun niissä ilmenee korjaamisen tarvetta.

6 HAITALLISET TEKIJÄT JA RISKIENHALLINTA

Organisaation kannalta haitalliset tekijät jaetaan skenaarioihin ja uhkiin. Jatkossa sekä skenaarioista että uhkista käytetään monimutkaisuuden välttämiseksi yleisnimitystä uhka. Sillä ymmärretään mahdollisesti toteutuvaa ja/tai organisaation kannalta haitallista tapahtumaa tai kehityskulkua, joka voi joko vaikeuttaa tai estää organisaation palvelutuotannon ja/tai lamauttaa sen palvelujärjestelmän toimivuuden. Uhka eroaa vaarasta siltä osin, että uhka nähdään aina epävarmana kehityskulkuna. Sen sijaan vaaraa on pidettävä käytännöllisenä ja riskienhallinnallisin toimenpitein käsiteltävänä asiana kts. keskeiset käsitteet (Liite 1). Uhkalla tarkoitetaan siis mahdollisesti toteutuvaa ja/tai organisaation kannalta haitallista tapahtumaa tai kehityskulkua, joka joko vaikeuttaa tai jopa kokonaan estää organisaatiota toteuttamasta sille määriteltyjä tai lakisääteisesti määrättyjä toimintoja. Vastaavasti riski ilmaistaan tavallisesti sen lähteiden, mahdollisten tapahtumien, niiden seurausten ja todennäköisyyksien yhdistelmänä. Toteutuessaan riskiarvioissa tunnistetuista haitallisista tekijöistä tai tapahtumista voi aiheutua merkittäviä vaikutuksia ihmisten henkeen, terveyteen, talouteen, ympäristöön tai yhteiskuntaan.

Uhan, riippumatta siitä onko kyseessä skenaario (strateginen taso) tai haittatekijä (operatiivinen taso), ilmenemistodennäköisyyttä ja/tai vaikutusten yhdistelmää kuvataan riskillä. Kansallisessa riskiarviossa (2023) on tunnistettu strategisen tason riskejä sekä alueellisessa riskiarviossa (2023) että paikallisessa riskiarviossa (hyvinvointialueen riskiarvio) taktisen ja operatiivisen tason riskejä. Sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelun ja tilannekuvan luomisen painopiste on voimassa olevan kansallisen riskinarvion mukaan seitsemässä uhkaskenaariossa (strateginen taso). Ne ovat

- pandemia,
- terroristinen isku,
- kyberisku,
- voimahuollon häiriöt,
- sotilaallinen voimankäyttö,
- laajamittaisen maahantulon hallinta ja
- CBRNE-uhkat.

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston ja Pohjanmaan pelastuslaitosten sisäministeriön ohjeistuksella laatimassa Pohjanmaan alueellisessa riskiarviossa (2023) tunnistettiin 14 alueellisesti merkittävää taktisen ja operatiivisen tason riskiä. Ne ovat

1. Pitkittynyt ja poikkeuksellinen sääilmiö.
2. Useampi yhtäaikainen laaja metsäpalo.
3. Nopeasti syntyvä ja laaja tulva asutuskeskuksessa tai sen läheisyydessä.
4. Vakava vaarallisiin aineisiin tai räjähteisiin liittyvä onnettomuus tai uhkatilanne.
5. Vakava lento-, raide tai tieliikenneonnettomuus, jossa paljon menehtyneitä ja/tai vakavasti loukkaantuneita (monipotilastilanne).
6. Suuri, laajasti yhteiskuntaan vaikuttava tulipalo kriittisen infran kohteissa.
7. Suuri merellinen onnettomuus.
8. Laajat ja pitkäkestoiset vedenjakeluun tai jätevesihuoltoon liittyvät häiriöt.
9. Sähköenergian saannin, siirron tai jakelun häiriintyminen alueella.
10. Tietoliikenteen tai tietojärjestelmien käytettävyyden häiriintyminen alueella.
11. Logistiikan häiriintyminen.
12. Vakava rikollinen teko.
13. Alkutuotannon toimintaedellytysten heikkeneminen, vakava eläin- ja kasvitautiepidemia.
14. Alueelliset väestönsiirrot.

Pandemiaan, säteily- ja suuronnettomuuteen sekä laajamittaiseen väestön siirtoon evakuointina varaudutaan erillisin suunnitelmin. Pohjanmaan hyvinvointialueen pandemiasuunnitelma,

suuronnettomuussuunnitelma, joditablettien varautumissuunnitelma sekä evakuointisuunnitelma (laajamittaiset väestön siirrot) ovat päivityksessä (tilanne 22.5.2023). Lisäksi Pohjanmaan hyvinvointialueen on toimialojen valmiussuunnitelmissa varauduttava myös alueen sisäisiin valmiusevakuointeihin ja potilassiirtoihin niissä tilanteissa, kun organisaation toimitilat tai merkittävä osa niistä ei ole käytössä kts. skenaariot alla.

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ja niihin liittyvien strategisten tehtävien turvaaminen edellyttää jatkuvaa riskien arviointia, hiljaisten signaalien seuranta ja ymmärrystä siitä, millaisia vaikutuksia haitallisilla tekijöillä (skenaariot ja uhat) mahdollisesti niihin on. Hyvinvointialueen osalta se tarkoittaa kykyä varmentaa ja suojata sen palvelutuotanto ja palvelujärjestelmä kaikissa uhka- ja turvallisuustilanteissa varautumisen keinovalikoiman avulla. Pohjanmaan hyvinvointialueen osalta sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista päättää aluevaltuusto. Se myös nimittää sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan jaoston (Hallintosääntö § 24).

Pohjanmaan hyvinvointialueen jatkuvuussuunnittelu nojaa sekä kansalliseen riskiarvioon (strateginen taso) ja alueelliseen riskiarvioon (taktinen taso) ja niiden pohjalta tuotettuun organisaation omaan riskiarvioon (operatiivinen taso). Kansallisessa strategisen tason riskiarviossa on tunnistettu riskejä, joilla on laajaa kansallista merkitystä. Kansallisessa riskiarviossa on myös arvioitu siinä tunnistettujen strategisen tason riskien vaikutusta yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin. Kansallisen riskiarvion ohella sisäministeriön toimeksiannosta tuotetaan omana prosessinaan alueelliset riskiarviot. Pääosin hyvinvointialuejaon mukaisesti laadittavissa alueellisissa riskiarvioissa huomioidaan alueiden ominaispiirteet. Alueellisen riskiarvioprosessin tarkoituksena on muodostaa alueellisen tason toimijoille yhteinen riskikäsitys alueellisen (taktisen) tason häiriötilanteiden hallinnan kehittämiseksi sekä häiriösietokykyyn (resilienssin) kasvattamiseksi. Kansallisen riskiarvion tarkoitus ei ole myöskään toimia kaiken kattavana riskilistauksena. Tästä johtuen kunkin alueellisen ja paikallisen toimijan tehtävänä on arvioida riskejä suhteessa omaan palvelutuotantonsa ja palvelujärjestelmäänsä ja samalla peilata niitä sen toimintaa säätelevään lainsäädäntöön. Kansallisessa riskiarviossa myös todetaan, että kansallinen riskiarvio ei voi kattaa kaikille eri hallinnonaloille ja toimialoille tyypillisiä riskejä, vaan kukin toimija on itse vastuussa oman toimialansa yksityiskohtaisesta riskiarviosta. Tämä pätee myös alueelliseen riskiarvioon. Kansallisen (strateginen taso) ja alueellisen riskiarvion (taktinen taso) pohjalta tuotetun toimialakohtaisen riskiarvion (operatiivinen taso) perusteella Pohjanmaan hyvinvointialueen tulee varautua neljään skenaarioon. Ne ovat:

1. Organisaation toimitilat tai merkittävä osa niistä ei ole käytössä.
2. Organisaation henkilöstö, merkittävä osa siitä, ylin johto tai avainhenkilöt eivät ole käytettävissä.
3. Merkittävä palveluntoimittaja tms. ei ole käytettävissä.
4. Tietovarantojen, tietojärjestelmien tai tietoliikenteen vakavat häiriötilanteet, joiden seurauksena kriittiset tietojärjestelmät eivät joko osin tai kokonaan ole käytettävissä vrt. kyberhyökkäys.

Pohjanmaan hyvinvointialueen kannalta skenaariot edustavat strategisen tason uhkia, sillä ne voivat lamauttaa koko sen palvelutuotannon tai palvelujärjestelmän.

Kansallisen tason ja alueellisen tason riskiarvioista johdettuina riskeinä hyvinvointialueen tulee varautua 13 tunnistettuun haittatekijään. Ne ovat:

1. Sähköjakelun häiriöt
2. Voimahuollon häiriöt
3. Vesihuollon häiriöt
4. Elintarvikehuollon häiriöt
5. Suuronnettomuudet ja muut laaja-alaiset onnettomuustilanteet
6. Säteilyonnettomuudet tai laskeuma
7. Terveysturvallisuuden häiriöt mukaan lukien pandemia
8. Logistiikan vakavat häiriöt
9. Huoltovarmuuden vakavat häiriöt, kuten vakavat häiriöt lääkkeiden tai muun lääkinnällisen materiaalin ja lääkinnällisten laitteiden ja/tai niiden varaosien saatavuudessa

10. Laajamittainen väestön siirto evakuointina
11. Alueen sisäiset valmiusevakuoinnit mukaan lukien potilasevakuoinnit toimipisteestä toiseen
12. Terroristiset teot tai sabotaasi
13. Vakavat maksuliikenteen häiriöt

Yllä mainitut 13 tunnistettua häirtatekijää muodostavat Pohjanmaan hyvinvointialueelle operatiivisen tason uhan. Niistä johtuvat häiriötilanteet eivät kuitenkaan lamauta Pohjanmaan hyvinvointialueen palvelutuotantoa ja/tai palvelujärjestelmää. Ketjuuntumisen ja kertautumisen kautta ne voivat kuitenkin johtaa häiriötilanteeseen, joka joko rajoittaa tai vaarantaa Pohjanmaan hyvinvointialueen toimintavapauden. Kohtiin 5, 6 ja 10 varaudutaan erillisin suunnitelmin. Niistä tuotettuja suunnitelma kutsutaan Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnitelman liitännäissuunnitelmiksi.

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ja niihin liittyvien strategisten tehtävien varmentamisen ja suojaamisen edellytyksenä on niitä mahdollisesti uhkaavien tekijöiden hallinta riskinhallinnan keinoin. Riskienhallintaprosessin tarkoituksena on auttaa organisaation johtoa ja organisaation varautumisesta vastuussa olevia henkilöitä tunnistamaan organisaation strategisia tehtäviä uhkaavia riskejä, edesauttaa sitä analysoimaan tunnistettuja riskejä ja niiden vaikutuksia sekä päättämään arvioinnin perusteella kullekin riskille parhaiten sopivista hallintakeinoista. Riskienhallinta prosessina edustaa järjestelmällistä toimintaa ja koostuu riskianalysistä sekä tarvittavien toimenpiteiden suunnittelusta, toteutuksesta, seurannasta sekä korjaavista toimenpiteistä, joilla pyritään edesauttamaan ja nopeuttamaan toipumista. Riskienhallinnan keinoja ovat riskin välttäminen, riskin pienentäminen, riskin siirtäminen jakamalla sekä riskin ottaminen (pitäminen) kts. KUVIO 3 alla.

Pohjanmaan hyvinvointialueen riskianalyysi perustuu toimialoilla ja tulosalueilla toteutettavaan laadulliseen riskianalyysiin (vaikutusanalyysi). Vaikutusanalyysiin ei sisällytetä sellaisia uhkia, joihin organisaatio yhdessä muiden viranomaisten kanssa ei kykenisi vastaamaan. Vaikutusanalyysin ensimmäisessä vaiheessa uhat määritellään niiden todennäköisyyden, seurauksen, mahdollisen ketjuuntumisen ja kertautumisen sekä riskitason arvioidun merkitsevyyden perusteella merkitystasoihin 'pieni', 'keskikokoinen' tai 'suuri'. Tämän jälkeen vaikutusanalyysin toisessa vaiheessa arvioidaan uhkien faktisia vaikutuksia kriittiseksi määritellyn prosessin toimeenpanoon. Vaikutusanalyysin toinen vaihe toteutetaan tukeutuen tuotettuihin merkitystasoihin järjestyksessä 'suuri', 'keskikokoinen' ja 'pieni'. Mikäli kuitenkin vaikutusanalyysin ensimmäisessä vaiheessa todettiin, että uhan 'y' vaikutus suojattavaan prosessiin 'x' on vähäinen tai olematon, ei kyseistä uhkaa oteta enää jatkotarkastelun kohteeksi. Vaikutusanalyysin kolmannessa vaiheessa jokaista kriittiseksi määriteltyä prosessia 'x' peilataan todennettuihin uhkiin pyrkimällä vastaan kysymykseen, miten prosessi 'x' kyetään suojaamaan uhalta 'y'. Mikäli organisaatio ei kykene suojaamaan prosessia 'x' uhalta 'y', on sen ainakin kyettävä löytämään ratkaisu siihen, miten se kykenee lievittämään uhkan 'y' vaikutuksia prosessiin 'x'. Vaikutusanalyysin neljännessä vaiheessa vastataan kysymyksen, miten uhkan 'y' vaikutuksilta kyetään prosessin 'x' osalta toipumaan. Vaikutusanalyysin lopputuloksena syntyy päätelmiä siitä, miten ensinnäkin uhka toteutuessaan vaikuttaa kriittiseksi määritellyn prosessi 'x' toimeenpanoon. Toiseksi miten prosessi 'x' voidaan varmentaa ja/tai suojata uhkan 'y' vaikutuksilta. Kolmanneksi miten uhkan 'y' vaikutuksia voidaan lieventää, mikäli niiltä ei voida kokonaan suojautua. Neljänneksi tuotetaan käsitys siitä, miten uhkan 'y' vaikutuksista voidaan toipua ja palauttaa kriittinen prosessi 'x' normaalioloja vastaavaan tilaan. Huomioitavaa on, että toipuminen tapahtuu aina järjestyksessä toimintavapauden palauttaminen ja vasta sen jälkeen palvelutuotannon normalisoiminen.

KUVIO 3: riskienhallinta

7 HÄIRIÖTILANTEET JA NIIDEN HOITO

Häiriötilanteella tarkoitetaan uhkaa tai tapahtumaa, joka vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja tai strategisia tehtäviä ja jonka hallinta edellyttää viranomaisten ja muiden toimijoiden tavanomaista laajempaa tai tiiviimpää yhteistyötä ja viestintää. Häiriötilanteita syntyy sekä luonnon että ihmisen aiheuttamina. Luonnon aiheuttamia häiriötilanteita ovat vakavat luonnononnettomuudet, kuten myrskytuhot ja vedenpinnan äkillinen nousu tai pitkään kestänyt hellejakso tai kuivuus. Vastaavasti ihmisen omalla toiminnallaan aiheuttamia häiriötilanteita voivat olla esimerkiksi mellakka, terrori-isku tai kyberhyökkäys. Häiriötilanteita voi esiintyä myös normaalioloissa. Tällöin puhutaan normaaliolojen häiriötilanteesta tai normaaliolojen vakavasta häiriötilanteesta sen vaikutuksista riippuen. Haittatekijästä aiheutuva häiriötilanne voi koskettaa joko koko valtakuntaa tai sen vaikutukset voivat olla alueellisia tai pelkästään paikallisia. Häiriötilanne voi myös liittyä pelkästään johonkin toimintoon, kuten rahahuoltoon. Käsitteen määrittelyn ja luokittelun osalta vakava häiriötilanne on vakavampi kuin muu häiriötilanne mutta lievempi kuin poikkeusolot. Yleiskielessä häiriötilanne ilmennetään kriisiksi tai katastrofiksi. Tässä dokumenteissa niistä käytetään nimityksiä normaaliolojen häiriötilanne, normaaliolojen vakava häiriötilanne tai poikkeusolot. Yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja vaarantava haitallinen tekijä saattaa siten aiheuttaa vakavan häiriötilanteen jo normaalioloissa. Usein haitalliset tekijät 'lähettävät' ensin hiljaisia signaaleita, joihin jokaisen tulisi kyetä reagoimaan ennen kuin ne realisoituvat häiriötilanteeksi. Haitallisten tekijöiden ilmaantumisesta tai niihin viittaavista hiljaisista signaaleista on havaitsijan tehtävä välittömästi ilmoitus esimerkiksi esihenkilölleen. Nämä 'heti ilmoitettavat asiat' on kuvattu kohdassa 7.1.6.

Normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa tukeudutaan hallintosäännön mukaisesti normaaliolojen johtamisjärjestelmään ja normaaliolojen lainsäädäntöön sillä erotuksella, että valtioneuvoston asetuksella viranomaiset voivat saada käyttöönsä valmiuslain toimivaltuuksia, mikäli tilanne sitä edellyttää. Häiriötilanteisiin vastataan valmiutta kohottamalla. Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiuden säätelystä ja valmiustasoista päättää varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmä. Häiriötilanteissa toimialat voivat kuitenkin nostaa omatoimisesti toimintavalmiuttaan ja kykyään reagoida kulloistakin uhkaa vastaavalla tavalla. Mikäli toimialan toimintavapaus on uhattuna eikä haittatekijään (uhka), josta häiriö aiheutuu, kyetä vastaamaan toimialan käytössä olevin resurssein, on sen toimialan, johon uhka kohdistuu, veloitettu esittämään varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmälle valmiustason nostamista kts. kohta 8.1.1 (Valmiuden nostaminen) tehostettuun valmiuteen. Kun organisaation tai yksittäisen toimialan toimintavapaus on kokonaan menetetty, on sen toimialan, jota häiriötilanne koskee, tehtävä esitys siirtymisestä täysvalmiuteen kts. kohta 6; haitalliset tekijät ja riskienhallinta. Esityksen tehostettuun valmiuteen tai täysvalmiuteen siirtymisestä voi tehdä johtava virkamies tai toimialajohtaja. Poikkeusoloissa hyvinvointialue on aina täysvalmiudessa. Mikäli varautumisen ja turvallisuuden

johtoryhmä nostaa Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiustasoa tehostettuun valmiuteen ja/tai täysvalmiuteen, toimitaan liitteen 1 mukaisesti. Vastaavasti tuloyksiköissä toimitaan, kuten yksikön toimintakorttiin on valmiuden nostamisesta jo tehostettuun valmiuteen tai täysvalmiuteen kirjattu. Kohotettaessa valmiutta tehostetusta valmiudesta täysvalmiuteen tai perusvalmiudesta suoraan täysvalmiuteen, pelastuslaitoksen johtokeskuksen ja ensihoidon tilannekeskuksen henkilöstöä vahvennetaan sekä perustetaan hyvinvointialueen häiriötilannejohtoryhmä. Täysvalmiuteen siirryttäessä pelastuslaitoksen johtokeskuksen ja ensihoidon tilannekeskuksen henkilöstöä varaudutaan myös kierrättämään (rotatoimaan). Hyvinvointialueelle perustettavan häiriötilannejohtoryhmän kokoonpano on joustava. Hyvinvointialueen häiriötilannejohtoryhmä voidaan varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmän päätöksellä perustaa myös tehostetussa valmiudessa, mikäli siihen palvelutuotannon johtamisen tai päätöksenteon näkökulmasta nähdään tarvetta. Uhkakuvasta, turvallisuustasosta ja valmiuden tasosta riippumatta hyvinvointialueen häiriötilannejohtoryhmään kuuluvat

- hyvinvointialueen johtaja,
- hallintojohtaja,
- henkilöstöjohtaja,
- viestintäjohtaja,
- valmius- ja turvallisuuspäällikkö,
- lakimies,
- resurssihoitajat ja
- pelastuslaitoksen edustaja (Person Of Contact eli POC).

Näiden lisäksi häiriötilanneryhmään kuuluu aina se toimialajohtaja, jonka toimialaan häiriötilanne liittyy tai joka on esittänyt varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmälle valmiustason nostoa. Muiden osallistumisesta päättää varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmä kulloisenkin turvallisuustilanteen ja uhkakuvan perusteella. Mikäli liitteessä 1 kuvatut toimenpiteet eivät ole riittäviä, päättää varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmä muista sellaisista toimenpiteistä, joilla turvallisuustilanteeseen ja vallitsevaan uhkakuvaan kyetään tarkoituksenmukaisin keinoin vastaamaan. Samalla määritetään yhteyshenkilöt (POC), joiden tehtävänä on pitää yhteyttä muihin hyvinvointialueisiin, alueen kuntiin, muihin viranomaisiin sekä naapureihin (hyvinvointialueet). Tehostetun valmiuden ja täysvalmiuden edellyttämät toimenpiteet toimialojen ja tulosalueiden osalta, kuvataan niiden omassa valmiussuunnitelmassa.

7.1 Päätöksenteko häiriötilanteissa

Häiriötilanteissa tukeudutaan normaaliolojen päätöksentekojärjestykseen ja päätöksentekomekanismeihin siihen saakka, kunnes Pohjanmaan hyvinvointialueella on otettu erityistoimivalta käyttöön (kts. Hallintosääntö, Luku 1, § 3). Kun aluehallitus on tehnyt päätöksen erityistoimivallan käyttöön ottamisesta, voi hyvinvointialueen johtaja normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa käyttää normaaliolojen hallintosäännön määrittelemästä toimivallasta poiketen päätösvaltaa peruspalvelujen turvaamiseksi ja häiriötilanteen normalisoimiseksi, milloin asia koskee toimenpiteiden yhteensovittamista eri toimialueiden välillä, taloudellisten resurssien tai henkilöstöresurssien suuntaamista, tiedottamista tai muuta häiriötilanteen hoitamiseksi välttämätöntä päätöstä (Hallintosääntö; Liite 3, § 5). Hyvinvointialueen johtaja voi kuitenkin siirtää hänelle määrättyä toimivaltaa edelleen alaiselleen viranomaiselle. Se, jolle toimivaltaa on edelleen siirretty, ei voi enää siirtää toimivaltaa edelleen. Edelleen siirretystä toimivallasta on pidettävä luetteloa (Hallintosääntö § 27). Pelastustoiminnassa ja sen johtamisessa hyvinvointialueen ylin pelastusviranomainen tai hänen nimeämä pelastusviranomainen toimiessaan pelastustoiminnan johtajana käyttää niitä valtuuksia, mitä siitä on kirjattu pelastus- ja valmiuslakiin tai muuhun säädökseen (Hallintosääntö; Liite 3, § 5).

Erityistoimivalta otetaan käyttöön Pohjanmaan hyvinvointialueen normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja tarvittaessa valtioneuvoston määrittelemissä poikkeusoloissa (Hallintosääntö, Liite 3, § 5). Jos varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmä normaaliolojen vakavassa häiriötilanteessa ei omassa kokouksessaan esittänyt aluehallitukselle erityistoimivallan käyttöön ottamista, on häiriötilannejohtoryhmän ensi tökseen tehtävä tämä esitys, mikäli Pohjanmaan hyvinvointialueen

toimintavapaus on uhattuna ja/tai vallitseva turvallisuustilanne sitä edellyttää. Sen sijaan, kun valtioneuvosto antamallaan ja tasavallan presidentin vahvistamalla asetuksella määrää maahan poikkeusolot, on joko varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmän tai häiriötilannejohtoryhmän viipymättä tehtävä aluehallitukselle esitys erityistoimivallan käyttöön ottamiseksi riippumatta Pohjanmaan hyvinvointialueella vallitsevasta turvallisuustilanteesta. Kts. Liitteet 1 ja 3.

7.2 Johtaminen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa

Normaaliolojen häiriötilanteiden Pohjanmaan hyvinvointialueen toimintaa johtaa hyvinvointialueen johtaja sekä hänen johtama varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmä. Normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa hyvinvointialueen johtajan tueksi perustetaan varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmän päätöksellä häiriötilannejohtoryhmä, joka toimii hyvinvointialueen johtajan esikuntana. Häiriötilannejohtoryhmän tehtävänä normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa on valmistelemalla hyvinvointialueen johtajalle asioita päätettäväksi sekä mahdollistaa hyvinvointialueen ympärivuorokautinen (24/7) johtaminen ja päätöksenteko. Tämä edellyttää sijaistajajärjestelyistä sopimista. Sijaistajajärjestelyiden osalta tukeudutaan siihen, mitä siitä on hyvinvointialueen hallintosääntöön kirjattu. Varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmään kuuluvat puheenjohtajana hyvinvointialueen johtaja, jäsenenä resurssi johtajat, toimialajohtajat, turvallisuus- ja valmiuspäällikkö, akuuttisairaalan edustaja, viestintäjohtaja, laatujohtaja, hallintoylilääkäri ja sihteeri. Hyvinvointialueen johtaja täydentää johtoryhmää tarvittavilla asiantuntijoilla. Mikäli taas toimivallasta ei ole erikseen säädetty joka laissa tai määrätty hallintosäännössä, käyttää toimivaltaa kyseissä tilanteissa aluehallitus (Hallintosääntö 18 §).

Hyvinvointialueen johtajan sijaisina normaaliolojen häiriötilanteissa toimivat samat viranhaltijat kuin hallintosäännössä normaaliolojen osalta on määrätty. Normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa hyvinvointialueen johtaja, hallinnon ja tukipalveluiden sekä toimialojen johtajat viranhaltijat vastaavat normaaliolojen häiriötilanteen ja poikkeusolojen edellyttämistä toimenpiteistä vastuualueillaan ja yhdessä varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmän kanssa ohjaavat voimavaroja eri toimialueille normaaliolojen häiriötilanteen ja poikkeusolojen vaatimusten mukaisesti. Normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa johtamista ja päätöksentekoa tukemaan perustetaan häiriötilannejohtoryhmä, jonka tehtäviin hyvinvointialueen johtajan esikuntana kuuluu johtamisen ja päätöksenteon tukeminen sekä reaaliaikaisen tilannekuvan ylläpitäminen ja jakaminen tarvittavilta osin. Häiriötilannejohtoryhmä, jonka kokoonpano riippuu uhkamallista ja vallitsevasta turvallisuustilanteesta, mahdollistaa normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa häiriötilannejohtamisen ja -pätöksenteon, mutta se ei korvaa normaaliolojen johtamis- ja päätöksentekojärjestelmää, johon tukeudutaan siihen saakka, kunnes aluehallitus on tehnyt päätöksen erityistoimivallan käyttöön ottamisesta. Erityistoimivallan nojalla hyvinvointialueen johtaja voi käyttää normaaliolojen hallintosäännön määrittelemästä toimivallasta poiketen päätösvaltaa hyvinvointialueen tuottaminen peruspalvelujen turvaamiseksi.

7.3 Tilannekuvan muodostaminen ja luovuttaminen

Hyvinvointialueen on muodostettava kaikissa olosuhteissa alueeltaan tilannekuvaa johtamisen ja päätöksenteon tueksi sekä toimintojen jatkuvuuden ja palvelujen saatavuuden turvaamiseksi. Hyvinvointialueen on luovutettava sosiaali- ja terveydenhuollon tilannekuvaa koskevia tietoja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (615/2021) 51 § tarkoitetulle sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskukselle. Tilannekuva on koottu kuvaus vallitsevista olosuhteista, käsillä olevan tilanteen synnyttäneistä tapahtumista, tilannetta koskevista taustatiedoista ja tilanteen kehittymistä koskevista arvioista. Tilannekuva sisältää myös kuvauksen eri toimijoiden toimintavalmiuksista. Tarkastelutasoiltaan tilannekuvassa voi olla kyse joko strategisen, operatiivisen tai taktisen tason tilannekuvasta. Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 50 §:n 4 momentin nojalla, että hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnitelman tulee sisältää häiriötilanteiden ja jatkuvuuden hallinnan turvaamiseksi menettelytavat sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 51 §:ssä kuvatun

tilannekuvatiedon keräämiseksi ja jakamiseksi. Sen perusteella Pohjanmaan hyvinvointialue tuottaa tilannekuvaa sekä omaan käyttöön että yhteistyöalueen valmiuskeskuksen tarpeisiin edelleen jaettavaksi Sosiaali- ja terveysministeriölle. Lisäksi laatiessaan sopimuksia järjestämisvastuullaan olevasta toiminnasta, on Pohjanmaan hyvinvointialueen sovittava yksityisten palveluntuottajien kanssa sopimusperusteisesti tilannekuvan ylläpitämisestä, välittämisestä ja ilmoitusmenettelystä sekä edellyttävä jatkossa palveluntuottajalta erillistä suunnitelmaa jatkuvuudenhallinnasta (Pohjanmaan hyvinvointialue hallintosäännön Liite 1, § 3).

Ajantasainen tilannekuva on sekä johtamisen että päätöksenteon välttämätön edellytys. Ajantasaisen tilannekuvan merkitys korostuu erityisesti normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa joudutaan tekemään nopeita päätöksiä, joilla saattaa olla hyvinkin laajakantoisia vaikutuksia. Jo päätöstä valmiustason nostamisesta voidaan pitää tällaisena päätöksenä. Nopeutta ja määrätietoisuutta edellyttävän päätöksenteon ennakkoehtona on tilannetietoisuus, jota voidaan muodostaa vain mahdollisimman tarkan ja ajantasaisen tilannekuvan perusteella. Tilannekuvaa ylläpidetään tarvittavassa laajuudessaan myös perusvalmiudessa eli normaalioloissa Länsi-Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksen tarpeisiin sekä tukemaan Pohjanmaan hyvinvointialueen omaa johtamista ja päätöksentekoa. Tilannekuvan muodostaminen perusvalmiudessa jakaantuu useille eri toimijoille ja toimialoille, mikä mahdollistaa kokonaiskuvan tuottamisen Pohjanmaan hyvinvointialueen tilanteesta. Normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa tilannekuvaa tuotetaan, ylläpidetään ja valmistaudutaan jakamaan häiriötilannejohtoryhmän toimesta vuorokauden ympäri (24/7). Valtioneuvoston asetuksen (612/2021) 50 §:n 4 momentin 4 § mukaan tämä koskee myös niitä yksityisiä palveluntuottajia, joilta hyvinvointialueen hankkivat ostopalveluita. Asetukseen on kirjattu, että ”jos hyvinvointialue sopii järjestämisvastuullaan olevan toiminnan hankkimisesta yksityiseltä palveluntuottajalta, on hyvinvointialueen sovittava myös:

1. tilannekuvan ylläpitämisestä,
2. tilannekuvan välittämisestä hyvinvointialueen lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskukselle sekä
3. ilmoitusmenettelystä häiriötilanteissa.

Yllä esitetyn lisäksi hyvinvointialueen tulee edellyttää yksityiseltä palveluntuottajalta suunnitelmaa valmiudesta ja jatkuvuudenhallinnasta.

Hyvinvointialueen on luovutettava sosiaali- ja terveydenhuollon tilannekuvaa koskevia tietoja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 51 §:ssä tarkoitetulle sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskukselle. Lain pykälän täyttääkseen Pohjanmaan hyvinvointialue perusvalmiudessa (normaalioloissa) tuottaa ja jakaa tilannekuvaa Länsi-Suomen yhteistyöalueen valmiuskeskukselle viikoittain. Sen sijaan tehostetussa valmiudessa ja täysvalmiudessa Pohjanmaan hyvinvointialueen on varauduttava tuottamaan ja jakamaan tilannekuvaa ympäri vuorokauden (24/7). Sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskusten keskeisenä tehtävä on sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän yhteistyöaluetasoisien tilannekuvan luominen, ylläpitäminen ja sen jakaminen. Yhteistyöalueen tilannekuva kattaa perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon, ensihoitopalvelun ja sosiaalihuollon ja se muodostetaan hyvinvointialueiden tuottaman tilannekuvan perusteella. Yhteistyöalueiden tuottama yhteistyöaluetasoinen tilannekuva jaetaan edelleen sosiaali- ja terveysministeriölle, joka sen perusteella tuottaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän valtakunnallisen tilannekuvan. Tehostetussa valmiudessa ja täysvalmiudessa Pohjanmaan hyvinvointialueen varautuu tuottamaan, ylläpitämään ja jakamaan reaaliaikaista tilannekuvaa vuorokauden ympäri. Sen tuottamisesta vastaa Pohjanmaan hyvinvointialueen häiriötilannejohtoryhmä, jota täydennetään tarvittaessa tilannekuvaryhmällä, joka muodostetaan sihteeripalveluiden ja resurssihallintayksikön henkilöstöstä (Asiakas- ja resurssikeskus).

Reaaliaikaista tilannekuvaa tuottamalla mahdollistetaan niin normaaliolojen kuin myös normaaliolojen vakavien häiriötilanteiden ja poikkeusolojen johtamistoiminta ja päätöksenteko. Tästä syystä tilannekuvaa on ylläpidettävä Pohjanmaan hyvinvointialueella erillisen ohjeistuksen mukaisesti kaikissa

valmiustiloissa. Ylläpidettävää tilannekuvaa on kyettävä tuottamaan ja jakamaan kaikissa valmiustiloissa ja koko sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän kattavana. Tällä luodaan myös valmiuden säätelyn edellytykset sekä edistetään valmiuden kohottamisen toimenpiteitä jo normaalioloissa (perusvalmiudessa). Tilannekuvan tuottamisen ohella organisaatiolta edellytetään kykyä hiljaisten signaalien seurantaan. Hiljaisten signaalien perusajatuksena on se, että organisaation on vaikea vastata äkillisiin muutoksiin ja erityisesti muutoksiin, joita se ei ole kyennyt ennakoimaan. Organisaation palvelutuotannon ja palvelujärjestelmän kannalta vakavimpana uhkana onkin pidettävä sellaista uhkaa, jota ei ole tunnistettu ja johon ei ole varauduttu ennakoita.

Organisaation johdon on systemaattisesti tarkkailtava ja käsiteltävä sellaisia toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia, jotka saattavat johtaa kriiseihin. Tästä perspektiivistä myös hiljaisten signaalien seuranta on pidettävä johdon keinona tuottaa tilannekuvaa ilmiöistä, joita voi olla vaikeaa erottaa, mutta jotka toisaalta voivat kehittyä, ketjuuntua ja kertaantua organisaation toimintakykyä ja siten palvelutuotantoa ja/tai palvelujärjestelmää uhkaaviksi kriiseiksi. Tätä tukee 'out of box' ajattelu. Monesti organisaation toimijat kyllä havaitsevat oireita muutoksista (hiljaisia signaaleja), mutta eivät kykene ymmärtämään niiden merkitystä. Tämä johtuu siitä, että he luottavat omiin kokemuksiin sekä siihen, mitä ovat siihen mennessä oppineet. Hiljaisten signaalien seurannan tuleekin kattaa koko organisaatio. Siihen on myös kannustettava, sillä kuten edellä todettiin, organisaation on vaikea vastata sellaisiin äkillisiin muutoksiin, joita se ei ole kyennyt ennakoimaan ja joita se ei ole kyennyt tunnistamaan ja ennen kaikkea vielä ymmärtämään. Riskinhallinnan näkökulmasta juuri tunnistamaton uhka on pidettävä kaikkein haastavimpana, koska sen torjumiseen ja sen vaikutusten lieventämiseen ei ole ennakoita varauduttu.

Myös jatkuvuudenhallinta tukeutuu tilannekuvaan, jonka tulee perusvalmiudessa sisältää ainakin tiedot palvelujärjestelmän toiminnasta, sen kuormituksesta, henkilöstö- ja materiaaliressursseista sekä tukipalveluiden toiminnasta. Tuotettavan tilannekuvan perusteella organisaatio muodostaa itselleen käsityksen palvelutuotannon ja palvelujärjestelmän sen hetkisestä tilasta. Vastaavasti hiljaisten signaalien perusteella organisaation tulisi pyrkiä muodostamaan itselleen arvioita mahdollisista muutoksista, jotka voisivat lähitulevaisuudessa implementoitua toimintaympäristössä. Perusvalmiudessa tuotettuun tilannekuvaan, josta käyvät ilmi myös organisaation resurssitarpeet, tukeutumalla kyetään lähtökohtaisesti varautumaan kohdassa 6 mainittuihin skenaarioihin ja haittatekijöihin. Toimialojen ja tulosalueiden tuottamassa vaikutusanalyysin kokonaisuudessa on kyettävä tuottamaan myös arviot siitä, miten eri skenaarioissa resursseja tulee lisätä ja/tai kohdentaa, jotta kriittinen palvelutuotanto kyetään ylläpitämään. Tämä käsittää myös toimintojen priorisoinnin ja päätökset siitä, mistä toiminnoista voidaan tilapäisesti luopua, jotta palvelutuotanto ja/tai palvelujärjestelmä eivät häiriötilanteessa kuormittuisi niin, että siitä aiheutuisi vaaraa organisaation toimintavapaudelle ja edelleen kriittisten palveluiden tuotannolle. Mikäli edellä esitetyistä skenaarioista joko skenaario yksi (1) tai kolme (3) realisoituisivat, aiheutuisi siitä välitön uhka Pohjanmaan hyvinvointialueen palvelutuotannolle ja palvelujärjestelmälle. Edellä mainittujen skenaarioiden realisoitumista ei kuitenkaan voida poissulkea. Skenaariossa yksi (1) organisaation (toimialan tai tulosalueen) toimitilat tai merkittävä osa niistä ei ole käytössä ja skenaariossa kaksi (2) merkittävä palveluntoimittaja tms. ei ole käytettävissä. Jatkuvuudenhallinnan näkökulmasta tehtävät arviot nojaavat siten

- toimialan (organisaation) päätöksiin kriittisistä ja kaikissa olosuhteissa ylläpidettävistä toiminnoista (kuvataan toimialojen valmiussuunnitelmissa),
- arvioon siitä, mitkä toiminnot voidaan ajaa alas kriittisten palvelujen varmistamiseksi (kuvataan toimialojen valmiussuunnitelmissa),
- tulosalueen arvioon palvelutarpeen kasvusta normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa (kuvataan tulosalueiden valmiussuunnitelmissa)
- päätökseen toimintojen priorisoinnista normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa (kuvataan toimialojen valmiussuunnitelmissa) sekä
- tuotettuun tilannekuvaan palvelujärjestelmän toiminnasta (kuvataan valmiussuunnitelman yleisessä osassa),

Tilannekuva on kyettävä perusvalmiudessa, tehostetussa valmiudessa sekä täysvalmiudessa tuottamaan mahdollisimman reaaliaikaisena. Tuotettavaa SOTE-puolen tilannekuvaa on kyettävä hallinnoimaan ja se on kyettävä integroimaan yhteistyöalueen tilannekuvaan. Tämä tapahtuu välittämällä tilannekuvaa yhteistyöalueen valmiuskeskukseen, joka koostaa siitä yhteistyöalueen tilannekuvan ja välittää sen edelleen sosiaali- ja terveysministeriöön. Tällä hetkellä tilannekuva välitetään Excel- taulukkona manuaalisesti, mutta jatkossa tilannekuvaa pyritään jakamaan ja välittämään tukeutumalla hankinnassa olevaan kriittisen viestinnän ja hälyttämisen järjestelmään. Kriittisen viestinnän ja hälyttämisen järjestelmä mahdollistaa tilannekuvan osalta kaksisuuntaisen liikennöinnin. Pyrkimyksenä tulisi kuitenkin olla niin pitkälle automatisoitu tilannekuva, että vain 'ihminen' laatii sen perusteella päätöksenteon ja johtamisen tueksi tuotettavat analyysit. Muodostettavan tilannekuvan tulee kattaa sekä tekstimuotoinen informaatio että visuaalinen tieto, kuten kuvat ja kaaviot.

Länsi-Suomen yhteistyöalueella hyvinvointialueiden jakaman tilannekuvan kokoa ja analysoi Länsi-Suomen SOTE-valmiuskeskus. Sen tehtävänä on tuottaa tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteista ja niiden viitteistä. Tämä tapahtuu muodostamalla ja ylläpitämällä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän valmiutta kuvaavaa yhteistyöalueen kattavaa tilannekuvaa, joka sisältää tiedot palvelujärjestelmän toiminnasta ja kuormituksesta, henkilöstö- ja materiaaliresursseista ja tukipalveluiden toiminnasta. yhteistyöalueen SOTE-valmiuskeskus on myös velvoitettu jakamaan muodostamaansa tilannekuvatiedot yhteistyöalueensa hyvinvointialueille sekä aluehallintovirastolle. Salassapitosäännösten sitä estämättä on Länsi-Suomen SOTE-valmiuskeskus velvoitettu jakamaan tätä tilannekuvaa myös muille valmiuskeskuksille sekä sosiaali- ja terveysministeriölle valtakunnallisen tilannekuvan luomiseksi. Lisäksi Länsi-Suomen SOTE-valmiuskeskuksen tehtävänä on ohjata yhteistyöalueella sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua kansallisesti yhtenäisten periaatteiden mukaisesti sekä kehittää hyvinvointialueen varautumista sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin mukaan lukien hyvinvointialueen toimi- ja tulosalueet.

7.4 Johtamisen viestijärjestelmät

Nopea tiedon välittyminen on häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa välttämätöntä. Normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa tavoitteeksi on otettava monikanavaiset viestiverkot, jotka on tarvittaessa kyettävä varmentamaan vielä tapaamisyhteyksillä ja yhteyshenkilöillä (POC). Näin on erityisesti poikkeusoloissa, jolloin verkot, joihin mobiililaitteet tukeutuvat, saattavat joko paikallisesti tai jopa alueellisesti vaurioitua. Vain tukeutumalla monikanavaisiin viestiverkkoihin kyetään kaikissa uhkamalleissa ja turvallisuustilanteissa varmistamaan toiminnan kannalta välttämättömän tiedon välittyminen sitä tarvitseville. Näin mahdollistetaan myös, että tiedon välittyminen säilyy omissa käsissä ja kyetään turvamaan palvelutuotannon ja palvelujärjestelmän toimintavapaus kaikissa olosuhteissa. Uhkamallista ja turvallisuustilanteesta riippumatta organisaation on siten kyettävä varmistamaan ja tarvittaessa suojaamaan viestien välittyminen niiden tarvitsijoille. Ilman reaaliaikaista tiedon välittymistä myös tilannekuvan muodostaminen ja tilannetietoisuus vaarantuvat. Tämä muodostaa välittömän uhan hyvinvointialueen johtamiselle ja päätöksenteolle. Normaaliolojen vakavien häiriötilanteiden hoitaminen ja toiminta erityisesti poikkeusoloissa edellyttävät toimivaa johtamisjärjestelmää (viestijärjestelmä). Sille on luotava perusteet viranomaisten normaaliolojen aikana toimeenpanemalla yhteissuunnittelulla, riittävällä materiaalisella varautumisella sekä häiriötilanteiden aikaisella saumattomalla yhteistoiminnalla. Viranomaisten toiminnan ja palveluiden jatkuvuus normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa on pyritty varmistamaan ottamalla käyttöön korkean varautumisen tason viestintä- ja tietojärjestelmiä.

Kansalliset korkean varautumisen viestintä- ja tietojärjestelmät ovat yhteiskunnan turvallisuudesta vastaavien viranomaisten yhteiskäytössä ja niillä pyritään turvaamaan sujuva viranomaisyhteistyö ja tiedonvaihto kaikissa olosuhteissa. Näitä korkean varautumisen viestintä- ja tietojärjestelmiä ja viranomaisradioverkko (VIRVE) ja viranomaisten yhteiskäyttöinen kenttäjärjestelmä (KEJO) sekä viranomaisten yhteiskäyttöinen hätäkeskustietojärjestelmä (ERICA). Hätäkeskusrajapinnassa toimiville viranomaisille tehtävät välitetään vain näiden järjestelmien kautta. Yhdessä järjestelmien omistajien ja

hallinnasta vastaavien organisaatioiden kanssa sosiaali- ja terveystalveluiden ja pelastuslaitoksen on varauduttava järjestelmien käyttöön kaikissa oloissa (Korkean varautumisen viestintä ja tietojärjestelmät hallinnan ja käytön toimintamalli, 2021). Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa korkean varautumisen viestintä- ja tietojärjestelmien strategisesta ohjauksesta sosiaali ja terveydenpalveluiden osalta ja sisäministeriö pelastuslaitoksen osalta. Kummankin (SOTE ja PELA) osalta häiriöviestintä on suunniteltava ja toteutettava niin, että kummankin vastuualueelle sijoittuvat tehtävät kyetään hoitamaan kaikissa uhkamalleissa ja turvallisuustilanteissa mahdollisimman tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Mahdollisesti syntyvän resurssivajeen aikana tehtävät on kyettävä välitettävien viestien perusteella asettamaan tärkeysjärjestykseen vrt. tehtävien priorisointi. Tämä tapahtuu tukeutumalla tiedolla johtamiseen, jonka edellytyksenä on kaikissa tilanteissa pidettävä viestien häiriötöntä välittymistä.

7.4.1 Viranomaisverkko (VIRVE)

Virve on viranomaisten yhteinen viestijärjestelmä, jonka avulla turvallisuudesta vastaavat viranomaiset voivat viestiä organisaatioidensa sisällä. Viranomaisverkon on mahdollistettava myös viranomaisten välisen ja yli organisaatorajojen tapahtuvan yhteistyön niin normaalioloissa kuin normaaliolojen häiriötilanteissa mutta myös poikkeusoloissa. Suomessa käytettävä viranomaisradioverkko VIRVE on TETRA-standardin mukainen ja sen omistajaohjauksesta vastaa valtioneuvoston kanslia. Viranomaisradioverkon käyttäjäryhmistä päättää liikenne ja viestintäministeriö (LVM). Tulevaisuudessa viranomaisradioverkko tulee tarjoamaan myös laajakaistaiset mobiilipalvelut. Tällöin sillä (Virve 2.0 versio) voidaan tilannekuvan muodostamisessa välittää puheviestinnän lisäksi myös kuvaa ja liikkuvaa kuvaa tukeutumalla laajakaistaiseen Virve 2.0 versioon ja sitä palvelevaan verkkoympäristöön. Terveystalveluissa VIRVE:ä käytetään ensihoitopalvelussa, päivystyspoliklinikoilla ja sairaaloiden muilla osastoilla sekä terveyskeskuksissa. Sosiaalipalveluissa VIRVE:ä käytetään hätäkeskusrajapinnassa ja viranomaisyhteistyössä toimivan sosiaali- ja kriisipäivystyksen lisäksi tarvittaessa myös sosiaalitoimissa. SOTE –palveluiden osalta VIRVE:n käyttö kuvataan hallintamallissa, jonka tarkoituksena on ohjata VIRVE:n hallintaa ja käytön organisointia sosiaali- ja terveystalveluissa. Vastaavasti viranomaisten yhteistoimintaan liittyvän viestinnän periaatteet ja säännöt määrittellään yhteistoiminta-alueiden ja muiden viranomaisten välisissä sopimuksissa ja erillisohjeissa.

Pohjanmaan hyvinvointialueella sekä sosiaali- ja terveystalvelut ja pelastuslaitos tukeutuvat muiden viranomaisten tapaan normaaliolojen ja häiriötilanteiden viestiliikenteessään viranomaisverkkoon (VIRVE), jonka operoinnista vastaa valtio-omisteinen Suomen Erillisverkot konserni. Ensihoidon osalta päivittäistoiminnassa käytetään erikseen määritettyjä kansio- ja puheryhmäarkkitehtuuria. Poikkeavia tilanteita, kuten suuronnettomuus, varten on määritetty oma kansio- ja puheryhmäarkkitehtuurinsa. Kansio- ja puheryhmäarkkitehtuurit määrittellään hallintamallissa ja viranomaisten välisissä sopimuksissa ja erillisohjeissa, kuten yllä esitettiin. Jokaisessa ensihoidon ajoneuvossa on lähtökohtaisesti viisi (5) VIRVE –päätelaitetta eli ajoneuvon kiinteä ajoneuvoasema, kaksi ensihoitajien mobiilia käsiradiopuhelinta, yksi varakäsiradiopuhelin sekä yksi data-radiona toimiva käsiradiopuhelin. Sen avulla kyetään paikantamaan ensihoitoajoneuvon reaaliaikainen sijainti ja muut tilannetiedot, jotka välittyvät automaattisesti hätäkeskukselle. Ensihoidon kenttäjohtajalla, kenttäjohtoyksiköllä sekä ensihoidon tilannekeskuksella, joka sijaitsee Vaasan keskussairaalassa, on käytössään omat VIRVE rakenteensa. Niillä varmistetaan johtaminen ja toiminnan koordinointi kaikissa tilanteissa. Liikenne- ja viestintäministeriön päätöksellä VIRVE-radioiden käyttöön ovat oikeutettuja myös muiksi kuin viranomaisiksi määritellyt mutta sosiaali- ja terveystoimissa avustavia tehtäviä hoitavat toimijat. Ne ovat viranomais- ja julkishallinnon tehtäviä sopimusperusteisesti suorittaessaan oikeutettuja käyttämään VIRVE –päätelaitteita. Tähän ryhmään kuuluvat ensihoitopalvelua tuottavat yritykset, turvallisuusvalvontaa ja vartiointia suorittavat yritykset ja yhteisöt, Suomen Punainen Risti sekä muutamat vapaaehtoisjärjestöt.

VIRVE:n varajärjestelmänä toimivat matkapuhelimet, mutta gsm-verkosta riippumatonta varaviestijärjestelmää ei tällä hetkellä ole. Jatkuvuudenhallinnan näkökulmasta tätä on pidettävä

kuitenkin puutteena, joka pitäisi korjata hankkimalla kaupallisista verkoista riippumattomia varaviestivälineitä (VHF-radiot ja/tai PMR-radiot). Pohjanmaan hyvinvointialueella sekä VIRVE- että gsm-verkon sisäpeittoon on panostettu niissä tiloissa, joissa sijaitsevat Pohjanmaan hyvinvointialueen yleisjohtokeskus, ensihoidon tilannekeskus ja pelastuslaitoksen johtokeskus sekä muut kriittisimmät hoitotoiminnot. VIRVE -järjestelmän ohella käytössä on edelleen matkapuhelinverkkoihin perustuvia järjestelmiä, kuten WhatsApp -ryhmiä ja tekstiviestiryhmiä ja tekstiviestien lähetyjärjestelmiä, jotka ainakin osin korvautuvat myöhemmin käyttöön otettavalla kriittisen viestinnän ja hälyttämisen järjestelmällä. Kriittisen viestinnän ja hälyttämisen SAAS-pohjainen järjestelmä (Software as a Service) on kilpailutuksessa (tilanne keväällä 2023). Osa Pohjanmaan hyvinvointialueen kriittisistä matkapuhelimista on myös kahdennettu kahden (2) eri operaattorin liittymille. Pohjanmaan hyvinvointialueen yleisjohtokeskuksesta, ensihoidon tilannekeskuksesta sekä pelastuslaitoksen johtokeskuksesta löytyvät myös lankapuhelimet. Lankapuhelinjärjestelmä on varmennettu kahdella fyysisesti eri reittiä tulevalla yhteydellä. Kolmantena varmistuksena on paikallinen puhelinvaihe, josta on kiinteä yhteys suoraan PSTN -verkkoon. Osassa toimipisteitä on käytössä myös paikalliseen viestimiseen tarkoitettu yleiskuulutusjärjestelmä. Laajin yleiskuulutusjärjestelmä löytyy Vaasan keskussairaalan tiloista. Myös Pietarsaaren sairaalasta ja Kristiinankaupungin terveysasemalta on yleiskuulutusjärjestelmät, mutta niiden peitto ei kata alueen kaikkia rakennuksia.

7.4.2 Julkisen hallinnon turvallisuusverkko (TUVE)

Sosiaali- ja terveystoimen korkean varautumisen tietojärjestelmien (ERICA ja KEJO) hallinta, ylläpito ja päivittäinen käyttö toteutetaan turvallisuusverkossa. Turvallisuusverkko (TUVE) on valtion omistuksessa ja hallinnassa oleva korkean varautumisen ja turvallisuuden vaatimukset täyttävä hallinnon turvallisuusverkko. Verkkokokonaisuus muodostuu järjestelmää hyödyntävästä viestiverkosta, laitetoista ja verkkoon liitettävistä päätelaitteista sekä tieto- ja viestintäteknisistä palveluista. Turvallisuusverkon toimintaympäristön tarkoituksena on varmistaa sekä viranomaisten että viranomaisten ja muiden tärkeiden toimijoiden yhteistoiminnan edellyttämän viestinnän häiriöttömyys ja jatkuvuus. Turvallisuusverkon tarkoituksena on myös turvata päätöksenteossa ja johtamisessa tarvittavan tiedon käytettävyys, eheys ja luottamuksellisuus erilaisissa uhkamalleissa ja turvallisuustilanteissa. Turvallisuusverkon toiminnasta on erikseen säädetty lailla julkisen hallinnon turvallisuusverkkotoiminnoista (10/2015). Turvallisuusverkon tieto- ja viestintäteknisten palvelujen tuottajana toimii valtion yhteisten tieto- ja viestintäteknisten palvelujen järjestämisestä annetun lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu Valtion tieto- ja viestintäteknikkakeskus (Valtori). Turvallisuusverkossa käytettävät päätelaitteet ja päätelaitteisiin tuotavat sovellukset sekä oheislaitteet tuotetaan keskitetysti Valtorin palveluna loppukäyttäjille. Valtori myös määrittää ne vaatimukset, jotka tilaturvallisuus mukaan lukien säätelevät edellä mainittujen palveluiden käyttöä. Pohjanmaan hyvinvointialueen on täytettävä tilojen turvaluokituksen osalta turvallisuusverkolle (TUVE) ja sitä alustana hyödyntävälle kenttäjohtamisjärjestelmälle (KEJO) sekä hätäkeskusjärjestelmälle (ERICA) Valtorin niille asettamat vaatimukset (Pohjanmaan pelastuslaitoksen palvelutaso päätös, 2021). Pohjanmaan hyvinvointialueen tietoturvaluokitellun materiaalin käsittelystä annetun ohjeen mukaisesti turvallisuusverkkoon liitettäviä päätelaitteita voidaan tilapäisesti käyttää myös turvallisuusalueiden ulkopuolisella alueella edellyttäen, että materiaalin käsittelijä noudattaa ohjeen periaatteita.

7.4.3 Hätäkeskustietojärjestelmä (ERICA)

ERICA on viranomaisten korotetun tason yhteiskäyttöinen hätäkeskustietojärjestelmä, jonka omistaa Hätäkeskuslaitos. ERICA-järjestelmä toimii julkisen hallinnon turvallisuusverkossa (TUVE) ja sitä käytetään TUVE-päätelaitteilla turvallisuusverkon infrastruktuuria, arkkitehtuuria sekä turvallisuusvaatimuksia noudattaen. ERICA -järjestelmän käyttäjiä ovat hätäkeskuslaitoksen lisäksi pelastuslaitokset, poliisi, sosiaali- ja terveystoimi sekä rajavartiolaitos. Järjestelmänä ERICA tukee hätäpuheluun vastaamisessa, ilmoittajan paikantamisessa, riskinarvion suorittamisessa, tarvittavan vasteen määrittämisessä, hälyttämässä sekä valvonnan ja tilastoinnin toteuttamisessa. Hälyttäminen perustuu valtakunnalliseen pelastustoimen tehtävänkäsittelyohjeeseen ja hälytyksen antamisesta vastaa

hälytyskeskus. Järjestelmän työroolit ja oikeudet voidaan määrittää dynaamisesti siten, että ne tukevat erilaisia käyttötarkoituksia mahdollisimman hyvin. Sosiaali- ja terveystoimen ERICA –käyttäjät käyttävät järjestelmää johto- ja tilannekeskusympäristössä (operatiivinen työ) sekä hallinnon käytössä (esim. tietojen lisääminen ja ylläpito sekä tilastojen analysointi). Pelastuslaitoksen tehtävänä on ylläpitää hätäkeskuksen tietojärjestelmässä (ERICA) pelastusalueen resurssien hälyttämiseen liittyviä ohjeita ja tietoja. Pelastuslaitoksen ylläpitämät ERICAn hälytysohjeet ovat koottu niin, että lähin tarkoituksenmukainen ja suorituskykyinen pelastusryhmä / -yksikkö hälytetään onnettomuuspaikalle pelastuslaitoksien alueiden rajoista välittämättä (Pohjanmaan pelastuslaitoksen palvelutasopäätös, 2021). Toimialat vastaavat itse ERICA –järjestelmän tietojen ylläpidosta ja oikeellisuudesta. Pohjanmaan hyvinvointialueella ERICA –järjestelmä on käytössä muun muassa sosiaali- ja kriisipäivystyksellä, mutta käyttö on ollut varsin vähäistä, sillä hätäkeskuksen lähettämät viestit välittyvät myös sosiaali- ja kriisipäivystyksessä työskentelevien VIRVE –päätelaitteisiin, matkapuhelimiin tekstiviestinä.

7.4.4 Kenttäjohtamisjärjestelmä (KEJO)

KEJO-järjestelmä on viranomaisten käyttämä korotetun tason yhteinen tietojärjestelmä. KEJO:N sovellusalueita käyttävät poliisi, pelastustoimi, sosiaali- ja terveystoimi, Rajavartiolaitos, Puolustusvoimat ja Tulli. Järjestelmän omistajana on Poliisihallitus ja se toimii julkisen hallinnon turvallisuusverkon (TUVE) ympäristössä. KEJO –järjestelmä mahdollistaa eri viranomaisten kenttätoimintojen johtamisen, tilannekuvan ylläpidon, tietojen kysymisen ja tallentamisen eri isäntä- ja taustajärjestelmiin, sekä viranomaisten välisen reaaliaikaisen tiedonvaihdon ja viestinnän. KEJO –järjestelmää käytetään ensisijaisesti langattomien tiedonsiirtoyhteyksien kautta. Järjestelmä hyödyntää kehittyneitä viestintävälineitä ja se sisältää moniviranomaistoiminnan johtamisen mahdollistavia ominaisuuksia. Pohjanmaan hyvinvointialueella ensihoito on ottamassa viranomaisten kenttäjohtamisjärjestelmän (KEJO) käyttöön, mutta käyttöönotto on vielä kesken (kevät 2023). Järjestelmän käyttöön ottamisen jälkeen poistuu ensihoidosta VIRVE –radioiden datatarve, jolloin VIRVE –päätelaitteiden määrä laskee noin 20 kappaleella 100 kappaleeseen. Myös pelastuslaitoksella käyttöönotto on viivästynyt järjestelmässä edelleen havaittujen puutteiden vuoksi. Tästä syystä pelastuslaitos tukeutuu toistaiseksi PEKE –järjestelmään. Pelastuksen kenttäjohtamisjärjestelmä (PEKE) on Suomessa pelastustoimen käytössä oleva tietojärjestelmä, jolla pelastustoimen kenttäjohtaja voi helposti hallita tilanteita. Kenttäjohtamisjärjestelmä yhdistyy myös viranomaisverkkoon.

Pohjanmaan hyvinvointialueen johtamisessa käytetään viestintään viranomaisradioverkon päätelaitteita ja valtakunnallista kenttäjohtamisjärjestelmää, joka mahdollistaa tehokkaan moniviranomaisyhteistyön. Henkilöstön hälyttämiseen käytetään vähintään kahta toisistaan riippumatonta hälytysjärjestelmää, kuten viranomaisradioverkon päätelaitteita ja henkilöhakulaitteita sekä matkapuhelinverkon mahdollistamia sovelluksia. Häiriötilanteisiin on kuitenkin varauduttava sosiaali- ja terveystoimen ja pelastuslaitoksen välisellä viestijärjestelmien yhteissuunnittelulla ja yhteishankinnoilla.

Pelastuslaitos myös ylläpitää johtamisen tilannekuvaa viranomaisten yhteisellä kenttäjohtamisjärjestelmällä ja hätäkeskustietojärjestelmällä. Siihen tukeutuen pelastuslaitoksen johtokeskus täydentää hyvinvointialueen ja muiden viranomaisten tilannekuvaa. Tämä edellyttää toimivaa viestijärjestelmää, jolla on kyettävä varmistamaan viestien välittyminen hyvinvointialueen yleisjohtokeskukselle, muille viranomaisille ja sidosryhmille kuten alueen kunnille. VIRVE2 –järjestelmän käyttöönoton jälkeen viestien välittyminen on yhden operaattorin verkon varassa. Tämä muodostaa väistämättä uhan toiminnan jatkuvuudelle, joten Pohjanmaan hyvinvointialueen on varauduttava varaviestijärjestelmien käyttöön. Varaviestijärjestelminä kyseeseen tulevat VHF-radiot ja PMR-radiot. PMR-radio (engl. Personal Mobile Radio, 446 MHz) on yleiseurooppalainen radiopuhelinstandardi, joka on vapautettu radioluvasta ja taajuusmaksuista. Sekä VHF-radioiden että PMR-radioiden lisähankintaan on palveluiden varmentamisen ja suojaamisen (jatkuvuudenhallinnan) näkökulmasta varauduttava erityisesti poikkeusoloja silmällä pitäen. Poikkeusoloissa viranomaisilta edellytetään monikanavaista viestintämahdollisuutta, johon kuuluvat kaikki mahdolliset keinot viestin välittämiseen tapaamisyyhteys mukaan lukien.

7.5 Häiriötilanneilmoitukset ja niiden eteneminen

Häiriötilanteella tarkoitetaan tässä dokumentissa häiritteijää, joka vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja tai strategisia tehtäviä ja muodosta siten uhkan hyvinvointialueen palvelutuotannolle ja/tai palvelujärjestelmälle. Myös hiljaisten signaaliin viitteenä mahdollisen häiritteijän ilmaantumisesta, on suhtauduttava kuten häiritteijää itseensä. Tästä syystä Pohjanmaan hyvinvointialueella on häiriötilanneilmoitusten antamisessa noudatettava matalan kynnyksen periaatetta eikä viitteen ilmaantuessa herätteen antamisessa tulisi viivyttellä. Herätteen antajan tulee kuitenkin ilmoittaa vain tekemänsä havainnot, eikä hänen tule ennen ilmoituksen antamista tuottaa arviota siitä, mitkä vaikutukset uhkan mahdollisella realisoitumisella haitalliseksi tekijäksi (tapahtumaksi) olisivat hyvinvointialueen palvelutuotantoon ja/tai palvelujärjestelmään. Annettavan herätteen tulee siten sisältää vain vastaukset kysymyksiin mitä, missä ja milloin. Sen sijaan arvion siitä,

- minkä tasoinen uhka on,
- mikä on sen laajuus,
- kuinka suurta joukkoa tai osaa organisaatiosta se mahdollisesti koskisi,
- miten se vaikuttaisi hyvinvointialueen palvelutuotantoon ja/tai palvelujärjestelmään,
- miten pitkään häiritteijä vaikuttaisi hyvinvointialueen palvelutuotantoon ja/tai palvelujärjestelmään (kesto tunteina ja/tai vuorokausina) sekä
- mitä on tehtävä häiritteijän vaikutusten minimoimiseksi

tuottaa vain palvelusta ja/tai palvelujärjestelmästä vastuussa oleva taho. Mikäli häiritteijästä aiheutuu uhka, jonka voidaan olettaa ulottuvan toimialan ulkopuolelle, tekee arvion häiritteijän vaikutuksista ja siihen reagoimisesta varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmä. Tällaisessa tilanteessa palvelusta ja/tai palvelujärjestelmästä vastuussa olevan tahon on välittömästi kutsuttava varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmä kokoon ja tehtävä sille, uhkamalli, turvallisuustilanne ja häiritteijän ketjuuntumisen sekä kertautumisen mahdollisuus huomioon ottaen, esitys valmiuden kohottamisesta. Tällaisessa tapauksessa sen toimialan tai tulosalueen johtavan virkamiehen, josta heräte on annettu, on myös varmistuttava siitä, että häiritteijästä tai sen viitteestä annetaan viipymättä ilmoitus yhteistyöalueen valmiuskeskukseen. Varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmän kokoon kutsuminen toteutetaan WhatsApp -applikaatioon ja jatkossa kriittisen viestinnän ja hälyttämisen järjestelmään tukeutuen. Varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmän ensitehtävänä on tuottaa ensiarvio häiritteijän arvioidusta kestosta, sen vaikutuksista hyvinvointialueen palvelutuotantoon ja/tai palvelujärjestelmään ottaen huomioon häiritteijästä aiheutuvat ketjuuntuminen ja kertautuminen (uhan kumulatiiviset vaikutukset). Mikäli arviota häiritteijän kestosta ja/tai vaikutuksista palvelutuotantoon ja/tai palvelujärjestelmään ei voida tuottaa ja/tai hyvinvointialueen tai sen toimintavapaus on uhattuna, perustetaan varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmän päätöksellä Pohjanmaan hyvinvointialueen häiriötilannejohtoryhmä.

Häiriötilannejohtoryhmän kokoontuu neuvotteluhuone Kiurussa ja muodostaa Pohjanmaan hyvinvointialueen yleisjohtokeskuksen. Neuvotteluhuone Kiuru sijaitsee Vaasan keskussairaalan tiloissa. Samalla varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmä tekee päätöksen häiriötilannejohtoryhmän kokoonpanosta ottaen huomioon uhkakuvan ja vallitsevan turvallisuustilanteen sekä erityisesti häiritteijän erityispiirteet. Edellä esitetyn lisäksi Pohjanmaan hyvinvointialueella varaudutaan

- ottamaan vallitsevan turvallisuustilanteen ja uhkakuvan mukaisesti käyttöön lisäresursseja (tilat ja henkilöstö),
- vahventamaan pelastuslaitoksen johtokeskuksen ja ensihoidon tilannekeskuksen henkilöstöä ja kierrättämään sitä,
- priorisoimaan toimintoja ja supistamaan ei-kriittisiä toimintoja (kts. toimialojen ja tulosalueiden valmiussuunnitelmat,
- nostamaan tiedotusvalmiutta
- tehostamaan viestintää sekä
- siirtymään tehostettuun valmiuteen ja turvallisuustilanteen ja/tai uhkakuvan sen edellyttäessä täysvalmiuteen.

Perustamisen jälkeen häiriötilannejohtoryhmä aloittaa

- tilanapäiväkirjan täyttämisen,
- reaaliaikaisen tilannekuvan ylläpitämisen ja jakamisen (mm. YTA-alueen valmiuskeskukselle),
- yhteydenpidon muihin viranomaisiin,
- yhteydenpidon aluehallitukseen,
- yhteydenpidon alueen kuntiin ja muihin sidosryhmiin,
- virka-avun pyytämiseen tähtäävät toimet vallitsevan turvallisuustilanteen sen edellyttäessä sekä
- vartiointin tehostamiseen tähtäävät toimet vallitsevan turvallisuustilanteen sen edellyttäessä (lisägartijätilaus).

Liitteessä 3 (Häiriötilanneilmoituksen tiedonkulku- ja käsittelymalli) on yleisellä tasolla kuvattu herätteen kulku sekä ne toimenpiteet, joihin annettu heräte on johtanut. Vastaavanlainen mallinnus häiriötilanneilmoituksen tiedonkulusta ja sen aiheuttamista toimenpiteistä tuotetaan toimialojen ja tulosalueiden valmiussuunnitelmiin. Tämän osalta on huomioitava, että heräte voi tulla hälytyskeskuksen ohella valtioneuvostolta (ministeriöt), yhteistyöalueen valmiuskeskukselta, muilta viranomaisilta, sidosryhmien edustajilta (erityisesti kunnat) tai myös omalta henkilökunnalta.

7.6 Heti ilmoitettavat asiat

Myös normaalioloissa (perusvalmiudessa) saattaa ilmetä tapahtumia tai viitteitä haittatekijöistä, jotka vaarantavat tai saattavat vaarantaa yhteiskunnan elintärkeiden toimintoja ja muodostaa uhan hyvinvointialueen palvelutuotannolle ja/tai palvelujärjestelmälle. Niistä käytetään tässä dokumentissa nimitystä normaaliolojen vakava häiriötilanne. Tällainen normaaliolojen vakava häiriötilanne voi yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen kannalta olla niin uhkaava, että se johtaa poikkeusolojen julistamiseen vrt. pandemia. Pohjanmaan hyvinvointialueen näkökulmasta normaaliolojen vakavalla häiriötilanteella tarkoitetaan uhkamallia tai tekijää, joka vaarantaa sen toimintavapautta muodostaen vakavan uhan sen palvelutuotannolle ja/tai palvelujärjestelmälle. Kyse voi olla myös uhkasta, joka voi johtaa koko palvelutuotannon romahtamiseen ja/tai palvelujärjestelmän menettämiseen vrt. skenaario 1. Tämän välttämiseksi hiljaisten signaalien seurantaan on kiinnitettävä erityistä huomiota. Pohjanmaan hyvinvointialueen palvelutuotantoa ja/tai palvelujärjestelmää vakavasti uhkaavat haitalliset tekijät skenaarioina ja riskeinä on kuvattu kohdassa 5. Ne haitalliset tekijät, joita Pohjanmaan hyvinvointialueen varautumisessa ja valmiussuunnittelussa sovelletaan, on johdettu sekä kansallisesta (2023) että alueellisesta riskiarviosta paikalliset ja palvelutuotantoon ja/tai palvelujärjestelmään vaikuttavat erityistekijät huomioimalla.

Laajoista, merkittävistä, vakavista ja hyvinvointialueen palvelutuotantoon tai palvelujärjestelmään mahdollisesti pitkäkestoisesti vaikuttavista haittatekijöistä on pyrittävä ilmoittamaan heti, kun niistä on tehty ensihavainto ja siten ennen sen realisoitumista normaaliolojen vakavaksi häiriötilanteeksi. Ilmoituskynnyksen tulee olla siten erityisen matala. Mikäli organisaatio saa ilmoituksen riittävän ajoissa, jää sille aikaa varautumiseen. Varautumisella taas kyetään lieventämään haitallisen tekijän vaikutuksia ja nopeuttamaan siitä palautumista. Kaikkein vaarallisimpana on pidettävä sellaista haittaa, jota organisaatio ei ole kyennyt riskinhallinnan keinoin tunnistamaan eikä siihen siten varautumaan. Tällaisen haitan tunnistaminen ja siihen varautuminen edellyttävät organisaation kaikilta toimijoilta jatkuvaa hiljaisten signaalien seuraamista ja riittävän alhaista ilmoituskynnystä. Organisaation kaikkien toimijoiden, kyetäkseen sekä estämään että rajaamaan vakavien palvelutuotantoa ja/tai palvelujärjestelmää uhkaavien haittojen vaikutusta, on matalalla ilmoituskynnyksellä ilmoitettava välittömästi viitteistä (tapahtumista), jotka liittyvät

- tietoliikennehäiriöihin ja erityisesti mahdolliseen kyberhyökkäykseen,
- tietoturva- ja tietosuojapoikkeamaan
- kiinteistöihin liittyviin ongelmiin, joilla voi olla vakavia seurauksia (vrt. 1. skenaario; ´organisaation toimitilat tai merkittävä osa niistä ei ole käytössä`),
- tulipaloihin,
- luonnononnettomuuksiin,
- häiriöihin sähkön-, veden-, kaasun- tai lämmön jakelussa

- potilas- tai asiakasmäärien äkilliseen kasvuun,
- suuronnettomuuteen,
- mellakkoihin tai massaväkivaltaan,
- vakavaan väkivallantekoon (vrt. kouluampumiset)
- psykososiaalista tukea vaativien tilanteiden nopeaan kasvuun,
- pandemiaan,
- vaarallisten aineiden onnettomuuteen tai
- CBRNE-aineiden käyttöön.

Viitteet niiden uhasta sekä välittömät tapahtumat, jotka liittyvät yllä esitettyyn luetteloon, on aina välittömästi välitettävä alueen niille toimivaltaisille viranomaisille, joita asia koskee sekä yhteistyöalueen SOTE-valmiuskeskukselle ja ´naapureille´ (Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue ja Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue). Tämä koskee myös aluehallitusta, joka on pidettävä tilanteen tasalla.

Sen lisäksi, että Pohjanmaan hyvinvointialueen henkilökunta on veloitettu HaiPro raportointityökalua hyödyntäen ilmoittamaan tapahtumista, jotka koetaan uhkaaviksi, epäilyttäviksi tai häiritseviksi, tulisi heidän ilmoittaa esihenkilölleen myös sellaisista havainnoista (hiljaiset signaalit), jotka voivat olla viitteitä jonkin haittatekijän kehittymisestä. Tällaiset viitteet hiljaisten signaalien muodossa eivät kyseisellä hetkellä uhkaa organisaation palveluntuotantoa ja/tai palvelujärjestelmää, mutta voivat olla viitteitä jostain sellaisista, mikä kertaantumisen tai ketjuuntumisen kautta voi jatkossa muodostaa konkreettisen uhan Pohjanmaan hyvinvointialueen palvelutuotannolle ja/tai palvelujärjestelmälle (vrt. 2. skenaario; ´organisaation henkilöstö, merkittävä osa siitä, ylin johto tai avainhenkilöt eivät ole käytettävissä´). Tässä kohdin muistisääntönä on, että ´kymmenen turhaa ilmoitusta on meidän kaikkien kannalta huomattavasti parempi vaihtoehto, kuin yksi suuri vahinko´. Niinpä päätöksen siitä, onko informaatio (havainto), josta ilmoitettiin, organisaation toiminnan jatkuvuuden kannalta relevanttia vai ei, tekee kaikissa tilanteissa organisaation johto. Organisaation johto tekee päätöksen myös siitä, mitkä ilmoitetuista asioista ovat vakavuudeltaan sen tasoisia, että Pohjanmaan hyvinvointialueen on raportoitava niistä yhteistyöalueen SOTE-valmiuskeskukselle salassapitosäännösten sitä estämättä ja muille sidosryhmille salattavuusnäkökohdat huomioon ottaen. Sen sijaan viitteet ja/tai tapahtumat, jotka liittyvät yllä esitettyyn luetteloon, on aina ja tarvittavilta osin, salassapitosäännösten sitä estämättä, raportoitava niille toimivaltaisille viranomaisille, jota asia välittömästi koskee. Tiedottamisesta näiltä osin vastaa se viranomainen, jonka toimivaltaan asia kuuluu. Pohjanmaan hyvinvointialueen tiedotusvastuulle kuuluvat siten ne asiat, jotka liittyvät välittömästi sen tehtäviin (PELA ja SOTE). Tiedottamisen osalta aluehallitus on pidettävä normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja erityisesti poikkeusloissa tietoisena siitä, mitä ja kenen halutaan salattavuus näkökohdat huomioon ottaen tietävän ja milloin.

7.6.1 Häiriötilanneilmoitusten eteneminen ja käsittely

Pohjanmaan hyvinvointialueen toimintoja haittaaviin tekijöihin (skenaariot ja riskit) sekä niistä kertoviin viitteisiin (hiljaiset signaalit) tulisi kyetä vastaamaan proaktiivisesti. Proaktiivisuudella tarkoitetaan ennakoivaa käyttäytymistä, jolla pyritään ratkaisemaan haittatekijään liittyvät haasteet jo ennen kuin siitä on aiheutunut haittoja organisaation palvelutuotannolle ja/tai palvelujärjestelmälle. Toiminnan proaktiivisuuden ennakkoehtona on kuitenkin alhainen ilmoituskyynnys kaikista niistä havainnoista, jotka joko viittaavat haittatekijään. Myös hiljaisiin signaaleihin tulee reagoida, kuten haittatekijään, ennen kuin on kyetty varmistamaan, mistä niissä on kyse. Proaktiivisella toiminnalla viitataan siten ennakoivaan käyttäytymiseen reaktiivisen toiminnan sijaan. Reaktiivinen toiminta johtaa väistämättömästi myös organisaation toimintavapauden kaventumiseen. Jotta organisaatio kykenisi toimimaan proaktiivisesti, on haittatekijöistä tai niiden viitteistä kyettävä ilmoittamaan välittömästi havainnon jälkeen. Niinpä alkuherätteen, joka käynnistää toiminnan, tulisi sisältää vain vastaukset kysymyksiin ´mitä´, ´missä´ ja ´milloin´. Itse prosessi pitää sisällään

- haittatekijän tai viitteen havaitsemisen ja siihen reagoinnin,
- haittatekijästä tai sen viitteestä ilmoittamisen,
- varmuuden ilmoituksen aiheellisuudesta,

- tilanteen arvioinnin,
- tilanteen selvittämisen,
- tiedottamisen (viestinnän),
- valmiustason nostamisen tarvittaessa,
- toimintojen priorisoinnin tarvittaessa,
- tilannekuvan ylläpitämisen ja jakamisen,
- pyrkimykset tilanteen korjaamiseen,
- organisaation toiminnan ylläpitämisen häittatekijän vaikutuksen aikana,
- häittatekijästä (häiriöstä) toipumisen,
- pyrkimykset häittatekijän (häiriön) normalisoimiseksi sekä
- tapahtuman ´purkamisen´ eli analyysin tapahtumisen kulusta tilanteen normalisoiduttua.

Liitteen 3 mukaisesti tuotetaan niillä toimialoilla ja tulosalueilla, jotka valmiussuunnitelman ovat velvoitettua laatimaan, vastaavanlaiset kaaviot (kuva ja teksti). Niiden perusteella toimiala ja/tai tulosalue tuottavat kriittisen viestinnän ja hälyttämisen järjestelmään hälytyskaaviot. Samaa periaatetta noudattaen Pohjanmaan hyvinvointialueella laaditaan hälytyskaaviot kaikkien häittatekijöiden (skenaarit ja riskit) osalta erikseen (kts. Kohta 6). Näiden hälytyskaavioiden perusteella kriittisen viestinnän ja hälyttämisen järjestelmään laaditaan valmiit viestipohjat jokaisen skenaarion ja riskin osalta erikseen. Häiriötilanneilmoituksen käsittelykaaviot liitetään toimialan ja tulosalueen valmiussuunnitelmiin sekä tulosyksiköiden toimintakortteihin. Niiden tarkoituksena on ohjata hiljaisten signaalien seuranta, häittatekijän ja siihen liittyvien viitteiden tunnistamista sekä myös rohkaista työntekijöitä alkuherätteen antamiseen silloin, kun sen aiheelliseksi katsovat. Tämän osalta noudatetaan periaatetta ”kymmenen turhaa ilmoitusta on meidän kaikkien kannalta huomattavasti parempi vaihtoehto, kuin yksi suuri vahinko”.

7.7 Toimintaedellytysten turvaaminen ja palvelujärjestelmän suojaaminen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa

Normaaliolojen häiriötilanteet pystytään pääsääntöisesti hoitamaan viranomaisten olemassa olevin toimivaltuuksin. Tavoitteena on, että myös poikkeusoloissa viranomaisten kokoonpanoa ja toimintatapoja muutetaan mahdollisimman vähän. Merkittävät muutokset uhkakuvissa ja/ tai turvallisuustilanteessa saattavat edellyttää lisätoimivaltuuksien käyttöön saamista. Erityisesti tämä koskee poikkeusoloja. Mikäli yhteiskunnassa tapahtuu äkillisesti jotain odottamatonta, kriisilainsäädännön toimivaltuuksia ei välttämättä saada heti käyttöön, vaan viranomaiset joutuvat toimimaan normaaliolojen toimivaltuuksin. Sen tähden on syytä pohtia, mitä uhkan konkretisoituminen käytännössä tarkoittaa ja miten uhkaa voidaan torjua. Huomioitavaa on, että viranomaisten toimivaltuudet niin normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa kuin poikkeusoloissa perustuvat aina lakiin. Osa toimivaltuuksista on koko ajan voimassa, osa taas saadaan käyttöön kriisilainsäädännön turvin vain erikseen määritetyissä tilanteissa. Poliisin toimivaltuudet poliisilakiin (22.7.2011/872) Oma merkityksensä on myös pakkokeinolain (22.7.2011/806) ja rikoslain (19.12.1889/39) säännöksillä, joista keskeisimpiä ovat rikoslain 4 luvun 4 §:n hätävarjelua ja 4 luvun 5 §:n pakkotilaa sekä pakkokeinolain 2 luvun 2 §:n yleistä kiinniotto-oikeutta koskevat sääntelyt.

Poikkeusoloihin varautuminen perustuu valmiuslain 12 §. Varautumiseen kuuluvat viranomaisten ja hallinnonalojen lain velvoittamat valmiussuunnitelmat, poikkeusolojen toiminnan koulutus ja harjoittelu sekä tilojen ja resurssien varaukset. Poikkeusoloihin varautumisen yhteydessä varaudutaan myös lievempiin häiriötilanteisiin (Valtioneuvoston ohje valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien käyttöönotosta, 2015). Varautuminen uhkiin toteutetaan yhteiskunnassa kokonaisturvallisuuden periaatteen mukaisesti. Olennainen osa varautumisesta on yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana. Kriittinen infrastruktuuri, kuten sairaalat, muodostaa merkittävän osan yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista. Tästä syystä niiden suojaaminen normaaliolojen erilaisissa uhkamalleissa ja turvallisuustilanteissa (häiriötilanteet) sekä erityisesti poikkeusoloissa on äärimmäisen tärkeää. Korkean riskitason kohteina niiden palvelutuotantoa ja

palvelujärjestelmää ei joko ole mahdollista korvata tai niiden korvaamiseen kuluisi suhteettoman pitkä aika. Pohjanmaan hyvinvointialueen osalta se tarkoittaa palvelujärjestelmään kuuluvien kohteiden vartiointia normaalioloissa ja uhkamalleista sekä turvallisuustilanteesta riippuen niiden suojaamista normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa mutta ainakin poikkeusoloissa.

7.7.1 Kohteiden vartiointi normaalioloissa

Normaalioloissa Pohjanmaan hyvinvointialueen kohteiden vartiointi toteutetaan tukeutumalla kaupallisten vartiointiliikkeiden palveluihin. Nämä palvelut kilpailutetaan ja kilpailutuksen voittaneen toimijan kanssa tehdään toimeksiantosopimus. Tästä syystä Pohjanmaan hyvinvointialueella toimeksiantosopimuksia useiden eri vartiointiliikkeiden kanssa. Tehdyt toimeksiantosopimukset kattavat myös vartiointin tehostamisen. Normaalioloissa sairaalavartijat suorittavat alue, kuori ja kohdesuojausta. Heidän ensisijaisena tehtävänä on turvata henkilökunnan, potilaiden ja muiden tilassa asioivien turvallisuus. Sairaalavartijalla on sekä vartijan että järjestyksenvalvojan oikeudet (toimivaltuudet). Tarvittaessa myös normaalioloissa vartiointia voidaan tehostaa varsin nopeasti joko hälytysvartiointilla tai vahvistamalla kohteen vartiointia lisätilauksella. Normaalioloissa Vaasan keskussairaalan ja Pietarsaaren sosiaali- ja terveyskeskuksen vartiointia kyetään voimassa olevien toimeksiantosopimusten perusteella lisätilauksilla tehostamaan noin tunnin varoajalla. Muut Pohjanmaan hyvinvointialueen kohteet kuin sairaala hoidetaan joko ympärivuorokautisella piirivartiointilla tai hälytysvartiointilla. Osalla kohteista on aktiivinen kameravalvonta ja kulunvalvonta. Normaaliolojen erityistilanteissa voidaan tilojen lukituksia lisätä tarvittaessa varsin nopeasti. Tämä mahdollistaa tulijoiden ohjaamisen halutulle reitille, joille voidaan sairaalavartijoiden määrää lisäämällä järjestää ainakin osittainen kulunvalvonta. Tämä edellyttää lisätilausta. Näin mahdollistetaan esimerkiksi suuronnettomuustilanteessa omaisten ohjaaminen halutulle reitille ja/tai mahdollisille odotusalueille, joissa heitä voidaan ohjeistaa sairaalan henkilökunnan toimesta.

Vartijan tehtävänä on vartioida omaisuutta, suojata henkilön koskemattomuutta ja/tai paljastaa vartiointikohteeseen tai toimeksiantajaan kohdistuneita rikoksia. Järjestyksenvalvoja puolestaan ylläpitää järjestystä ja turvallisuutta sekä estää rikoksia ja onnettomuuksia toimialueellaan. Järjestyksenvalvoja voidaan Suomessa asettaa vain laissa säädettyihin kohteisiin. Vartijoiden toimivaltuudet perustuvat yksityisistä turvallisuuspalveluista annettuun lakiin. Toimivaltuuksien käyttö liittyy vartiointitehtävien suorittamiseen. Vartijalla on laissa säädetty edellytyksin oikeus poistaa henkilö vartiointialueelta tai estää henkilön pääsy sinne, ottaa kiinni rikoksentehtäjä ja tehdä kiinniottotulle ns. turvallisuustarkastus, jolla varmistetaan, ettei kiinniottotulla ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Vartijalla on myös tietyin edellytyksin oikeus käyttää voimakeinoja näiden toimivaltuuksien yhteydessä. Vartiotoiminnassa tarvittava toimivalta voimakeinojen käytön osalta on määritetty rikoslaissa

Myös järjestyksenvalvojan toimivaltuuksista on säädetty yksityisistä turvallisuuspalveluista annetussa laissa. Järjestyksenvalvojalla on osittain erilaiset toimivaltuudet kuin vartijalla. Toimivaltuudet riippuvat myös siitä, millä laissa säädetyllä toimialueella järjestyksenvalvoja toimii. Järjestyksenvalvojalla voi olla esimerkiksi pääsyn estämiseen, poistamiseen, kiinniottamiseen ja turvallisuustarkastukseen liittyviä toimivaltuuksia samoin kuin laissa säädettyin edellytyksin oikeus voimakeinojen käyttämiseen.

7.7.2 Kohteiden vartiointi ja suojaaminen normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa

Normaaliolojen häiriötilanteita varten laaditaan erillinen vartiointiohje. Tuotettava normaaliolojen vakavien häiriötilanteiden vartiointiohje on turvallisuusluokan IV asiakirja. ”Turvallisuusluokan IV asiakirjaan sisältyvän salassa pidettävän tiedon oikeudeton paljastuminen tai oikeudeton käyttö voi aiheuttaa lievää vahinkoa tiedonhallintalain 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulle suojattavalle edulle” (1101/2019; Valtioneuvoston asetus asiakirjojen turvallisuusluokittelusta valtionhallinnossa). Normaaliolojen vakavien häiriötilanteiden vartiointiohjeen tuottaminen edellyttää turvallisuustoiminnan yhteensovittamista Pohjanmaan hyvinvointialueen, poliisin ja vartiointiliikkeen kanssa, sillä

johtosuhteiden ja toimintamallien on oltava selvillä ja harjoiteltuina jo normaalioloissa (perusvalmiudessa). Sen laatiminen edellyttää myös kohteiden jakamista uhkan riskitason perusteella matalan riskitason kohteisiin, keskiriskitason kohteisiin sekä korkean riskitason kohteisiin. Normaaliolojen vakavien häiriötilanteiden vartiointiohjeen tulee sisältää ainakin vartiointisuunnitelman ja vartijoiden toimintaohjeet valmiutta kohotettaessa (siirryttäessä tehostettuun valmiuteen ja täysvalmiuteen).

Matalan riskitason kohteiden merkitys on vähäinen tai niissä tuotettavat palvelut voidaan korvata helposti joko uudella järjestelmällä tai varajärjestelmällä (kts. 5.2.5; Yhteistyö elinkeinoelämän toimijoiden kanssa; korvattavuusluokittelu). Matalan riskitason kohteen suojaamiseen piirivartijan tekemä kierros, jonka yhteydessä hän tarkastaa kohteen lukitukset sekä varmistaa kohteella tavattavien henkilöiden kulkuoikeuden organisaation antaman henkilökortin perusteella.

Keskiriskitason kohteilla on selvästi matalan riskitason kohteita suurempaa merkitystä Pohjanmaan hyvinvointialueen palvelutuotannolle ja/tai palvelujärjestelmälle. Keskiriskitason kohteena voidaan pitää esimerkiksi sairaalan varavoimalaitosta, jonka suojaamiseen lähtökohtaisesti riittää normaaliolojen vakavassa häiriötilanteessa, siis tehostetussa valmiudessa säännöllinen partiointi ja tilojen, alueiden sekä kohteella tavattavien henkilöiden kulkuoikeuden tarkastaminen henkilökorttiin tukeutuen. Täysvalmiudessa ja poikkeusoloissa keskiriskitason kohteen ulkovartiointia tehostetaan partioimalla kohteen läheisyydessä ja tarkastamalla kohteen läheisyydessä liikkuvien kulkuoikeus organisaation antamaan henkilökorttiin tukeutuen. Pimeän aikana keskiriskitason kohteiden vartiointia tulisi täysvalmiudessa ja poikkeusoloissa tehostaa lisätilauksella. Tämä voidaan toteuttaa joko piirivartiointina tai paikallisvartiointina uhkamallista ja turvallisuustilanteesta riippuen. Uhkamallin ja turvallisuustason edellyttäessä on poliisille tehtävä virka-apupyntö.

Korkean riskitason kohteet ovat kohteita, joilla on erittäin suuri merkitys Pohjanmaan hyvinvointialueen palvelutuotannon ja/tai palvelujärjestelmän ja siten myös yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen kannalta. Korkean riskitason kohteiden merkitys niin yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen kuin Pohjanmaan hyvinvointialueen palvelujärjestelmän osalta perustuu siihen, että niissä tuotettuja palveluita ei ole mahdollista korvata tai niiden korvaamiseen toimintakyvyn palauttamisen näkökulmasta kuluisi kohtuuttoman pitkä aika (vähintään useita kuukausia). Pohjanmaan hyvinvointialueen osalta korkean riskitason kohteita ovat pelastuslaitoksen toimitilat sekä sairaalat. Vaasan keskussairaalan osalta erityiskohteita ovat päivystys- ja ensihoitotilat sekä sairaala-apteekki.

7.7.3 Korkean riskitason kohteiden vartiointi ja suojaaminen poikkeusoloissa

Poikkeusoloissa Pohjanmaan hyvinvointialueen korkean riskitason kohteiden suojaaminen ja siten palvelujärjestelmän turvaaminen edellyttävät poliisilta saatavaa virka-apua. Pohjanmaan hyvinvointialueen korkean riskitason kohteiden suojaamiseksi ja palvelujärjestelmän turvaamiseksi tuotetaan yhteistoiminnassa Pohjanmaan poliisilaitoksen kanssa Pohjanmaan hyvinvointialueen poikkeusolojen vartiointi- ja suojaamissuunnitelma, jonka turvallisuusluokka on III, eli ”asiakirjaan sisältyvän salassa pidettävän tiedon oikeudeton paljastuminen tai oikeudeton käyttö voi aiheuttaa vahinkoa tiedonhallintalain 18 §:n 1 momentissa tarkoitetulle suojattavalle edulle” (1101/2019; Valtioneuvoston asetus asiakirjojen turvallisuusluokittelusta valtionhallinnossa).

8 VALMIUDEN SÄÄTELY

8.1 Valmiustilat

Häiriötilanteisiin vastataan organisaation valmiutta säätelemällä. Valmiuden säätelyllä tarkoitetaan siten niitä toimenpiteitä, joilla organisaation toiminnot saatetaan toimimaan kulloistakin uhkaa vastaavassa tilanteessa. Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiudensäätelyssä tukeudutaan kolmiportaiseen järjestelmään. Sovellettavat valmiustasot ovat perusvalmius, tehostettu valmius ja täysvalmius.

Perusvalmius on normaalioloissa ylläpidettävä valmiuden taso, jossa kyetään hoitamaan tavanomaiset onnettomuus- ja häiriötilanteet. Tehostetussa valmiudessa valmiustasoa on nostettu perusvalmiudesta. Tehostettuun valmiuteen siirtymistä edellyttävät usein erilaiset suuronnettomuudet, joissa hoitoa ja hoivaa tarvitsevien henkilöiden määrä on tavanomaista suurempi, eikä tilanne ole hallittavissa perusvalmiuden organisaatiolla. Kun tehostettu valmius ei enää riitä organisaation lakisääteisten tehtävien hoitamiseen, siirrytään täysvalmiuteen. Täysvalmiudessa organisaatio voi ottaa käyttöönsä kaikki mahdolliset lisäresurssit ja voimavarat. Täysvalmiutta voidaan tarvita erityisesti normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa kuten suuronnettomuustilanteissa. Poikkeusoloissa Pohjanmaan hyvinvointialue siirtyy ilman eri päätöstä täysvalmiuteen. Poikkeusolot toteaa valtioneuvosto yhdessä tasavallan presidentin kanssa. Valmiustilat (valmiuden säätelyn tasot) on kuvattu liitteessä 1.

8.1.1 Valmiuden nostaminen

Valmiutta tehostamalla (nostamalla) perusvalmiudesta voidaan siirtyä tehostettuun valmiuteen ja edelleen täysvalmiuteen ja valmiutta laskemalla täysvalmiudesta tehostettuun valmiuteen ja edelleen perusvalmiuteen. Valmiutta kohottamalla organisaatio kykenee ylläpitämään valmiuden tasoa, joka vallitsevassa turvallisuustilanteessa vastaisi kulloistakin uhkamallia. Päätöksen valmiuden kohottamisesta tai laskemisesta vallitsevaa turvallisuustilannetta vastaavaksi tekee varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmä. Mikäli kuitenkin varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmää ei ole mahdollista saada kokoon tilanteen vakavuuden ja tilanteen kehittymisen huomioon ottaen, voi hyvinvointialueen johtaja käyttää normaaliolojen hallintosäännön määrittelemästä toimivallasta poiketen päätösvaltaa peruspalvelujen turvaamiseksi ja häiriötilanteen normalisoimiseksi ja nostaa Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiutta turvallisuustilanteen edellyttämälle tasolle. Tällaisesta erityistoimivallan käyttöön ottamisesta ja lakkaamisesta päättää aluehallitus. Erityistoimivalta otetaan käyttöön Pohjanmaan hyvinvointialueen normaaliolojen häiriötilanteissa ja tarvittaessa valtioneuvoston määrittelemissä poikkeusoloissa. Päätös erityistoimivallan käyttöön ottamisesta on käsiteltävä kuukauden (1) sisällä päätöksenteosta valtuuston ylimääräisessä kokouksessa (Hallintosääntö; Liite 3; § 5). Normaaliolojen häiriötilanteella tarkoitetaan uhkaa tai tapahtumaa, joka vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja tai strategisia tehtäviä ja jonka hallinta edellyttää organisaatiolta tavanomaista laajempaa tai tiiviimpää yhteistyötä sekä viestintää. Vastaavasti poikkeusoloilla tarkoitetaan yhteiskunnan tilaa, jossa on ilmennyt niin vakavia uhkia, tapahtumia tai tilanteita, että kansakunnan tai yhteiskuntajärjestyksen olemassaolo on uhattu.

Esityksen valmiuden kohottamiseksi, niin että se vallitsevassa turvallisuustilassa vastaisi käsillä olevaa uhkamallia, tekee se viranhaltija (PELA/ SOTE), jolle kyseistä uhkamallia vastaavien tehtävien hoitaminen kuuluu ja päätöksen valmiuden kohottamisesta tai sen laskemisesta varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmä tai hyvinvointialueen johtaja käyttäessään päätösvaltaa normaaliolojen hallintosäännön määrittelemästä toimivallasta poiketen. Esityksen tekeminen on sidottu toimintavapauden säilyttämiseen. Toimintavapaudella tarkoitetaan organisaation kykyä ja mahdollisuuksia operoida vapaasti vallitsevassa turvallisuustilanteessa ja kulloistakin uhkamallia edellyttävällä tavalla ja sitä hyödynnetään myös päätettäessä valmiustiloista. Mikäli organisaation toimintavapaus on jollakin sektorilla tai toimialalla uhattuna ja on syytä olettaa, että turvallisuustilanne kehittyä sellaiseksi, että organisaatiolla on haasteita perusvalmiuden resursseilla vastata uhkamallin vaatimukseen, on viranhaltija (PELA/ SOTE) velvoitettu esittämään varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmälle valmiuden kohottamista ja siirtymistä perusvalmiudesta tehostettuun valmiuteen. Kun organisaation toimintavapaus on menetetty, eikä organisaatio enää omin toimenpitein vallitsevassa turvallisuustilanteessa kyseisen uhkan torjumiseksi kykene hoitamaan tehtäviään, on sen viranhaltijan, jolle kyseistä uhkamallia vastaavan tehtävän hoitaminen kuuluu, tehtävä varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmälle esitys valmiuden kohottamista ja siirtymistä tehostetusta valmiudesta täysvalmiuteen.

Valmiuslain (1552/2011) tarkoituksena on sen 1 §:n mukaan poikkeusoloissa suojata väestöä sekä turvata sen toimeentulo ja maan talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvata valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys. Valmiuslain

soveltamisala käsittää siten vain erityisen vakavat kriisit, jotka koskettavat koko kansakuntaa tai ainakin suurta osaa siitä ja vaikuttavat koko yhteiskunnan toimivuuteen. Valmiuslain mukaan poikkeusoloja ovat muun muassa Suomeen kohdistuva aseellinen tai siihen rinnastettava hyökkäys tai sen välitön uhka, erityisen vakava kyberhyökkäys, suuronnettomuus sekä pandemia. Kun poikkeusolojen kriteerit täyttyvät, voi valtioneuvosto voi yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa todeta Suomen olevan poikkeusoloissa. Poikkeusoloista sekä viranomaisten poikkeavista toimivaltuuksista poikkeusoloissa säädetään valmiuslaissa (1552/2011), ja näiden säännösten soveltamisen aloittamisesta säädetään valtioneuvoston asetuksella (nk. käyttöönottoasetus). Valmiuslain lisäksi perusoikeuksista poikkeamisesta säädetään puolustustilalaissa (1991/1083). Valmiuslain 6 §:n 1 momentissa säädetään, että jos valtioneuvosto, yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa, toteaa maassa vallitsevan poikkeusolot, voidaan valtioneuvoston asetuksella säätää valmiuslain II osan säännösten soveltamisen aloittamisesta. Poikkeusoloista annetun asetuksen perusteella Pohjanmaan hyvinvointialueen valmius nostetaan täysvalmiuteen ilman varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmän päätöstä. Sekä tehostettuun- että täysvalmiuteen siirtymisestä Pohjanmaan hyvinvointialueen johtaja antaa ilmoituksen sekä aluehallitukselle että Länsi-Suomen yhteistyöalueen valmiuskeskukselle. Tehostettuun- että täysvalmiuteen siirtymisestä tiedotetaan Pohjanmaan hyvinvointialueen viestintäohjeen mukaisesti ottaen huomioon, että aluehallitus johtaa Pohjanmaan hyvinvointialueen viestintää ja tiedottamista (Hallintosääntö; § 8).

8.1.2 Valmiuden laskeminen

Valmiuden laskeminen täysvalmiudesta tehostettuun valmiuteen on mahdollista normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa, kun toipuminen kriisistä on edennyt siihen vaiheeseen, että organisaation toimintavapaus on kyetty palauttamaan tai kun poikkeusolot on valtioneuvoston asetuksella kumottu. Normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa päätöksen valmiuden laskemisesta tekee varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmä tekee sen viranhaltijan (PELA/ SOTE) esityksestä, jolle kyseistä uhkamallia vastaavien tehtävien hoitaminen kuuluu. Tehostetusta valmiudesta perusvalmiuteen, jota ylläpidetään normaalioloissa, voidaan siirtyä viranhaltijan esityksestä ja varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmän tekemällä päätöksellä, kun perusvalmius niin suunnitelmavalmiuden kuin myös toiminnallisen valmiuden osalta riittävät häiriö- ja erityistilanteiden hoitamiseen eikä organisaation toimintavapaus ole enää uhattuna.

9 VIESTINTÄ

Pohjanmaan hyvinvointialue on kaksikielinen hyvinvointialue, jonka hallinnon ja toiminnan järjestämisessä sekä viestinnässä on otettava huomioon sekä ruotsin- että suomenkielisten palvelujen käyttäjien kielelliset oikeudet. Tästä syystä Pohjanmaan hyvinvointialueen julkaisemat tiedotteet ja lausunnot on annettava kaikissa tilanteissa sekä ruotsiksi että suomeksi (Hallintosääntö 10 §). Pohjanmaan hyvinvointialueen viestintää ja tiedottamista johtaa aluehallitus (Hallintosääntö 8 §). Aluehallituksen ja Pohjanmaan hyvinvointialueen johtajan päätettyä Pohjanmaan hyvinvointialueen hallintosäännön mukaisesti erityistoimivallan käyttöön ottamisesta, ovat hyvinvointialueen johtaja tai toimintaa johtava viranomaisen vastuussa lausunnoista, haastatteluista sekä tiedottamisesta. Erityistoimivallan käyttöön ottaminen liittyy normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin ja siten tilanteisiin, joissa Pohjanmaan hyvinvointialue on vallitsevasta turvallisuustilanteesta ja uhkakuvista johtuen tehostanut valmiuttaan tai siirtynyt täysvalmiuteen. Erityistoimivalta voidaan ottaa käyttöön joko normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja valtioneuvoston määrittelemissä poikkeusoloissa. Sen käyttöön ottamisesta ja lakkaamisesta päättää aluehallitus (Hallintosääntö; Liite 3; § 5). Näiltä osin Pohjanmaan hyvinvointialueen viestintäjohtaja koordinoi ja tukee hyvinvointialueen johtajan, johtovastuussa olevan viranomaisen (PELA), varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmän ja muiden hallintosäännön § 8:n mukaisten johtoryhmien ja yhteistyöryhmien viestintää normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa, ellei hyvinvointialueen johtaja ja/tai johtovastuussa oleva viranomaisen (PELA) toisin päättä. Aluehallituksen tehtävänä on myös hyväksyä yleiset ohjeet viestinnän

ja tiedottamisen periaatteista sekä suomeksi että ruotsiksi. Viestinnän ensisijainen kanava on yleinen tietoverkko (Hallintosääntö § 8).

9.1 Tiedottaminen ja ulkoinen viestintä normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa

Häiriö- ja poikkeustilanteiden viestintä (myöhemmin: kriisiviestintä) on tehostettua viestintää poikkeuksellisessa tilanteessa. Viestinnässä käytetään organisaation tavanomaisia viestintäkanavia noudattaen niiden yleisiä periaatteita. Näin varmistetaan johdonmukaisuus ja tiedotuksen tavoitavuus. Lisäksi otetaan käyttöön tarvittaessa erityisesti häiriö- ja poikkeusoloihin suunnitellut toiminnot, joita ovat verkkosivujen huomio-, häiriö-, ja kriisibannerit sekä mediahuone. Kriisiviestinnässä ja sen laajuudessa ja käytetyissä kanavissa arvioidaan aina

- häiriön laajuus,
- häiriön kesto ja
- häiriön vaikutus asiakkaisiin, väestöön ja/tai palveluihin.

Kriisiviestinnän tavoitteena on

- informoida tapahtuneesta,
- antaa toimintaohjeita väestölle,
- informoida viranomaisten tekemistä päätöksistä,
- estää huhujen ja disinformaation leviäminen,
- kohottaa väestön resilienssiä sekä
- auttaa organisaatiota palautumaan normaalitilaan.

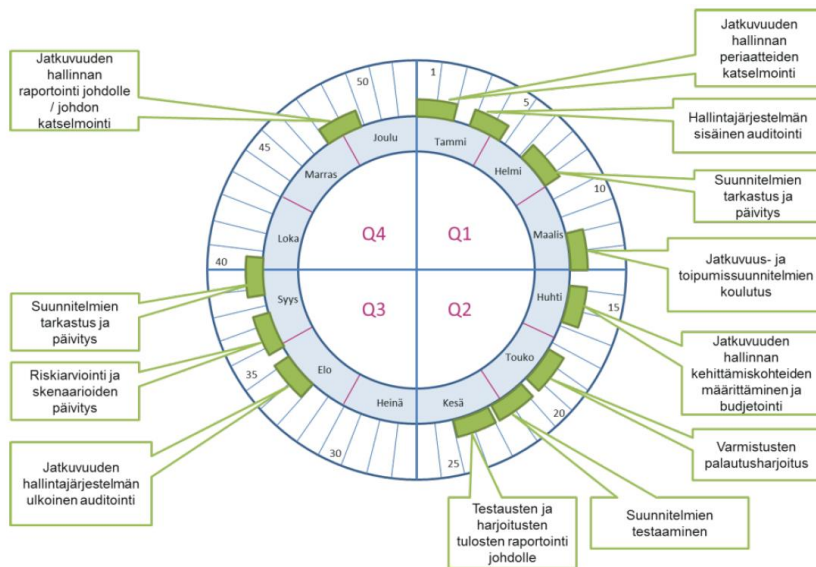
Viestinnästä, sen laajuudesta ja viestintätoimenpiteistä päätetään tilannekuvan luomisen yhteydessä. Käytännön viestintä suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä ryhmään kuuluvan viestinnän ammattilaisen kanssa. Häiriö- ja poikkeustilanteen hoidosta vastuussa oleva ryhmä varmistaa riittävät viestinnän ja käännöspalveluiden henkilöstöresurssit viestinnän hoitamiseen. Kriisitilanteiden viestinnän käytännön suunnittelua varten on tämän valmiussuunnitelman liitteenä käytännön työkaluja: viestintäsuunnitelmapohja, kriisiviestinnän pikaopas. Häiriö- ja poikkeustilanteen päättymisen jälkeen palataan myös viestinnässä normaaliin toimintaan. Viestinnän onnistuminen arvioidaan samalla, kun arvioidaan muu tilanteen johtamisen onnistuminen.

10 AINEISTOHALLINTA

10.1 Suunnitelman päivittäminen

Seuranta ja mittaaminen toteutetaan harjoitusten ja auditointien sekä arvioimalla suunnitelmien toimivuutta jo toteutuneisiin häiriötilanteisiin peilaten. Mikäli valmiussuunnitelmien sisällöissä havaitaan virheitä tai suunnitelmien perusteissa tapahtuu muutoksia, on valmiussuunnitelmat päivettävä ensi tilassa. Jos sen sijaan suunnitelmissa havaitaan harjoituksen tai auditoinnin yhteydessä puutteita, tehdään tarvittavat korjaukset jatkuvuuden hallinnan vuosikelloon (kts. KUVIO 4 alla) sitoen (Suunnitelmien tarkastus ja päivitys).

KUVIO 4: Jatkuvuuden hallinnan vuosikello (Toiminnan jatkuvuuden hallinta [Valtionhallinnon tieto- ja kyberturvallisuuden johtoryhmä – VAHTI 2/2016]).

Jatkuvuudenhallinnassa ei siis tule koskaan valmiista. Tästä syystä organisaatiolta edellytetään jatkuvaa kehittymistä varautumisen osalta sekä kykyä reagoida toimintaympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin mutta myös hiljaisiin signaaleihin. Ne voivat olla merkinä tulevasta muutoksesta tai toimia viitteenä mahdollisesta haittatekijästä, joten niihin on kyettävä reagoimaan kuten haittatekijään itseensä. Tällä mahdollistetaan organisaation ennakoiva varautuminen ja edelleen proaktiivinen toiminta haittatekijän vaikutusten minimoimiseksi. Jatkuvuudenhallinta ja sitä tukeva jatkuvuussuunnittelu (valmiussuunnittelu) on yksi organisaation perusprosesseista ja siten erottamaton osa organisaation päivittäistä toimintaa. Pohjanmaan hyvinvointialueen turvallisuusyksikkö on vastuussa valmiussuunnitelmien päivittämisen aikatauluttamisesta. Tämän osalta Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnittelija avustaa toimialoja sekä tulosalueita niiden valmiussuunnitelmien päivittäisessä jatkuvuuden hallinnan vuosikellon mukaisesti. Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnitelman yleisen osa päivittäisestä on vastuussa Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnittelija.

10.2 Valmiussuunnitelmien eri osien säilytys

Kaikki Pohjanmaan hyvinvointialueen tuottamat SOTE –puolen suunnitelmat, kuten valmiussuunnitelman yleinen osa, toimialojen ja tulosalueiden valmiussuunnitelmat sekä SOTE –puolen liitännäissuunnitelmat ovat julkisia. Kaikkien SOTE-puolen suunnitelmat säilytetään Valsu –portaalissa. Siitä ja suunnitelmien Valsu –portaaliin siirtämisestä on vastuussa Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnittelija, joka toimii Pohjanmaan hyvinvointialueen osalta Valsu –portaalin pääkäyttäjänä. Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnittelija myöntää Pohjanmaan hyvinvointialueen henkilöstölle pääsyoikeuksia Valsu –portaaliin siltä osin, kuin heidän on tehtävä hyväksymismerkintöjä Valsu –portaaliin taltiointeihin suunnitelmiin. Koska Valsu –portaali edellyttää vahvaa tunnistautumista, ei se voi olla tuotettujen suunnitelmien ensisijainen säilytyspaikka. Tästä syystä kaikki Pohjanmaan hyvinvointialueen tuottamat SOTE- puolen suunnitelmat taltioidaan Pohjanmaan hyvinvointialueen Intra –palveluun. Tämän mahdollistaa se, että Pohjanmaan hyvinvointialueen tuottamat SOTE- puolen suunnitelmat, siis valmiussuunnitelmat sekä liitännäissuunnitelmat, ovat turvallisuusluokitukseltaan julkisia asiakirjoja. Sen lisäksi, että kaikki SOTE-puolen suunnitelmat löytyvät Pohjanmaan hyvinvointialueen Intrasta, otetaan niistä tarvittavilta osin kaksikieliset paperitulosteet. Tästä ovat vastuussa tulosyksiköiden esihenkilöt toimialajohtajilta sekä tulosalueiden päälliköiltä saamansa ohjeistuksen mukaisesti.

10.3 Varautumisen harjoitukset ja suunnitelmien kouluttaminen

Kykyä turvata yhteiskunnan elintärkeät toiminnot testataan erilaisilla ja eri tasoilla valmiusharjoituksilla. Niitä järjestetään valtakunnallisina valmiusharjoituksina hallinnonaloittain, laaja-alaisina alueellisina valmiusharjoituksina sekä organisaatioiden toimeenpanemina suppeampina häiriötilanneharjoituksina sekä suunnitteluharjoituksina. Valtakunnallisten ja alueellisten harjoitusten skenaariot sekä harjoiteltavat asiat suunnitellaan tiiviissä yhteistyössä muiden viranomaisien ja muiden yhteistoimintatahojen kuten sidosryhmien kanssa. Tällaisten harjoitusten suunnittelu on pitkäkestoista ja toimeenpano usein kankeaa. Sen sijaan Pohjanmaan hyvinvointialueen omat valmiusharjoitukset on mahdollista toimeenpanna hyvinkin nopealla aikataululla eivätkä ne vaadi pitkää suunnittelua. Pohjanmaan hyvinvointialueen omissa harjoituksissa on myös mahdollista testata valmiussuunnitelmien osakokonaisuuksia ilman pitkää ja kankeaa suunnitteluprosessia. Varautumisen ja jatkuvuuden hallinnan näkökulmasta pääpainon pitäisi olla juuri näissä nopeasti toimeenpantavissa ja usein yllätyksellisissä harjoituksissa.

Tuotettavat suunnitelmat on käsiteltävä varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmässä sekä hyväksyttävä aluehallituksessa, joka vastaa varautumisen, valmiussuunnittelun ja kokonaisturvallisuuden järjestämisen käytännön toteutuksesta aluevaltuuston päättämien periaatteiden mukaisesti (Hallintosääntö 18 §). Ennen suunnitelmiin liittyvien koulutustilaisuuksien järjestämistä, on SOTE – suunnitelmiin tehtävä sisäinen auditointi, josta vastaavat resurssihoitajat resurssilinjansa mukaisesti. Pelastuslaitos vastaa omien varautumiseen liittyvien suunnitelmien auditoinnin järjestämisestä pelastusjohtajan ohjeistamalla tavalla. Sisäisesti auditoiduista suunnitelmista (SOTE) tuotetaan toimialoittain koulutuspaketit, joiden kouluttamisesta vastaavat toimialajohtajat oman toimialansa osalta. Pohjanmaan hyvinvointialueen yleisen osan kouluttamisesta on vastuussa Pohjanmaan hyvinvointialueen valmiussuunnittelija. Liitännäissuunnitelmien kouluttamisesta vastaavat suunnitelmien vastuuhenkilöt. Koulutukset käynnistetään kevään 2024 aikana. Järjestettävien koulutusten tavoitteena on, että jokainen Pohjanmaan hyvinvointialueen työntekijä tuntee Pohjanmaan hyvinvointialueen varautumisen keskeiset periaatteet ja ymmärtää oman toimialansa valmiussuunnitelman keskeiset periaatteet. Lopullisena tavoitteena on pidettävä sitä, että työntekijät hallitsevat tulosityksikön turvallisuussuunnitelman keskeiset kohdat ja osaavat toimia tulosityksikön toimintakorttien mukaisesti häiriötilanteissa (skenaariot ja riskit).

LIITE 1

Valmiuden säätelyn tasot

Perusvalmius	Tehostettu valmius	Täysvalmius
<ul style="list-style-type: none"> Perusvalmiutta ylläpidetään normaalioloissa. Tavanomaiset onnettomuus ja häiriötilanteet kyetään hoitamaan perusvalmiudessa. Tilannekuvaa ylläpidetään YTA-alueen valmiuskeskuksessa, pelastuslaitoksen johtokeskuksessa sekä ensihoidon tilannekeskuksissa. Varaudutaan perustamaan hyvinvointialueen yleisjohtokeskus. YTA-alueen valmiuskeskukseen ilmoitetaan heti ilmoitettavat asiat kts. valmiussuunnitelman yleisen osan kohta 6.1.6, tilanne-kuvan ylläpitäminen. Seurataan hiljaisia signaaleja. Valmistaudutaan siirtymään tehostettuun valmiuteen ja turvallisuustilanteen muuttuessa säätämään valmiutta vastaamaan kulloistakin uhkamallia. Laaditaan valmiussuunnitelmat. Tehdään päätökset kriittisistä toiminnoista ja tuotetaan suunnitelmat toimintojen priorisomisesta. Pidetään yhteyttä sidosryhmiin tietojen vaihtamiseksi. Harjoitellaan tehostetun- ja täysvalmiuden toimintoja. Ylläpidetään suunnitelmavalmiutta vuosikellon mukaisesti.	<ul style="list-style-type: none"> Tehostettuun valmiuteen siirytään varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmän tekemällä päätöksellä, normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa, kun organisaation toimintavapaus on uhattuna, eikä onnettomuus- tai häiriötilanteita kyettä enää hoitamaan. Pelastuslaitoksen johtokeskuksen ja ensihoidon tilannekeskuksen henkilöstöä vahennetaan ja hyvinvointialueen yleisjohtokeskus otetaan käyttöön. Perustetaan hyvinvointialueen häiriötilannejohtoryhmä, joka miehittää hyvinvointialueen yleisjohtokeskuksen. Häiriötilannejohtoryhmän kokoonpanosta vallitsevan uhkakuvan ja turvallisuustilanteen perusteella päättää varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmä. Valmistaudutaan ympärivuorokautiseen tilanteen seurantaan. Otetaan uhkakuvan mukaisesti käyttöön lisäresursseja (tilat ja henkilöstö). Valmistaudutaan priorisoimaan toimintoja ja supistamaan ei-kriittisiä toimintoja kts. toimialojen ja tulosalueiden valmiussuunnitelmat. Nostetaan tiedotusvalmiutta ja tehostetaan viestintää. Valmistaudutaan siirtymään täysvalmiuteen. Yhteydenpito alueiden kuntiin ja muihin viranomaisiin. Hyvinvointialueen yleisjohtokeskuksessa aloitetaan tilannepäiväkirjan ylläpitäminen, tilannekuvan seuraaminen sekä sen jakaminen. Yhteydenpito uhkakuvan mukaisesti sidosryhmiin ja muihin viranomaisiin. Uhkakuvan mukaisesti yhteydenpito In-House yhtiöihin. Tietoliikenneyhteyksien tehostettu valvonta. Yhteydenotto ja yhteydenpito henkilöstöryhmien edustajiin.	<ul style="list-style-type: none"> Täysvalmiuteen siirytään varautumisen ja turvallisuuden johtoryhmän tekemällä päätöksellä normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa, kun organisaatio on menettänyt toimintavapauden tai kun valtioneuvosto on asetuksella julistanut maahan poikkeusolot. Tehostetun valmiuden lisäksi: Valmistaudutaan valmiuslain lisätoimivaltuuksien käyttöön ottoon. Erityistoimivallan käyttöön ottaminen tarvittaessa (Hallintosääntö, Liite 3, § 5). Valmistaudutaan valmiuslain mukaisten työvelvoitteiden vastaanottoon (Valmiuslaki 14. Luku, 95 §). Hyvinvointialueen yleisjohtokeskus siirtyy ympärivuorokautiseen toimintaan. Ei-kriittiset toiminnot ajetaan tarvittavilta osiltaan alas ja turvataan väestön toimeentulon ja hyvinvoinnin kannalta kriittiset palvelut toimintoja priorisoimalla. Tilannekuvaa ylläpidetään hyvinvointialueen yleisjohtokeskuksessa ja välitetään YTA-alueen valmiuskeskukselle ja tarvittavilta osin muille viranomaisille 24/7. Tiivistetään yhteistyötä alueen kuntiin, elinkeinoelämän toimijoihin, kolmanteen sektoriin sekä pidetään jatkuvaa yhteyttä muihin viranomaisiin ml. poliisi, puolustusvoimat ja säteilyturvakeskus. Varaudutaan alueellisiin evakointeihin tarkistamalla evakointisuunnitelma ja valmistaudutaan järjestelykeskuksen perustamiseen. Valmistaudutaan tukemaan muita hyvinvointialueita. Otetaan ensihoidon ja päivystyksen kaikki resurssit käyttöön. Viestinnän ja tiedottamisen osalta varaudutaan toimimaan 24/7. Ensihoitoyksiköiden ja pelastuslaitoksen osalta varaudutaan polttoaineen kaupallisessa saannissa ilmeneviin ongelmiin.

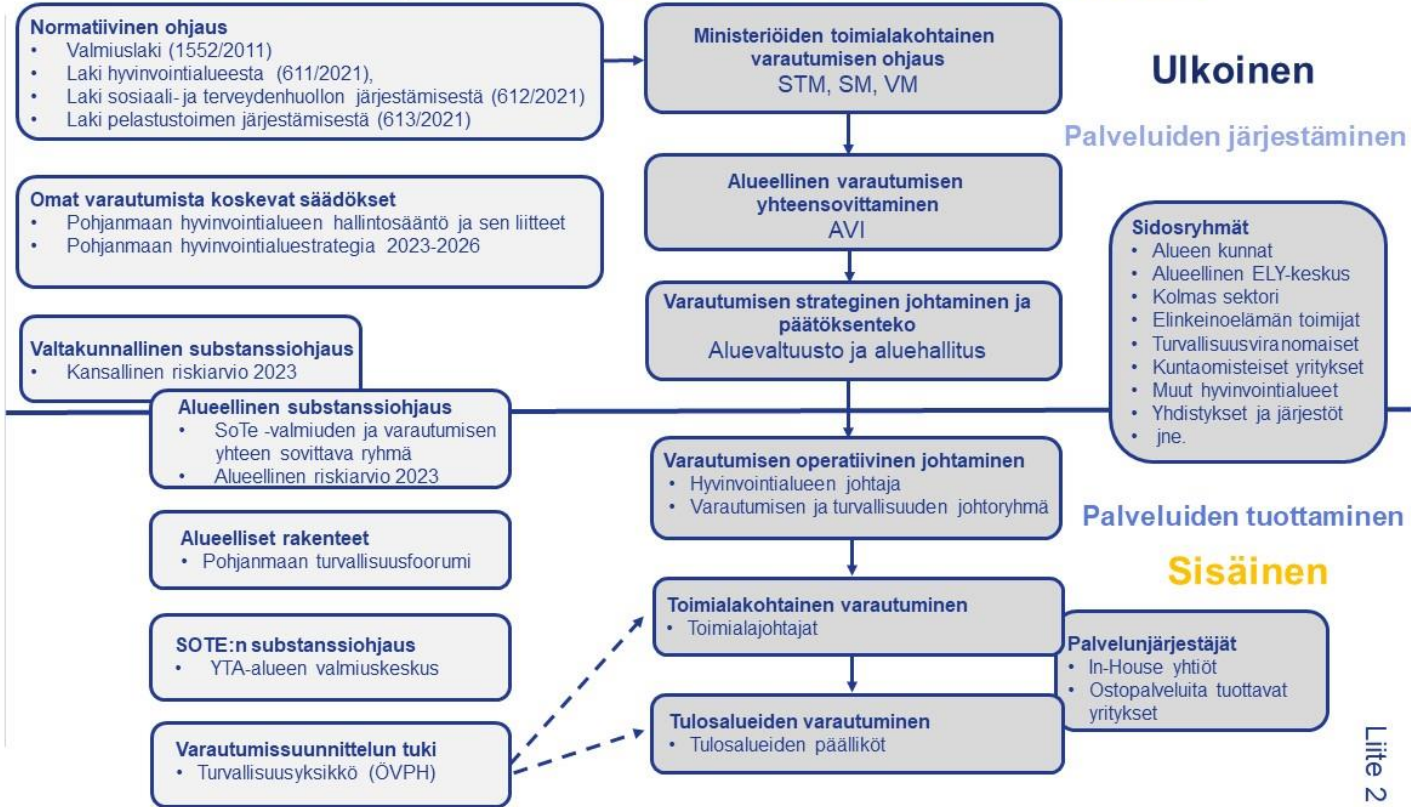

LIITE 2

Pohjanmaan hyvinvointialueen varautumisen kokonaisuus

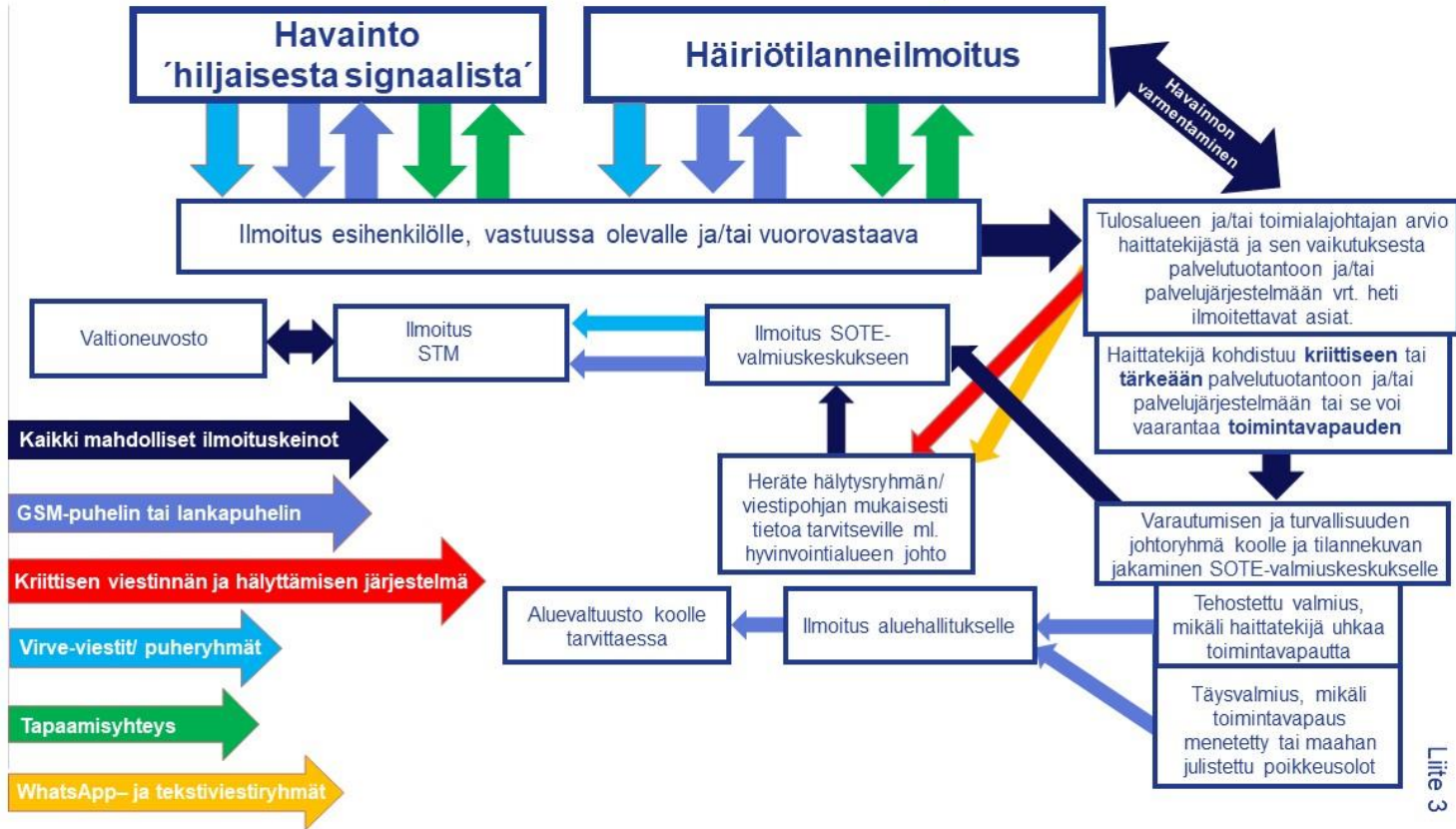
ÖSTERBOTTENS VÄLFÄRDSOMRÅDE | POHJANMAAN HYVINVOINTIALUE

LIITE 3

Häiriötilanneilmoituksen käsittely

LIITE 4

Keskeiset käsitteet:

Ex ante	Kuvaa aikaa ennen päätöksenteon virallisen valmistelun käynnistämistä ja/tai ostopalvelusopimuksen allekirjoittamista (etukäteen).
Ex post	Kuvaa aikaa päätöksenteon ja/tai ostopalvelusopimuksen allekirjoittamisen jälkeen (jälkikäteen).
Hyvinvointialue	Itsehallinnollinen julkisyhteisö, jolla on vastuu julkisesti rahoitetun sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä omalla toiminta-alueellaan.
Häiriötilanne	Uhka tai tapahtuma, joka vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja tai strategisia tehtäviä ja jonka hallinta edellyttää viranomaisten ja muiden toimijoiden tavanomaista laajempaa tai tiiviimpää yhteistyötä ja viestintää.
Häiriötilanteen hallinta	Toiminta, jolla pyritään saamaan häiriötilanne hallintaan.
Jatkuvuudenhallinta	Organisaation prosessi, jolla tunnistetaan toiminnan uhkat ja arvioidaan niiden vaikutukset organisaatiossa ja sen toimijaverkostossa sekä luodaan toimintatapa vakavien häiriötilanteiden hallinnalle. Jatkuvuudenhallinnalla tarkoitetaan myös toiminnan jatkuvuuden varmistamista, jolla parannetaan kykyä jatkaa palvelujen tuottamista hyväksytyllä, ennalta määritellyllä tasolla häiriötilanteen aikana ja sen jälkeen. Käytännössä jatkuvuudenhallinta liittyy saumattomasti varautumiseen tai on osa varautumisen kokonaisuutta.
Johtokeskus	Johtokeskus (JOKE) voi tarkoittaa suppeammin myös kiinteää, erikseen suunniteltua tilaa, josta toimintaa johdetaan. Johtokeskus voidaan tarvittaessa (erikseen säädettäessä, esimerkiksi pelastustoimen johtokeskus) sijoittaa väestönsuojista annettujen normien mukaiseen tilaan, jossa johtaminen on mahdollista myös poikkeusoloissa. Johtokeskuksia ovat esimerkiksi sisäministeriön johtokeskus, kunnan johtokeskus tai pelastustoimen johtokeskus. Hyvinvointialueen johtokeskuksena häiriötilanteissa toimii hyvinvointialueen johtopaikka (JOPA).
Kokonaisturvallisuus	Tila, jossa yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuviin uhkiin ja riskeihin on varauduttu.
Kriisiviestintä	Viestintä ihmisiä, ympäristöä tai organisaation toimintaedellytyksiä tai mainetta uhkaavassa poikkeuksellisessa tilanteessa.
Kriittinen infrastruktuuri	Perusrakenteet, palvelut ja niihin liittyvät toiminnot, jotka ovat välttämättömiä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseksi.
Kriittinen tuotanto	Tuotanto, joka on välttämätön yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseksi- Kriittiseen tuotantoon kuuluu mm. elintarvikehuollolle, terveydenhuollolle, peruspalveluille, teollisuudelle ja sotilaalliselle maanpuolustukselle välttämätön tuotanto.
Kriittiset palvelut	Palvelut, jotka ovat välttämättömiä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseksi.

	Kriittisiin palveluihin kuuluvat elintarvikehuolto, terveydenhuolto, peruspalveluja, teollisuutta ja sotilaallista maanpuolustusta tukevat palvelut.
Monikanavainen viestiverkko	Viestiä voidaan jaetaan useilla eri viestivälineillä, jotka kaikki toimivat eri verkoissa eikä yhden verkon kaatuminen estä viestien välittämistä.
Normaaliolot	Yhteiskunnan pääsääntöinen tila, jossa yhteiskunnan elintärkeät toiminnot voidaan turvata ilman, että on tarpeen mahdollistaa viranomaisten tavanomaisesta poikkeava toimivaltuuksien käyttö. Normaalioloissa esiintyvät uhkat voidaan ehkäistä ennalta tai tarvittaessa torjua viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin ja voimavaroin sekä yritysten normaalein riskienhallinnan keinoin vrt. valmiussuunnittelu.
Pelastustoimen johtokeskus	Pelastustoimen johtokeskus on pelastustoimen alueelle tilanteenaikaista johtamista varten perustettu johtokeskus, jonka tehtävänä on <ul style="list-style-type: none"> - muodostaa tilannekuva pelastustoimen alueella ja arvioida, mitä voimavaroja tilanne vaatii, - tehdä tilanteen perusteella päätökset tarvittavista toimenpiteistä, - antaa käskyt toimenpiteiden suorittamiseksi, - valvoa ja seurata tilanteen kehittymistä sekä - pitää yhteyttä ylempään johtoportaan sekä muihin viranomaisiin.
Perusvalmius	Valmius, jota ylläpidetään normaalioloissa. Tavanomaiset onnettomuus- ja häiriötilat hoidetaan perusvalmiudessa vrt. toimintavapaus.
Poikkeusolot	Yhteiskunnan tila, jossa on niin vakavia uhkia, tapahtumia tai tilanteita, että kansakunnan tai yhteiskuntajärjestyksen olemassaolo on uhattu. Poikkeusolot toteaa valtioneuvosto yhdessä tasavallan presidentin kanssa. Poikkeusolojen toteaminen mahdollistaa viranomaisten tavanomaisesta poikkeavan toimivaltuuksien käytön. Poikkeusoloista sekä viranomaisten poikkeavista toimivaltuuksista poikkeusoloissa säädetään valmiuslaissa (1552/2011).
Resilienssi	Yksilöiden ja yhteisöjen kyky ylläpitää toimintakykyä muuttuvissa olosuhteissa sekä valmius kohdata häiriöitä ja kriisejä ja palautua niistä vrt. kriisinkestävyys tai kriisinsietoisuus. Resilienssin lähtökohtana on ajatus siitä, että turvallisuutta vaarantavat tilanteet syntyvät toimintojen odottamattomista yhdistelmistä, eivät niinkään toimintavirheistä tai häiriöistä, joita voidaan hallita suunnittelulla.
Riski	Kielteisen seikan tai tapahtuman todennäköisyyden ja vaikutusten yhdistelmä. Riski ilmaistaan tavallisesti riskin lähteiden, mahdollisten tapahtumien, niiden seurausten ja niiden todennäköisyyden yhdistelmänä ja ne voivat kohdistua esimerkiksi ihmisiin, eläimiin, omaisuuteen, tietojärjestelmiin, ympäristöön tai yhteisöllisiin arvoihin.
Riskianalyysi	Toiminta, jossa tunnistetaan riskit ja arvioidaan vahinkotapahtuman todennäköisyys sekä odotettavissa olevat vahingot vrt. vaikutusanalyysi.

Riskienhallinta	Järjestelmällinen toiminta, joka sisältää riskien analysoinnin sekä tarvittavien hallintatoimenpiteiden suunnittelun, toteutuksen, seurannan ja korjaavat toimenpiteet.
Skenaario	Hahmotelma tulevan kehityskulun ennakoimiseksi. Toteutuessaan (riski)skenaario voi eskaloitua katastrofiksi vrt. uhkamalli (uhka > häiriö > kriisi > katastrofi).
Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämismvastuu	Lakisääteinen velvollisuus vastata tarkoituksenmukaisella tavalla julkisesti rahoitetusta sosiaali- ja terveydenhuollosta. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämismvastuussa oleva organisaatio järjestää sosiaali- ja terveystyöpalvelut valitsemallaan tarkoituksenmukaisella tavalla esimerkiksi tuottamalla palvelut itse tai järjestämällä ne ostopalveluina sekä valitsemalla palvelujen toteuttamistavan palvelutarpeen arvioinnin perusteella.
Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalue	Alue, jonka hyvinvointialueet yhteistoimin muodostavat sosiaali- ja terveydenhuollon alueellista yhteensovittamista, kehittämistä, yhteistyötä ja vastuunjakoa varten. Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueiden muodostamisen perusteista säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetulla lailla ja valtioneuvoston asetuksella. Samaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueeseen kuuluvat hyvinvointialueet laativat yhteistyösopimuksen, jossa sovitaan muun muassa alueiden rajat ylittävistä palveluista ja yhteistyöalueella tehtävistä sosiaali- ja terveydenhuollon investoinneista.
Tehostettu valmius	valmius, jota on nostettu perusvalmiudesta mutta joka ei vielä ole täysvalmius.
Tilannekeskus	paikka tai organisaatio, jossa kerätään ja muokataan tietoa johtamista ja päätöksentekoa varten. Ensihoidon tilannekeskus miehitetään tarvittaessa esimerkiksi suuronnettomuustilanteessa ja miehittämisen jälkeen siellä kerätään ja muokataan informaatiota päätöksenteon ja johtamisen tueksi. Jatkuvasti (24/7) miehittyissä tilannekeskuksissa seurataan aktiivisesti toimintaympäristön muutoksia ja hiljaisia signaaleja. Se mahdollistaa proaktiivisen toiminnan, minimoi haittatekijän vaikutuksia sekä nopeuttaa haittatekijästä toipumista.
Tilannekuva	Koottu kuvaus vallitsevista olosuhteista, käsillä olevan tilanteen synnyttäneistä tapahtumista, tilannetta koskevista taustatiedoista ja tilanteen kehittymistä koskevista arvioista sekä eri toimijoiden toimintavalmiuksista. Tilannekuva tarvitaan päätöksenteon tueksi.
Toipuminen	Toimintakyvyn palautuminen kriisin, häiriötilanteen tai poikkeusolojen jälkeen vrt. toimintavapaus.
Toimintavalmiuden nostaminen	Toimintavalmius on palvelutuotantoon ja palvelutasoon vaikuttava kokonaisuus, joka koostuu henkilöstöstä, materiaalisesta valmiudesta ja aikatekijöistä. Kun häiriötilanteessa normaaliolojen palvelutaso ei enää riitä, palvelutasoa ylläpitävän toimijan toimintavapaus on uhattuna tai palvelutuotantoon liittyvät aikatekijät vaarantuvat, toteutetaan toimintavalmiuden nosto. Nostamalla toimintavalmiutta palvelutuotannosta vastaavan omin toimenpitein, edistetään toimijan kykyä vastata haittatekijästä

	mahdollisesti aiheutuvaan palvelutuotannon ylikuormittumiseen. Toimintavalmiutta voidaan nostaa kutsumalla töihin lisää henkilöstöä, pidentämällä työvuoroja sekä nostamalla materiaalista valmiutta niin, että normaaliolojen palvelutaso, läpimenoajat sekä toimintavapaus kyetään säilyttämään.
Toimintaympäristöanalyysi	Menetelmä, jolla arvioidaan toimijan toimintaympäristön tilaa ja muutostekijöitä sekä näiden vaikutuksia toimintaan yleisellä tasolla. Toimintaympäristöanalyysia tehdään valtakunnallisella-, alueellisella- ja paikallisella tasolla ja siitä saatuja tuloksia hyödynnetään riskienhallinnassa ja edelleen organisaation varautumisessa.
Täysvalmius	Valmius, jossa voidaan ottaa käyttöön kaikki mahdolliset lisäresurssit ja voimavarat. Täysvalmiutta voidaan tarvita suuronnettomuustilanteissa tai poikkeusoloissa. Täysvalmiuden saavuttaminen edellyttää useimmissa tapauksissa valmiuslain (1080/1991) toimivaltuuksien käyttöönottoa vrt. toimintavapauden menettäminen.
Uhka	Mahdollisesti toteutuva haitallinen tapahtuma tai kehityskulku. Uhka eroaa vaarasta siten, että uhka on epävarmempi kehityskulku ja vaara puolestaan käytännöllinen ja riskienhallinnallisin toimenpitein käsiteltävä asia.
Uhkamalli	Yleinen kuvaus yhteiskunnan turvallisuusympäristöön sisältyvistä uhkista. Uhkamalli (skenaario) laaditaan helpottamaan ja yhdenmukaistamaan suunnittelua ja varautumista. Uhkamalli on uhka-arvion eri osa-alueista koostuva arvio koko yhteiskuntaa koskevista tyypillisistä strategisen tason uhkatilanteista. Uhkamallia tarkennetaan uhka-arvion perusteella. Uhkamallilla eli skenaariolla kuvataan strategisen tason häiritteijää.
Vaikutusanalyysi	Arvio siitä, millaisia vaikutuksia erilaisilla haitallisilla tekijöillä voisi olla tarkasteltavaan prosessiin.
Valmiuden kohottaminen	Toimenpiteet, joilla yhden tai useamman organisaation toiminnot saatetaan toimimaan kulloistakin uhkaa vastaavassa tilanteessa.
Valmius	Varautumisen tuloksena saavutettu tila, jossa kyetään vastaamaan erilaisiin uhkiin. Valmiuden alalajeja ovat muun muassa johtamisvalmius ja materiaallinen valmius.
Valmiussuunnitelma	Valmiussuunnittelun tuloksena syntyvä suunnitelma. Valmiuslain (1552/2011) 12 § velvoittaa viranomaiset varautumaan mm. valmiussuunnitelmien avulla. Hyvinvointialueen valmiussuunnitelma jakautuu yleensä yleiseen osaan ja toimialakohtaisiin valmiussuunnitelmiin. Yleinen osa sisältää keskeiset tehtävät ja määrittelyt häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin.
Valmiussuunnittelu	Normaalioloissa tapahtuva varautumisen suunnittelu. Valmiuslain (1552/2011) 12 § velvoittaa viranomaiset varautumaan mm. valmiussuunnittelun avulla. Valmiussuunnitteluprosessissa selvitetään muun muassa häiriötilanteiden ja poikkeusolojen vaikutukset organisaation tehtäviin ja toimintaan, toiminnassa ja tehtävissä tapahtuvat muutokset, toiminnan jatkuvuuden turvaaminen ja toimenpiteet normaalioloihin palaamiseksi.

Valmiustilat	Valmiustiloja ovat perusvalmius, tehostettu valmius ja täysvalmius.
varautuminen	toiminta, jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Varautumistoimenpiteitä ovat muun muassa valmiussuunnittelu, jatkuvuudenhallinta, etukäteisvalmistelut, koulutus sekä valmiusharjoitukset.
Varautumisvelvollisuus	Velvollisuus huolehtia onnettomuuksien ehkäisystä ja valmistautumisesta toimintaan onnettomuuden uhatessa tai sattuesssa ja velvollisuus varmistaa tehtävien mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa. Varautumisvelvollisuus tulee valmiuslaista (1552/2011), pelastuslaista (379/2011) ja muusta erityislainsäädännöstä (Laki hyvinvointialueesta; 611/2021 ja Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä; 612/2021).
Yhteiskunnan elintärkeä toiminto	Toiminto, joka on välttämätön yhteiskunnan toimivuuden kannalta. Yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja ovat esimerkiksi johtaminen, kansainvälinen ja EU-toiminta, puolustuskyky, sisäisen turvallisuuden ylläpitäminen, talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus, väestön toimintakyky ja palvelut sekä henkinen kriisinkestävyys.